

GARABET IBRAILEANU

ADELA

1974

FRAGMENTE DIN JURNALUL LUI EMIL CODRESCU (iulie-august 189...)

Bălțătești!... O improvizare de bâlci, pe șoseaua care vine de la Piatra, trece prin mijlocul satului, strâmbă, șerpuind printre râpi, și se duce la Târgu-Neamțului, înconjurată de singurătăți.

Lume multă, care vrea să petreacă și nu știe cum. Doamnele, ostentativ fără treabă, umblă în rochii de casă și cu capul gol... Domnii, cu jambiere și șepci impermeabile, trec la poștă, peste drum de hotel, înarmați cu *alpenstockuri*, strânse energic în pumn la nivelul bărbiilor înțepenite și importante. Peisaj meschin. O colină întinsă, tristă, pătată de câțiva arbori schilozi, ascunde munții dinspre apus.

Nici o „cunoștință”. Sistem infailibil: în genere, atitudini nesociabile; în specie, evitarea parcului. Pe drumul, inevitabil, din „centru” – cufundat în lectura unui ziar. (Am un număr din *Voința națională* încă din București.)

Plictis odihnitor. Lectură plăcută, reconfortantă: cataloagele câtorva librării străine și un dicționar portativ, cărțile de căpătâi care, împreună cu Diogen Laerțiu, repertoriu de cancanuri și idei antice (amintit adesea de Coco Dimitrescu în „prelegerile” lui nocturne de la Cosman și găsit din întâmplare la un anticar), alcătuiesc biblioteca mea estivală.

Cataloagele – pentru momentele de lirism intelectual. Unele cărți le-ai citit. Ți-aduci aminte și împrejurările. (Era pe vremea...) Câteva... stai la îndoială. Iată una pe care vrei s-o citești de zece ani și nu știi pentru ce n-ai reușit încă, cu toate că o ai în bibliotecă. Pe aceasta, deși ilustră, ai ocolit-o neconținut. De ce?... Câteva, mai interesante, ai să le comanzi cu siguranță. Le însemni cu o cruce. Pe cele mai importante, cu două. De la o vreme observi că ți-ai pierdut forța de inhibiție, și crucile duble devin tot mai dese. Atunci, pe cele „câteva mai importante” le însemni cu trei cruci, care, în

curând, încep să-și piardă și ele valoarea selectivă... Iată tratatul dispărut din bibliotecă de mult: cine ți l-a confiscat sub formă de împrumut? Treci în revistă pe împrumutătorii probabili cu un sentiment neplăcut. Iată și volumul (firește de poezii) în care ai trimis Elizei declarația de dragoste... Eliza...

Trei perne sub cap și țigările pe măsuța de alături, ca să-ți rămână spiritul absolut liber de corp și de griji, și lectura catalogului, cu toată atenția, ca să nu treci cu vederea nici o carte – se poate imagina voluptate mai esențială?

Dicționarul – pentru momentele când spiritul vrea să ia contact mai concret cu lumea realităților în sine. După un instrument de teslărie, o pasăre (uneori ai și figura alături; păsările din dicționare au întotdeauna mutra mirată și comică), apoi o prepoziție cu înțelesurile ei subtile, demonstrate prin exemple naive. Și tot așa, în partea a doua, la numele proprii – un rege merovingian, un promontoriu, o primadonă italiană. Visezi la regele pletos, la promontoriul care împinge departe în mare un oraș cu nume ciudat, și mai cu seamă la diva care a debutat la Neapole și a fost pe rând (sau aproape) metresa unui duce, a unui conte, a unui tenor și apoi nevasta unui bancher. Nu mai e dicționar. E un roman în notații sugestive.

Dar azi am recitit paginile lui Diogen Laerțiu despre Epicur. Ataraxie. „Apatie”... Frica de acțiune a omului lipsit de energie impulsivă... Teroarea de răspundere a intelectualului prea lucid și prea mult preocupat de urmările faptelor lui. Decadența Greciei. Antipodul „bestiei blonde”.
„Lahomme, ivre d'une ombre qui passe, porte toujours le châtiment d'avoir voulu changer de place”¹...

Mulțumit cu puțin, ca să poată suporta viața... Indulgent cu alții, sever cu el însuși. Inspiratorul tuturor endemonologiilor amabil-pesimiste. Neînțelese de proști și de porci, care traduc „plăcerea” lui subtilă și detașată în plăcerea lor trivială și-l stropesc cu noroiul indignării lor ipocrite.

Sunt interesante aerele aristocratice pe care și le ia în micile stațiuni „balneare” și „climaterice” toată lumea asta, și mai cu seamă femeile. Neavând nici o ocupație și lipsind aici clasa de sus care să-i comprime și să-i pună la locul lor – ca păpușile cu resort când închizi capacul -, acești mici burghezi se simt în adevăr boieri. Senzația de clasă nu-i o stare de suflet absolută. Rezultă dintr-un raport. (Admirabilă tautologie!) Un militar de un grad inferior trece în fiecare zi printr-un sistem ecosez de senzații: aci sclav, aci rege asirian.

Peste câteva zile, singur, prin munți, sau (mai liric) prin munții tinereții. Stabilirea „itinerariului” scoate din umbră atâtea imagini de altădată... O noapte albastră deasupra Durăului, în septembrie... Luna,

---

¹ „Omul, amăgit de-o umbră care trece, își poartă neconținut osânda de-a fi voit să-și schimbe locul...” (A).

izbutind în sfârșit să urce Ceahlăul dinspre Buhalnița, apăru candidă și sinistră între două stânci, apoi dispăru în dosul Panaghiei și pe urmă, după ce stătu o vreme nehotărâtă deasupra prăpastiei, veni pe biserica schitului. A doua zi, pe Ceahlău... Bolta imensă de azur, acoperind priveliștile scânteietoare... Monștrii pietrificați de pe munte, culcați, ori în picioare, unii binevoitori, alții agresivi sau bizari. (Era și unul amical și hilar, în mijlocul platoului.) Culmile negre din vale târându-se spre piciorul muntelui colosal, ori alergând speriate în toate părțile și oprindu-se brusc, halucinate. Când vineți, când roșii, munții înalți de pe Bistricioara, strălucind în soare cu toate stâncile lor... Departe, în singurătăți adânci, munții cei din urmă – aproape nori, albi-translucizi – încremeniți în gloria infinitului, impresionând mai mult sufletul decât ochiul, înfiorând „voința”, ca și muzica, răscolind în adâncurile ancestrale spaime, nostalgii, mitologii defuncte... Și-n fundul prăpastiei, la utrenie, aiurind, sunetul clopotului de la schitul invizibil...

Încă și mai din adâncul vremii, Borca, cu diminețile care sunau cristalin, cu zilele înalte și luminoase, cu nopțile care veneau din pădure ude, cu miros de ferigă... Și imagini răzlete dintr-o vără sau alta, unele greu de localizat în timp: un curcubeu la depărtare de câțiva stânceni, văzut din vârful Hălăucii: un cerc care abia își înscrisa statuia proiectată în el, rupt în partea de jos de umbra picioarelor mele. Un nor de smoală, deasupra Călimanilor, biciuit în fiecare clipă de două trăsnete ca două fire uriașe de magneziu aprins. Un pârâu secret, într-un peisaj de la începutul vremurilor, încercând, înainte de Beethoven, andantele din *Simfonia a VI-a*. Un cer violet, departe, într-o dimineață aspră de august. Un șipot minuscul, închis într-o încăpere de zid, trăind obosit într-o noapte târzie și de care doamnei Voinescu i-a fost milă să-l lăsăm singur în foșnetul de cimitir al celor patru ploi...

Și imagini, fulgurante, o clipă, din istoria – din preistoria? – vieții. Într-o trăsură mică, în mijlocul unui platou gol; de jur împrejur, până-n zare, dealuri pleșuve, cenușii, sinilii, roșietice... Altă dată, într-o trăsură mică (aceeași?), într-o după amiază de vară; la marginea unei păduri negre, pe vârful unui copac înalt, o găină sălbatică... Eram copil? Eram cu tata? Sunt imaginile unor realități? Sunt imagini de vis? Crâmpoie din delirul frigurilor din copilărie? Fragmente din viața unui înaintaș înscrise în nervii ascendenței și luptând să iasă în lumina conștiinței?

Azi se împlinesc treizeci și șase de ani de la moartea mamei... Timpul vine din viitor, trece în urmă, se dărâmă peste ea, o acoperă, o face tot mai inexistentă, căci morții mor și ei, mereu. Când voi dispărea și eu, va fi murit și ea complet din univers.

Prea mic, când a murit, ca s-o țin minte, imaginea ei mi-am creat-o mai târziu, în copilărie, după o fotografie rea și ștearsă, pe care am înviat-o

și am colorat-o cu tot ce am auzit de la alții și cu propria mea fantezie: o fată tăcută, înaltă, cu părul castaniu, cu ochii căprui. Amintire a unei imagini arbitrare de altădată, aceasta și afta este mama.

În cursul vieții, imaginea rămânând aceeași, a variat, totuși, odată cu punctul de privire în care mă mutau anii. În copilărie, fata cu părul castaniu îmi era mamă. La douăzeci de ani, soră. Astăzi, o simt fiică. Dar aceste sentimente sui-generis, aceste ipoteze afective, fără substratul vreunei realități experimentate în viața de familie, au fost nostalgii de amor pentru o fată frumoasă, moartă de mult.

Ca și furtunile, care răscolesc numai fața oceanului, pasiunile tinereții au venit și au trecut, dar în adâncurile cele din urmă ale sufletului dragostea pentru imaginea fetei moarte a rămas in-tactă, neamestecată, de o esență unică, și în nopțile senine, în prima tinerețe și uneori și astăzi, când mă simt singur, nedreptățit, nefericit, mi se pare că mă privește cu grijă și duioșie, aplecată peste o balustradă ideală din spațiile interplanetare.

Timotin... Nu l-am mai văzut din Universitate. M-a recunoscut și a oprit trăsura. Se ducea la Mănăstirea Neamțului. Avea lângă el o femeie și patru fete. Oricât ai fi de spiritual și demonic, ceea ce nu-i cazul cu Timotin, nu poți fi decât ridicol înghesuit, într-o trăsură închiriată, de o consoartă și patru reproduceri în miniatură ale figurii doamnei și domnului, combinate indiscret. Cloșca asta slabă și mărunță stătea îmbufnată și ostilă, parcă ar fi simțit o amenințare pentru numeroasa ei progenitură. Timotin m-a invitat la el, la mănăstire. Doamna a tăcut ca un mormânt.

Matematicianul ăsta nu îmbătrânește. Dar nici nu are ce îmbătrâni în el. Subțire, uscat, abstract ca și cifrele lui, pulsația vieții este aproape inexistentă într-însul. Cu nasul ascuțit peste mustățile subțiri – două linii negre, drepte, îmbinate deasupra buzelor inexpresive – cu părul lui sărac și lins pe tivdă, a rămas ca la douăzeci de ani. De altfel, și știința lui este eternă, ca și obiectul ei – și-l conservă.

Plimbare până aproape de Valea-Seacă. Lună plină. Răsărea când am ieșit din sat. Era greoaie și roșie ca și în noaptea aceea îndepărtată, când se îmbulzea pe poarta jităriei, gata să dea peste noi, și atât de neașteptată era apariția ei abia răsărită acolo în poartă, încât femeia cu care – strecurându-ne prin întunericul de lângă garduri – căutam singurătatea câmpiei făcu un gest de apărare cu amândouă mâinile și scoase un strigăt ușor de surpriză.

... Luna transfigurează totul. Gardurile strâmbe, șandramalele dărăpănate, bălăriile din maidan, atât de urâte în lumina soarelui analist și veridic, adinioarea în bătaia lunii erau frumoase, dădeau satului „balnear” o poezie nemeritată; iar mai departe, în c”mp, freamătul abia perceptibil al nopții părea însăși căderea luminii de lună pe copaci și pe iarba.

Dar lumina lunii impresionează și simțurile inferioare: o noapte cu lună pare mai rece. Lumina albă, fiind asociată poate cu zăpada, dă senzația de frig. Iar când simțurile amortite colaborează cu lumina înșelătoare, minciuna ia proporții de fantasmagorie. Obosit de insomnia nopții precedente și de treizeci de kilometri făcuți pe jos în timpul zilei prin munți, călătoream într-o noapte cu lună plină pe capra unei trăsuri. În toropeala luptei cu somnul, vedeam în copacii izolați de pe marginea drumului femei uriașe, care veneau într-o întâmpinarea trăsुरii, și în pereții albi ai caselor singuratice – stânci de calcar abrupte. Surprins și alarmat, îmi trebuiau câteva secunde ca să-mi corectez iluzia, pentru ca apoi, din nou, conștiința amortită să-mi dea aceleași năluciri, aceleași femei cât clopotnițele și aceleași stânci albe de var.

... Iluzionară, luna este „amica” visătorilor, a deficitarilor nervoși, a romanticilor, a „lunaticilor” – și a femeilor. Femeile nu simt poezia soarelui, realist și unul, ca și adevărul. „*Midi, roi des etes*”² - obiectul și expresia – nu există pentru ele.

... E târziu. Pe fereastra deschisă intră răcoarea sfârșitului de noapte. Luna în asfințit stă pe culme cu fața mare întoarsă spre noaptea pe care o părăsește.

Azi-dimineață am întâlnit pe Adela! E aici de două zile! E cu mama ei și cu „coana Anica”. N-am mai văzut-o de trei ani. În vremea asta s-a măritat și s-a despărțit.

„Doamnă”! Întotdeauna mi-a venit greu să schimb apelativul „domnișoară” în „doamnă”. Mi se pare o imixtiune în lucruri prea intime, mi se pare că iau act cu brutalitate de fapte care nu mă privesc și nu-i decent să mă privească. (Psihologie de cvadragenar, intempestiv și pervers de lucid!) Și apoi, ori de câte ori se căsătorește o fată plăcută dintre cunoștințele mele, mi se pare că sunt furat. Hotărât, nu cultiv o simpatie exagerată pentru domnii și stăpânii lor. Adelei îi voi spune, cel puțin *in petto*³, „domnișoară”. Pe domnul L..., cauza eficientă a transformării, îl ignorez, îl neg. Negând cauza, neg efectul...

Dar Adela n-a fost o simplă cunoștință, a fost prietena mea, și cuvântul „doamnă” e legat de fapte și sentimente neobișnuite.

Prietenia a început de când, cu mișcări în intenția ei ascunse (ca să nu bag de seamă!), dar foarte laborioase, mi se suia pe genunchi, stătea un timp liniștită, apoi, sigură de locul cucerit cu o așa dibace strategie, îmi scotea ceasornicul din buzunar, marea ei pasiune, îl remonta în toate felurile, îmi aranja cu o minuțioasă fantezie mustățile, cravata și părul. Alteori, tot pe genunchii mei își liniștea păpușa, care „plângea” cu desperare. Eu îi

² „Amiaza, regina verilor” (Leconte de Lisle, Midi) (fr).

³ În taină (it.).

„mâncam” unul după altul degetele, pe care le declaram „acadele”; lipeam fruntea de a ei, ca să-mi vadă în loc de doi ochi unul singur, lung de la o tâmplă la alta, ceea ce, când s-a deprins cu viziunea îngrozitoare, îi producea un acces de zgomotoasă ilaritate; îmi petreceam degetele prin câte un cârlionț al părului ei blond și, când uitam să mă ocup de floricelele ei de aur, îmi lua degetul, îl ducea la capul ei și aștepta rezultatul cu ochii în ochii mei. Păpușile trebuia să i le văd, pe toate, în fiecare zi și să le știu pe nume. Uneori, când „avea treabă”, îmi încredința câte una s-o „păzesc”, ba chiar s-o hrănesc cu biberonul. Seara, mă ducea în toate odăile pe unde avea „copii” culcați prin paturi liliputane, prin cutii de botine ori de tutun, iar cei mai oropsiți de soartă, prin locuri mai puțin confortabile. Firește, unii copii plângeau, alții nu voiau să adoarmă, fiindcă erau obraznici, alții erau bolnavi – și ea îi admonesta, le făcea morală, îi consola... pe fiecare după starea în care îi găsea. Când îi venea și ei rondul să se culce, rolul meu devenea mai important. După ce o dezbrăca dacă, trebuia să mă duc în odaia ei și să-i țin de urât „câteva minute”, care uneori se prelungeau afta, că doamna M... mă dădea pur și simplu afară. Programul sindrofiei cu Adela la patul ei îngrădit cu o leasă verzuie era foarte puțin variat. De obicei îi spuneam o poveste comandată de ea, mereu aceeași, de care nu se sătura niciodată. Era vorba, se înțelege, de un moșneag, de o babă, de două fete. Bucuriile și indignările ei erau exact aceleași în fiecare seară, deși știa micul roman atât de bine, că, de câte ori schimbam vreun amănunt ca s-o încerc, mă corecta cu toată candoarea. Alteori ne jucam de-a ascunsul. Aci tehnica era complicată. Stând „de vorbă”, la un moment oarecare băgam de seamă că e cuprinsă de o neliniște. Înțelegeam: voia să se ascundă. Mă ridicam de pe scaun și mă depărtam câțiva pași. Când mă întorceam, o găseam cu plapuma peste cap: se ascunsese. Eu o căutam prin toată odaia: „Da unde-i oare Adela? Unde s-a ascuns Adela?” Și numai când nu se mai putea ținea de răs și vedea că din vina ei s-a dat de gol, îndeapărta plapuma de pe față și se considera învinsă.

În iarna când a fost bolnavă de scarlatină și am vegheat adesea la patul ei, în calitatea mea de student în medicină, o învățasem în timpul convalescenței un cântec, care a avut un rol însemnat în legăturile noastre de mai târziu. Pură recunoștință pentru învățător, sau cabotină nevoie de a face efect, dar urmarea a fost că mai pe urmă, ori de câte ori veneam la ei, mă întâmpina regulat cu un subțire și monoton: „La dada madă!” adăugând, invariabil, *envof-ul*⁴: „Pent'u mata”. Adela, victimă a infamiei mele, își lua revanșa fără să știe: „La dăda madă!” era oarecum transfigurarea, foarte personală, a universalului *La donna e mobile*⁵, pe care i-l contasem – aluzie directă la unele inconstanțe ale ei. (Pasiunile fiind întotdeauna lacome, mi

---

⁴ Dedicăție (A).

⁵ Femeia este schimbătoare (it.).

se părea mereu că sunt trădat.) Și acum îmi plătea polița, sfidându-mă în fiecare zi cu profesia de credință a necredinței femeiești și agravând sfidarea cu sublinierea ei personală. O bucată de vreme Adela completa primirea asta grațioasă cu o altă atenție specială. Cum isprăvea cântecul, alerga în odaia ei și-mi aducea o rochiță nouă, roșie ca o creastă de cocoș, cu aplicații de fir aurit, pe care mi-o puneă pe genunchi, trimițându-mi din ochii ei albaștri priviri elocvente, care spuneau lămurit: „Admiră! Ai mai văzut așa ceva?” Dar rochița s-a învechit foarte repede...

Fericirea ei cea mare însă era s-o ridic „în pod”, fericire exprimată întâi cu râsete gâlgâitoare de hulubiță mică, pe urmă cu țipete ascuțite, la punctul culminant al ascensiunii. Uneori mă „ridica” și ea, strângându-mi tare genunchii în brațele ei mici și țipând ascuțit: „Tăta mare!”

Prietenia noastră era atât de mare, încât Adela, când avea nevoie de a înțelege universul, deocamdată parțial, eu eram acela pe care-l consulta cu preferință. Odată, auzind că o să vie un medic veterinar pentru un cal al domnului M..., m-a luat oarecum deoparte și m-a întrebat dacă: „Doctorul care ar' să vie e un cal mare?” Era de patru ani. Pentru logica asta perfectă am ridicat-o în pod cât a voit, mi-am petrecut degetul prin toți cărlionții ei, i-am pus la dispoziție ceasornicul, mustățile și nasul și am petrecut amândoi o după amiază de fericiri.

Eram, bineînțeles, și confidentul ei *en titre*⁶. Într-o după-amiază când m-a văzut intrând (mă aștepta!), a venit la mine obidită, furioasă, indignată, ca să-mi facă cunoscută ofensa sângeroasă pe care i-o adusese o domnișoară, fiica unui vecin: „Madadeta m-a făcut dumnetă!” Era ceva teribil, în adevăr. Adjectivul acesta mica moldoveancă îl cunoștea până acum spus numai slugilor... Ofensa nemaiauzită o ținuse secretă. Ceilalți luau adesea în glumă nefericirile ei, ceea ce o supăra și o făcea prudentă.

Purtam și corespondență. În scrisorile de afaceri sau de invitații ale domnului M..., trimise printr-un fecior boieresc, găseam mai întotdeauna și un adaus „scris” de Adela, niște arabescuri extraordinare, painjeni complicați, heroglife, prin care îmi dădea știre despre păpuși, ori mă chema la ea, ori îmi vestea vreo nenorocire – și era convinsă că am înțeles. Când, în sfârșit, pe la cincini ani, a început să învețe și un alfabet mai simplu, cel latin, copia mereu litere pe toate hârtiile din casă și, pe măsură ce le copia, mi le aducea să le admir. Uneori mă puneă la lecție să scriu și eu litere și se purta cu mine exact ca doamna M... cu ea.

Din cauza mării noastre prietenii, doamna M... îmi spunea, în glumă, că am „întors” capul fetei. Dar și fetița îmi întorsese mie capul. Ajunsesem gelos de doamna M... și de domnul M..., și când mi se părea că Adela ține mai mult la mine decât la ei, simțeam o fericire pe care o cultivam cu avarie, în

---

⁶ De drept; preferat (fr).

secret. Și cum doamna și domnul M..., din motive pedagogice, erau siliți să se poarte mai rezervat cu ea, eu exploataam cu nerușinare situația mea, lipsită de responsabilitate, ca să-i cuceresc inima. Dar doamna M... nici nu-și putea da seama de măsura pasiunii noastre. Jenat să dezmierd fetița în fața tuturor – întotdeauna mi-a fost cu neputință să sărut copiii în public -, îi devoram ochii, năsul, obrazii, cărlionții, ceafa când eram numai noi singuri. În aceste *tete-a-tete* uri nu lipseau nici dialogurile pasionate:

- Adela, mă iubești?
- Te iube'c!
- Tare?
- Ta'e!

Este drept că răspunsurile n-aveau temperatura și culoarea întrebărilor. La versta aceea, între cuvintele acestea abstracte și conținutul lor nu exista încă o perfectă corespondență. Adela le spunea conștiincios și grav.

Secretul pasiunii noastre reciproce era simplu. Ea îmi „întorsesese capul”, pentru că orice om, din cauza unui instinct atavic, are tandreți pentru puii de om (și, prin derivație, de animal, de plantă și chiar pentru miniaturile de obiecte); pentru că Adela era o jucărie vie și plină de surprize; și apoi pentru că omul fără surori și mamă își concentrase asupra fetiței blonde toate posibilitățile de afecțiuni familiale. Eu îi întorsesem capul pentru că eram în mintea copiilor, adică a ei, și pentru că desigur, cu instinctul ei de animal mic, simțea că o ador. Dar Adela nu era numai un pui de animal egoist. Era capabilă și de acțiuni altruiste, uneori foarte costisitoare pentru ea. Adesea, ca să împartă cu mine cauza fericirii ei, când cronțăia pe genunchii mei un măr, de obicei crud, păstra un rest, sculptat de dinții ei mici ca o bijuterie din care ar fi fost scoase pietrele scumpe, și, cu mâna ei de păpușă mică, mi-l împingea în gură. Și apoi mă ținea de mustață, atentă la rezultat. Nu se poate închipui un fruct mai savuros și o idilă mai încântătoare... Dar altruismul ei o făcea să-și pună chiar viața în primejdie pentru mine. Dacă cineva se prefăcea că vrea să mă bată, fetița îmi lua apărarea cu o îndrăzneală de cloșcă mică și ageră, care mergea până la temeritate oarbă când agresorii erau în număr mare.

O singură dată prietenia noastră a fost puțin umbrită, câteva ceasuri, din cauza stupidei mele insensibilități la avansurile ei delicate. Domnul M... întâmpinându-mă la sosire cu niște vești rele pentru el, n-am dat Adelei atenția cuvenită, am fost distrat și rece. Atunci ea și-a lungit buzele, și albastrul ochilor i s-a întunecat. Apoi m-a ignorat complet, dar n-a părăsit odaia, și mi-a trebuit o întreagă strategie, alcătuită din lingușiri, lașități și – mizerabil corupător de suflete! – mai ales ispite, ca s-o pot recâștiga. În sfârșit, i-am cucerit un zâmbet, apoi, printr-o genială comicărie, un acces de

râs. Și pe urmă am fost și mai amici, toată ziua.

Prietenia noastră a durat până la versta de opt ani, luând diverse forme, în măsura în care animalul devenea om, și temperată puțin din cauză că, la urmă, nu mai stăteam vacanțele întregi la moșie, în vecinătatea ei.

Când, după o lipsă de șapte ani, am petrecut iarăși două veri la țară, n-am mai găsit pe Deluța, Coca, Cucoana mică, Puica, Rățușca, Copalaia (așa pronunța ea cuvântul „portocală”) – cum îi ziceau unii și alții -, ci o domnișoară de cincisprezece ani, o fată înaltă, subțire, prea înaltă pentru versta ei, prea subțire pentru înălțimea ei, cu o coadă groasă de aur pe spate, legată cu un fiong albastru, cu fața tot copilărească și totuși de o frumusețe mândră, semeață, aproape orgolioasă, amestec unic, care-i dădea ceva matur și în același timp îi accentua copilărescul figurii.

Prietenia renăscută a crescut repede pe amintirile copilăriei și pe precocitatea ei intelectuală și tardivitatea mea afectivă.

Ca și altădată, făceam călare aproape în fiecare zi cei cinci kilometri până la casa lor. Eram acum mentorul ei (de atunci am devenit „*mon chermaitre*”⁷). Îi dădeam cărți, îi recomandam anumite pasaje și ne plimbam ceasuri întregi prin parc, discutând lecturile, descriindu-i și povestindu-i viața din orașele mari și inițiind-o practic, pe viu, în științele naturii, pentru care avea o predilecție deosebită. Dar „recreațiile” erau mult mai lungi decât orele noastre, „științifice și literare”, cum le numea ea.

N-am fost grav niciodată, și mai ales în conduită n-am reușit niciodată să am „*Lâesprit de mon age*”⁸. Așadar: la versta de treizeci și cinci de ani, și încă de pe atunci cu părul sur, construiam prinzători pentru păsări (Adela avea colivii, semințe, cunoștea obiceiurile și gusturile tuturor zburătoarelor); făceam zmeie mari că abia le putea ține, căroră le trimiteam pe sfoară inele cu „scrisori” sau batiste și, noaptea, lampioane venețiene, confecționate de ea; mă urcam în copaci să-i aduc fructele cele mai frumoase, retrase parcă anume, ca-n poveste, pe vârful crengilor greu de ajuns; ne plimbam cu barca pe iaz, „ancorând” pe la adâncuri, în umbra verde a sălciilor pletoase, ea în niște chioșcuri vii, care ne izolau de lume, ca să citim, să conversăm și să ne admirăm mutrele în oglinda apei, ori ca să prindem pește cu undița, așteptând în zadar ceasuri întregi să se miște pluta, în hazul peștilor sceptici la ispite; făceam praștii ca să vânam vrăbii și pițigoii, și uneori reușeam! Ne duceam la mure, unde Adela întâlnea adesea prietene din copilărie. Buzele ei, înroșite de sucul rubiniu, dădeau o expresie provocantă frumuseții ei blonde. În sfârșit, căzând, din treaptă în treaptă, în cel mai autentic rous-seauism și contribuind și influența lui *Fenimore*

---

⁷ Scumpe maestre (fr.).

⁸ Spiritul vârstei mele (fr.).

Cooper⁹, ne-am fabricat, în ascuns, arcuri de răchită și săgeți de corn și ne-am dus în pădure la vânat! Bineînțeles că niciodată n-am vânat nimic.

Dar fata blondă cu arcul întins, cu corpul încordat ca și arcul, mi-a rămas în amintire ca o splendidă viziune de artă sau de vis.

Deși vizitele mele nu erau zilnice, totuși, când veneam, pe la ceasurile trei; o găseam totdeauna în balcon sau chiar afară din ogradă, pe drum, așteptându-mă. Uneori venea ea la mine (însoțită de domnul M...), călare pe calul ei negru, cu bustul înalt în rochia lungă, a cărei trenă – după ce se cobora de pe cal – o ținea ridicată cu un gest de *grande-dame*¹⁰ plin de grație și comic pentru cei cincisprezece ani ai ei.

Omul aproape cărunt și fetița cu păr de aur formau grupul cel mai original din lume. La masă stătea lângă mine și mă boscorodea mereu că nu mănânc. („Fiindcă fumezi toată ziua!”) Când jucam șah cu domnul M..., ea era întotdeauna personajul al treilea în jurul măsuței. Chiar și la adunările unde erau invitate familii de prin împrejurimi, fetița înaltă stătea tot cu mine, cât îi permitea stricta politețe datorită altora. Odată, ca s-o necăjesc, i-am spus că m-a părăsit pentru un tânăr care părea că o admiră mult. „Vrei să-i spun că nu-l pot suferi? Vrei? Spune!” N-am mai glumit. Cu temperamentul ei excesiv, era în stare să dea și acest spectacol. Seara, la masa dată invitaților, cu mișcări intenționat încete, ca să nu treacă neobservate, a luat o prăjitură, a tăiat-o în două și mi-a dat o jumătate mie. Când am întrebat-o pe urmă pentru ce a făcut „în public” un gest atât de neobișnuit: „Ca să arăt proștilor că ești prietenul meu”.

Dar am avut cu ea și altercații. Îi vorbeam adesea de viitor și, firește, și de vremea când o să aibă o familie. Ea tăcea. Dar într-o zi mi-a răspuns, supărată, părăsind respectul pe care mi-l arăta întotdeauna:

– De ce vrei mereu să mă măriți?

– Nu vreau eu, dar toate fetele se mărită.

– Ei! exclamă ea scurt, făcând un gest de impaciență cu capul, cu nasul și cu buzele.

Altă dată – era în vacanța a doua – rugându-mă să mai stau, și eu răspunzându-i că nu pot, mi-a spus cu ochii aspri:

– Desigur, ce importanță am eu pentru mata?

– Ce importanță? Nu mai suntem prieteni? Și, renunțând la plecare, am îmbunat-o și am împăcat-o complet. Cu o zi înainte de a pleca, spunându-i în cursul unei convorbiri cuvintele: „Când o să fii mare”, ea mă întrerupsese bătăios:

– Sunt mare. Nu mai sunt copil. Crezi că dacă n-am avut noroc să mă

⁹ Romancier american (1789-1851), autor al unor povestiri de aventuri privind obiceiurile naive și primitive ale triburilor indiene.

¹⁰ Mare doamnă (A).

nasc cu părul brumat...

– Nu m-am născut cu părul sur. Întreabă pe doamna M...

Dar nu-i vorba de asta. Ești minoră încă. Mai ai de crescut.

– N-am să mai cresc! Nu vezi ce înaltă sunt? Crezi că ești mai înalt decât mine?

– Cred.

– Hai la oglindă... Ei, vezi?

– Da, văd, ești foarte frumoasă, dar ești mică. Abia îmi ajungi la umăr.

– Nu-i adevărat! Sunt cât mata... în sfârșit, aproape. O femeie nici nu trebuie să fie înaltă ca un bărbat.

Apoi dispăru o clipă în altă odaie și se întoarse cu părul pudrat.

– Ei, acuma ce mai zici?

– Zic că ești mică. Dar să știi că-ți șade bine, tot atât de bine ca și cu beteala de sub pudră. (Cu părul nins, stropit de aurul de sub pudră, era în adevăr de o frumusețe rară – portretul ei realizat de fantezia prețioasă a unui pictor înamorat.) Vai de prințul care o să cadă fulgerat...

– Prinții nu cad fulgerați de „copii”!

Adela avea dreptate. Mă contraziceam. Am schimbat vorba.

Dacă nu i-aș fi cunoscut firea destul de orgolioasă ca să justifice ambiția ei de egalitate; dacă nu mi-aș fi dat seamă că strânsa noastră camaraderie (adică tocmai „egalitatea” între un om matur și un copil) i-a pus problema egalității; dacă nu aș fi înțeles că și viața ei printre oameni în vârstă a contribuit la această dorință de a fi „mare”; și dacă, mai ales, actul de naștere, incoruptibila oglindă și „introspecția” nu mi-ar fi spus clar că sunt un om matur și cărunt, aș fi luat purtarea ei ca explozia prea timpurie a unui sentiment de altă natură, decare ea nu-și da seama, și cât de ridicol și vinovat m-aș fi simțit, deși fără vină reală!

Dar viața m-a îndepărtat de unica mea prietenă. Vacanța următoare n-am mai petrecut-o la țară. Devenisem un personaj oficial. Toamna trebuia să plec în străinătate, atașat la o legăție pentru vagi studii comparative – sinecură aproape suficient justificată. Înainte de plecare m-am dus la Iași.

Domnul M... murise de câteva luni. Am găsit pe Adela în doliu, mai înaltă, mai puțin expansivă și mai frumoasă. Frumusețea ei creștea cu fatalitatea evoluțiilor naturale.

Cele câteva zile cât am stat acolo pentru afaceri, i-am dat toate orele libere. Voia să știe numaidecât dacă vara viitoare am să stau la țară.

– Ești sigură că o să te mai găsesc acolo, la mama matale?

– Sunt absolut sigură.

– Nimic nu-i sigur pe lume.

– Dacă vii, ai să mă găsești la Vorniceni, la mama.

Știam că n-o să pot veni, dar n-am îndrăznit să-i spun acum, când, rămasă numai cu doamna M..., avea nevoie de cât mai mult sprijin sufletesc în jurul ei.

Ce scrisori lungi i-am scris din străinătate! Uneori nu aveam ce să-i scriu, și totuși nu puteam să nu-i scriu. Scrisoarea, indiferent de sentimentele de moment pentru ea, devenise o obișnuință, căreia nu-i puteam rezista.

Dar afaceri și preocupări excepționale m-au împiedicat câteva săptămâni să-i scriu, ca de obicei, mult, și prin urmare nu i-am scris deloc. Pe urmă faptul ca nu i-am scris, complicat cu ideea că acum trebuie să-i scriu lung și circumstanțiat, m-a împiedicat să mai pot relua firul.

Întâi, după ce am isprăvit afacerile, mi-am îngăduit o amânare până la momentul cel mai potrivit pentru redactarea unei misive atât de complicate: explicații, scuze etc. Momentul l-am amânat; mai exact: s-a amânat mereu.

De fapt, era neputința de a trece de la o stare la alta. După cum înainte nu puteam să nu-i scriu mereu fiindcă îmi făcusem obișnuința, acum nu-i puteam scrie fiindcă îmi făcusem obișnuința de a nu-i scrie. Starea asta de suflet o cunoșteam din toată experiența vieții. „Ori citesc zi și noapte, ori nu citesc nimic. Ori vizitez pe cineva mereu până la sașietatea lui și a mea, ori nu-l vizitez deloc, compromițând și chiar rupând legături vechi.

Explicația psihologică nu-mi ajuta însă deloc. Explicațiile nu modifică niciodată realitățile. Dar starea de suflet era agravată și de conștiința vinei. Iar toate acestea împreună constituiau un bloc greu, care apăsa viața, amortind-o. De la o vreme se adăugă și convingerea (inteligența este un avocat, și nu un consilier al firii individului!) că prin scris e imposibil să explic o stare de suflet atât de anormală. Peste un an, chiar dacă vraja s-ar fi rupt (și nu se rupsesse: abulia, hrănită mereu din ea însăși, se instalase definitiv, tiranică), mi-ar fi fost în adevăr cu neputință să-i explic în scris tăcerea mea, așa ca să o înțeleagă și să mă absolve.

După câteva scrisori fără răspuns, nu mi-a mai scris nici ea. Scrisorile ei nu conțineau reproșuri. Dar deveneau tot mai scurte și mai reci. În ultima îmi spunea: „Dacă nu-mi scrii, nu-ți pot scrie nici eu. Am impresia curioasă că vorbesc singură”. Nu i-am putut răspunde nici la acest ultimatum. Acum scrisoarea trebuia să fie și mai complicată, iar starea anormală, cu trecerea timpului vinovat, ajunsese la preferința ei psihologică.

Când, peste un an, un *faire-part*¹¹ mi-a făcut cunoscut că s-a căsătorit (un simplu *faire-part*, ca oricând dintre cunoștințele ei mai îndepărtate!), am avut un sentiment de chinuitoare durere (Adela făcuse pasul cel mai

---

¹¹ Înștiințare trimisă cunoștințelor pentru a li se anunța un anumit eveniment.

important din viața ei, fără măcar să mă poată preveni!) și cel mai insuportabil sentiment de rușine din viața mea. Am răspuns printr-o telegramă de scurtă felicitare banală. Căldura ar fi fost insensibilitate cinică! Pe urmă am auzit că s-a despărțit, imediat după căsătorie.

Între noi stau acum, izolante: purtarea mea incalificabilă și căsătoria ei neizbutită. Ea poate păstra tăcerea (o femeie are dreptul să tacă asupra vieții ei intime). Mai ales în urma înstrăinării dintre noi. Eu însă nu pot să nu-i vorbesc de purtarea mea vinovată și ofensatoare și de durerea că am rupt orice legătură cu dânsa. Ea o să înțeleagă.

Am depus omagiile convenite la locuința familiei M... Sunt instalați seniorial. Au adus de la Vorniceni mult mai mult decât necesarul. Au transportat și un piano. Indispus de accidentele drumului, stă posac într-un colț și cere neapărat un acordor.

Doamna M..., anemică și reumatică, a îmbătrânit mult în anii din urmă. Era atât de frumoasă când am cunoscut-o! Ca orice adolescent, iubeam pe toate doamnele tinere pe care le cunoșteam mai de aproape. Am iubit-o și pe ea. Ceasurile de visare cu ochii deschiși după stinsul lumânării din vremea adolescenței i le-am consacrat o vacanță întreagă de Paști numai ei.

Adela seamănă cu mama ei cum era atunci, numai ochii sunt alții. Doamna M... are ochii căprui, acum uscați și decolorați. Niciodată nu m-a lovit ori nu m-a interesat ca astăzi asemănarea dintre ele. În primele momente figura doamnei M... mi s-a părut o imagine dezavantajoasă pentru Adela. Un *memento* sinistru: Adela, peste treizeci de ani... Dar după o jumătate de ceas am avut impresia că doamna M... e acolo anume ca să scoată în evidență tinerețea și frumusețea triumfătoare a fetei sale.

Adela e aceeași, ca și acum trei ani. Înaltă – puțin mai înaltă decât atunci: „a crescut!” – cu umerii largi, cu o licărire de zâmbet în ochii albaștri, cu nasul de o ușoară și spirituală acvilinitate, cu fruntea acoperită pe jumătatea stângă de o pală de păr blond, acum puțin bronzat. Nu i s-a schimbat nici expresia copilărească a feței, nici mișcărilor naive și repezi, nici glasul încet și voalat, cu care parcă destăinuiește secrete. Numai trupul i s-a împlinit. (Tinerețea beneficiază de toate, chiar și de trecerea anilor.)

Femeia asta, care invită cu farmece copilărești la mistere tulburătoare, va face nefericirea multor imbecili...

La plecare, m-a condus până în ogradă. Fără nici un preambul, am atacat problema care simțeam că nu poate fi amânată. Ne-am plimbat prin ogradă un ceas. Am vorbit aproape numai eu. La sfârșit, mi-a spus hotărât: „Am înțeles”. Apoi, cu ochii în sus și respirând puternic aerul: „Nu-i asta principalul...” Pe urmă, revenindu-și: „Dar nu pot ascunde și nici nu vreau să ascund că-mi pare bine că ai suferit. Măcar afta... Dar să nu mai vorbim. Să punem cruce”.

„Nu-i principalul...” Atunci ce este principalul? Căsătoria? Dar căsătoria ei nu face parte din psihopatia mea epistolară. Și de ce „măcar”, dacă m-a înțeles și m-a absolvit? Ori poate nu m-a absolvit din inimă? Dar contrazicerea dintre cele două cuvinte din fraza ei scurtă rămâne totuși. Și prea doza cu grijă ceea ce-mi spunea, ca să se fi contrazis și în fond.

Când mi-a dat mâna, mi-a lăsat-o atât de inertă într-a mea, încât nu știam ce-i mai puțin nedelicat: să i-o țin mai departe, ori să i-o las. În sfârșit, și-a retras-o, cu un „ta revedere” încet, aton.

În curând voi avea patruzeci de ani! Nu mai sunt un început, o cauză. Devin tot mai mult prelungire, un efect. Mă simt complet determinat. Patruzeci de ani! Versta amintirilor și recapitulărilor... A rechema bucăți de trecut, a le retrăi în închipuire – singura compensare a vieții pierdute, procent slab la un capital nerambursabil.

Tineretea – plutire pe un râu de munte cu mlădieri capricioase, sub jocurile de lumini și umbre ale pădurilor, cu întârzieri neprevăzute și binevenite, cu gândul la bucuria drumului de mâine. Și după câțiva ani, care trec ca un fulger, alunecarea vertiginoasă, fără putință de oprire, între maluri uniforme, într-o lumină sură și rece de toamnă, spre apropiata prăpastie...

Patruzeci de ani! Ce urât, ce vulgar sună cuvintele astea! Ce dospit!

O firmă proaspătă, scrisă cu cerneală pe o hârtie cenușie, lipită de geamul unei căsuțe, vestește că stația balneară adăpostește între zidurile ei un ceasornicar. Am intrat să-mi schimb sticla de la ceas, plesnită acum câteva zile.

Haim Duvid, ceasornicar din Pașcani, și-a adus nevasta la băi și, ca să nu stea degeaba, își exercită meseria, dar cu intermitențe mari, serviciile lui fiind cerute rar de cele vreo sută de ornice câte a socotit el în Bălțătești.

Haim Duvid e un gânditor. Poate filosoful târgului său. (Fiecare târg din Moldova are un filosof evreu.) Îl arată și înfățișarea: mic, slab, palid, cu barba neagră mătăsoasă, chel până la jumătatea capului, cu fruntea înaltă, acoperită de o piele galbenă subțire, brăzdată de încrețituri fine.

De altfel, toți ceasornicarii sunt mai mult sau mai puțin filozofi. (Își aleg meseria din cauza firii lor? Ori devin filosofi din cauza meseriei?) Ceasornicul, angrenaj de forțe, „lecție” de determinism – cu sistemul lui de sori strălucitori, cu palpitul spiralei nelămurit și sur închipuind o nebuloasă, cu pretenția coardei de *perpetuum movens*¹² al rotației dintre cele două capace – e un univers în miniatură, pe care maistrul îl descompune prin analiză și-l reconstituie prin sinteză. Iar răbdarea, supunerea la obiect, finețea mâinii, cerute de meserie, adaugă virtuți morale și talente artistice

---

¹² Mișcare perpetuă (lat.).

la calitățile lui de gânditor.

Nevasta lui Haim Duvid, doamna Sabina (de unde acest nume în mahalaua evreiască din Pașcani?), e antipodul lui. Pe cât este el de abstract, pe atât de concretă este ea: blondă, mare, grasă, invadată de cărnuri pe obraz, sub bărbie, pe omoplați și pe rest, cu pânțele proeminente al unor femei mature din rasa ei, complexiune care, agravată de portul complet neglijat, ofensează unul câte unul fiecare canon al esteticii. În schimb, doamna Sabina Duvid are sufletul delicat și inimă bună, vădită chiar și în ochii ei albaștri, lacrimoși. Dar doamna Sabina Duvid prezintă și un alt contrast interesant. Tip desăvârșit de ceea ce cu un cuvânt inestetic – peiorativ și trivial în intenția cu care e întrebuințat – se numește o balabustă, ea vorbește cea mai neaoșă limbă moldovenească, cu atât mai moldovenească și mai neaoșă cu cât doamna Sabina Duvid, emotivă și înzestrată cu o înflorită imaginație plastică, are un talent înnăscut de a-și exprima ideile colorat, în contrast radical cu filosoful Haim Duvid, care vorbește abstract, incorect și contat. Probabil că el e născut în *ghetto*, și ea, la țară.

Haim Duvid nu avea astăzi nimic de reparat. După ce mi-a pus sticla la ceasornic, am continuat conversația începută.

Doamna Sabina are reumatism, ca și tatăl ei, și e convinsă că o să moară, ca și el, după câțiva ani de suferințe. „Ferice de morți, că nu mai simt dureri”, a încheiat ea povestirea și prevederile triste.

„Prostie!” a subliniat Haim Duvid și a dovedit, cui răceala intelectualului care urmărește adevărul, că „tată” n-a scăpat de nici un chin.

Argumentarea lui Haim Duvid era, în fond și-n expresie, aproximativ aceasta: „A scăpa de chinuri înseamnă că simți că nu te mai doare. Tată nu simte că a scăpat de chinuri. Tată nu-i nici fericit, nici nefericit, pentru că acu nu-i nimic. Cel care nu simte chinuri e cadaverul tatei. Mai degrabă poți să zici despre un lemn că nu simte chinuri, pentru că lemn este. A spune orice lucru despre om care a murit este prostie mare”.

Doamna Sabina Duvid, neînțelegând nimic, a combătut totul. Dar Haim Duvid avea dreptate: numele celui care a fost odată nu poate forma subiectul nici unei propoziții cu verbul la prezent, și, gândind bine, nici la trecut. „Hanibal a învins la Cannae” e necorect; afirmă mincinos o existență, aceea a lui Hanibal. Căci, pentru a fi operant cândva, ceea ce e denumit de subiectul pro-poziției trebuie să existe, să fie o realitate. O inexistență nu poate avea un atribut, nu poate produce o realitate nici ieri, nici azi, nici mâine; și despre nimic nu se poate afirma nimic.

Am crezut că-l pot pune pe Haim Duvid în încurcătură:

– Domnule Duvid, cel care moare trăiește pe lumea cealaltă și știe că a scăpat de chinuri.

– Cine poate să știe dacă este lume cealaltă?

– Dumneata nu crezi în Dumnezeu?

– Prostie să crezi, prostie să nu crezi. Cine poate să știe dacă este?

Numai... Dumnezeu știe. Haim Duvid și-a permis să fie frivol. A făcut spirit. Vai! nu există om fără slăbiciuni. Mai curios e că Haim Duvid, meseriaș din Pașcani și filosof de *ghetto*, e sceptic și poate chiar ateu.

Muzica, militară cânta adinioarea în parc un vals de altădată. La o modulație a valsului vechi, am văzut zâmbetul Elizei când a apărut într-o seară pe poarta grădinii publice și a dat cu ochii de mine – un zâmbet necunoscut încă, abia schițat, un zâmbet de provocare, un zâmbet de femeie, al femeii care abia începea se apară în cei șaisprezece ani ai ei...

Aproape în fiecare seară stau de vorbă cu Adela în cerdac. Doamnele se retrag devreme. Adela arată o simpatie atentă, aproape supusă „maestrului”. E mai personală însă în opinii decât altădată. Dar ce se petrece în ea? Când vorbește, totdeauna parcă ar mai avea ceva de spus. Are reticențe subite și curioase. Dacă i-ai transcrie vorbele, ar trebui să pui mereu câteva puncte de suspensie la sfârșitul frazelor. Când se emoționează, și se emoționează adesea fără cauză vădită, are sufocări grațioase, de pasăre care bea. Și rar participă normal la duetul nostru. De obicei distrată ori animată. Uneori își întrerupe momentele de distracție printr-o întoarcere bruscă și cordială spre mine, însoțită de un „da” rostit încet și repede, confirmând fără necesitate cuvintele mele.

Femeia asta tânără și curioasă de viață și de stări sufletești mă scrutează neconținut, fără să aibă aerul. Eu îmi îngroș cât se poate epiderma sufletului, s-o fac impermeabilă. Dar cu femeile jocul e pierdut întotdeauna. Ele privesc în sufletul bărbatului ca într-o vitrină. Manejul e interesant. Dar, în definitiv, n-am ce ascunde.

Raporturile mele cu familia M... sunt de natură specială. Mai tânăr numai cu zece ani decât doamna M..., fac parte mai curând din generația ei. Cu toate acestea, în chipul cel mai natural, Adela și cu mine formăm un grup, o „societate” aparte, pentru că o femeie de cincizeci de ani e fără îndoială bătrână; pentru că doamna M... era măritată pe vremea adolescenței mele, și raporturile dintre adolescent și femeia măritată au persistat; pentru că boala îi dă zece ani pe deasupra și pentru că – și asta cred că e cauza principală – concepția ei de viață, moștenită de la părinți, o face și mai bătrână.

Cât despre coana Anica, mătușa prin alianță, prin mezalianță, cum zice Adela, ea nu există, sau există preistoric. Trecută mult de șaiszeci de ani. Fiică a unui vechil, ajuns proprietar mare. Măritată acum o jumătate de secol cu un frate al doamnei M..., iubitor de arginți. Văduvă din timpuri imemorabile. Păstrează, indelebilă, marca familiei de origine. La masă, își

ajută furculița cu mâna stângă. (Adela își mușcă buzele, să nu izbucnească!...) Când cască, zgomotos și în trei etape, face o cruce cu degetele în dreptul gurii. (Idem!) Vorbește cu „tăți”, cu „să vezi mata”. (Tema unică: „băietul”. Băietul e fiul ei, colonel de roșiori.) Face mereu pasiențe și dă în cărți. Se zice că după moartea mamei, tata a cunoscut-o foarte de aproape. Erau vecini de moșie. Versiunea asta îmi displace profund. Fiii au curioase pretenții față de părinți... (Fetele sunt mai lucide și mai comprehensive.)

Aseară, nu știu pentru ce, am început să-i fac Adelei declarații că sunt bătrân. (În adevăr, părul meu brumat, cum spunea ea odată, dacă atunci era un paradox și o cochetărie involuntară, acum începe să capete justificare cronologică.) Adela asculta zâmbind. Apoi m-a combătut cu grație. (Mi-ar plăcea să nu fie pură complezență.) Și mi-a spus că are să-mi dovedească altă dată că n-am dreptate. Cum are să-mi dovedească, și de ce altă dată? Ca argument suprem, căci țineam mult să-i probez că sunt bătrân – Dumnezeu știe pentru ce! – i-am spus, forțând puțin autobiografia, că peste zece ani am să fiu moșneag. „Și eu am să fiu bătrână atunci”, și tonul ei parcă ar fi stabilit o complicitate. (Peste zece ani, ea are să aibă treizeci de ani!...) „Și eu!” Pentru ce „și”? Și pentru-ce vrea să-mi probeze că nu sunt bătrân? (O femeie are un singur mijloc de a dovedi unui bărbat acest important adevăr!) Pentru ce? Consolare? Delicatețe de sentiment? Zădăreală?

Continuu să-i amintesc de tinerețea pierdută. Pentru ce fac acest lucru, nedelicat, între altele, și fiindcă vorbesc mereu despre mine? Ce se petrece sub conștiința mea? E mândria de a-i arăta că nu sunt un imbecil, care crede că mai e încă tânăr? E dorința de a o asigura că nu pot avea gânduri lăaturalnice, fiindcă tocmai poate încep să le am? E regretul că sunt prea bătrân pentru ea și nevoia de a mă lamenta, fie chiar ei, poate mai ales ei? E dorința de a fi din nou combătut de ea? (Până acum încă nu mi-a „dovedit” că sunt tânăr.) Azi m-a întrebat cu asprime pentru ce țin atât de mult s-o conving că sunt bătrân. Mi-a plăcut tonul ei. Așa se bucură bolnavii închipuiți când medicii strigă la ei și-i dau afară, ca să-i convingă mai bine că sunt sănătoși. Și apoi tonul ei de muștrare dovedește că nu mă mai respectă afta, ceea ce e încântător, și că și-a luat drepturi asupra mea, ceea ce e și mai încântător. Dar bag de seamă că filele jurnalului au ajuns niște adevărate „foi de observație”. Îmi iau pulsul și temperatura de câteva ori pe zi. E cel mai bun mijloc de a deveni bolnav, ori de a agrava o afecțiune contractată.

... Pentru ce s-a supărat când a spuneam că sunt bătrân? O contrariez în ceva? Crede că vreau să-i zădărnicesc un gând? Dar iată-mă alunecând în cea mai ridicolă fatuitate.

Un acordor din Piatra a adus, în sfârșit, pianul în stare normală. Adela mi-ia contat azi o bucată care știe că-mi place cu deosebire. Muzica corpului

ei m-a impresionat însă mai mult decât muzica însăși. Mișcările brațelor, ale bustului la dreapta și la stânga, viforul dibaci al mâinii când întorcea pagina, mișcarea piciorului pe pedală, leitmotiv discret al muzicii de imagini, făceau pentru mine cea mai tulburătoare simfonie.

Valsul lui Chopin acompania muzica corpului ei... (Cam emfatic, iubitul meu!) La sfârșit, după o linie trasă cu degetul cel mare, parcă mânios, peste toate clapele de la stânga la dreapta, ca o parafă energică a unei iscălituri sub un text, care făcu pianul să strige cu toate vocile lui alarmate, Adela se ridică aproape cu violență de pe scaun, întrebându-mă: „Îți place ca și atunci?” I-am sărutat mâna și pentru „atunci”, și pentru acum. Am văzut pe fața ei o nedumerire, căci nu e obișnuită din partea mea cu expansiuni de natura asta. Dar n-a spus nimic și, trecându-și mâna pe frunte ca pentru a se dezmetici, m-a întrebat ce vreau să mai cânte. I-am răspuns, firește, că acum e rondul ei să aleagă.

Rapsodia tumultoasă a lui Liszt îi acompania și ea, pătimaș, mișcările vii ale corpului.

... Ipocrizia e inutilă. Nu am temperatura normală. Dar sper că e un accident trecător. Efectul muzicii...

Fânațul, seră imensă de flori sub clopotul cerului sprijinit pe orizont, așteaptă coasa. Sub atingerea fină a unei ușoare și eterne adieri, simțită numai de ele, florile se clatină încet, pe tulpinile lor subțiri și înalte, în străfulgerări de roș, de violet, de galben și de toate culorile din lume. Pe alocurea, cicoarea domină puternic, iradiind un abur albastru ca un voal împotriva soarelui arzător.

O femeie tânără nu poate face o plimbare pe câmp fără să culeagă flori. Adela le alege metodic, cu ochiul atent, cu gesturi de precizie, parcă ar urmări vietăți iuți și viclene.

Cu părul auriu, cu fața albă și roză, cu ochii albaștri, Adela, printre flori, e o floare mare, strălucitoare, mai vie decât toate, irezistibil atrăgătoare. Comparația, banală de adevărată ce e, între femeie și floare este mai mult decât constatarea unei asemănări exterioare. E intuiția unei identități profund naturale.

Spectator neocupat (nu pot să culeg și eu flori; îmi lipsește cu desăvârșire convingerea!), mișcându-mă fără rost încolo și înapoi (în fața unei femei nu pot să mă întind pe iarbă, singura soluție onorabilă a problemei), situația mea e dificilă. Dar Adela, concentrată în vânătoarea ei, nu observă nimic.

Pentru ea, florile au personalitate: unele sunt „sentimentale”, altele „impertinente”, altele „copii” ori „cucoane mici”, și așa mai departe. Observațiile astea le face cu umor, cu o comică dezmierdare. Cu sentimentul distanței în același timp, parcă ar fi vorba de niște copii pe care-i alintă, dar

nu vrea să-i scoată la obraz. (Viziunea comică și ușor dezmierdătoare este de altfel atitudinea ei obișnuită în viață.)

... După ce culege florile, vine la drum cu brațul încărcat, se așează pe dâmbul șanțului, le clasifică în grupuri după criterii subiective și fanteziste, le întocmește într-un buchet mare, își pune una în păr (la plimbările afară din sat iese aproape întotdeauna cu capul gol), alta în butoniera mea. („Să n-o zvârli! S-o ții toată ziua!”)

Toate acestea se repetă exact, afară de floarea de la butonieră, care variază la fiecare dată, dar o alege mică întotdeauna, concesie teroarei mele de a mă da în spectacol cu floare în piept.

Floarea asta mică se adaugă la celelalte din alte zile, mărand colecția presată în paginile lui Diogen Laerțiu, între venerabilii *Crates*¹³ și *Metrocle*¹⁴!...

Adela s-a dus la Piatra pentru o zi. Am refuzat să mă duc cu dânșii, ca să-i arăt (și probabil să-mi arăt) că viața mea e independentă de a ei, alături de a ei.

Ar fi lamentabil, chiar dacă aș avea zece ani mai puțin. Experiența trecutului este concludentă (*Pathemata – mathemata*¹⁵, zice un filosof al lui Diogen Laerțiu!...)

... Emilica, cu coada pe spate, cu breton galben pe frunte și cu șorțul negru pe rochița cenușie. Era de zece ani, ca și tine. (N-ai fost deloc tardiv!) Treceai pe la poarta școlii primare, de două ori pe zi, înfrigurat de emoție. Credeai că te privește tot universul! Ea își făcea semne din coate cu prietena ei, căci înțelegea. Și treceau amândouă înțepate, vorbindu-și foarte serios, ca două doamne în vârstă.

Într-o zi de iarnă, Emilica a murit de anghină ori de scarlatină, cum mor iubitele la versta aceea. E singurul tău amor curat, pentru că n-a fost amor, pentru că n-ai fost niciodată pe punctul de a muri de pofta celor câteva kilograme de materie organică pe care fata cu părul pe spate le extrăgea din elementele brute ale naturii.

Dar la șaisprezece ani a fost altfel. Leonora, de nouăsprezece, brunetă, subțire, suferind de un ușor strabism, care-i dădea veșnic un aer de îngândurare, de concentrare, de înfrânare a unui elan, cu zâmbetul ei trist, precoce, și cu mersul de regină exilată, în plimbările nesfârșite prin parcul imens și neîngrijit al casei boierești, despărțit de drum printr-un gard de fier ruginit. Visai s-o smulgi din vâlvătaia unui incendiu (în generozitatea ta, casa incendiată era, firește, a ei!), visai s-o salvezi din ghearele unor bandiți, prin codri. Dar n-o iubeai ca pe fata de altădată. Nu-ți mai erau de

¹³ Filosof grec din școala cinică (secolul al IV-lea î.e.n.).

¹⁴ Filosof grec din școala cinică, discipol al lui Crates.

¹⁵ Suferință - știință (gr.).

ajuns glasul și privirile ei. Tu-i iubeai, fără să știi, și ceea ce era inferior în ea și ascundea bietul ei corp supus legilor ofensatoare ale materiei. Simțai o sincopă în inimă când mersul îi învăluia haina pe picioare. Și când într-o zi a izbucnit năprasnic o furtună, care i-a învălmășit rochia și i-a scos la iveală pentru o clipă ciorapii negri și o margine de dantelă, ai început să visezi la ea arzător și să ți se pară și mai nesuferit individul pe care-l bănuiai că iubește și el pe Leonora. Și de atunci imaginea ei s-a tulburat în capul tău: silueta ei s-a sfărmat. Rochia nu-i mai cădea armonios și oblu pe pantofii mici.

Când te-ai întors toamna la liceu, te considerai omul cel mai nefericit din lume și foarte fericit că ești atât de nefericit și de interesant pentru amici, cărora le povestiseși „romanul”, înflorindu-l cu fapte posibile, în care începeai să crezi și tu. Dar Leonora a fugit peste două luni cu bărbatul surorii ei, deznodământ pe care nu l-ai mai făcut cunoscut amicilor.

La nouăsprezece ani, Eliza... Grădina publică. Fata necunoscută, venită de aiurea la rude, înaltă, fragilă, cu părul galben, cu gene lungi peste ochii negri, mușcând nervos petalele unei roze înflăcărare... Un cântec umil de grădină publică, astăzi mort... Casa cu două ronduri din Ulița Mare... Plimbările pe sub geamurile ei din două-n două ceasuri, de dimineață până la douăsprezece noaptea... Aparițiile ei la geamuri și în cele două balcoane de pe două străzi. Infinita interpretare a figurii și a privirilor ei („S-a înroșit?” „Mi s-a părut?”, S-a perindat prin balcoane pentru mine?”). Hotărârea supremă: scrisoarea – patru pagini de adorație în stil poetic, exagerat, stilul verstei când candoarea, pierdută mai târziu, se traduce prin emfază. Buchetul de trandafiri aruncat din balcon la miezul nopții. Întâlnirea în semiîntunericul scărilor dintre etaje. (Stătea cu fața întoarsă, cu o mână sprijinită de perete; avea mâinile reci, pleoapele reci, buzele reci, părul rece, talia subțire, care-i vibra de bătaile inimii.) Întâlnirile la geamul din grădină, sub copacul vechi, care ascundea stelele. Aceleași planuri de viitor, aceleași întrebări de zece, de o sută de ori, și același răspuns al ei: „Da, și pentru totdeauna...” Răstimpuri de tăcere, cu obrazii lipiți... Grația cu care consimțea să-mi clipească pe față, ca să mă dezmierde cu genele ei lungi... Respirarea pură, fină, pe care o simțeam pe obraz ca o șoaptă caldă a pieptului ei mic... Despletirea părului, care îmi cădea pe față și pe mâini, înspre ziuă, cu mișcări de înger – semnul că vrea să se culce și trebuie să ne despărțim. Plecarea în străinătate la studii. Scrisorile ei: „Iubitul meu...” „...Eliza” – raport de fiecare zi al vieții ei fără evenimente, din orașul de provincie. Moartea ei...

E cu neputință să fi existat cândva pe planetă o apariție mai încântătoare. Fata de șaisprezece ani cu părul galben și ochii negri avea în figură ceva de copil și de floare. Iar corpul ei, încă în dezvoltare, avea mlădieri ca tulpinile subțiri și înalte la adierea vântului. Și vocea înceată,

nesigură, cu graseieri ca niște sfiiciuni ale inimii, al cărei ton răsună încă și astăzi în mine! Niciodată cuvântul „înger” nu s-a potrivit unei trecătoare apariții umane ca acestei ființe în adevăr angelice.

... Era într-o după-amiază de vară când i-am văzut mormântul... Pământul negru, cu o tablă de marmură deasupra, îi strivea pieptul mort! În jurul marmorii grele, câteva fire de iarbă...

De atunci, senzația de funebru pe care mi-o dă, în momente de o stranie luciditate, pământul, lutul, piatra, toată materia asta inertă, idioată, inamică, și mila pentru tot ce trăiește și încearcă în zadar să ascundă moartea sinistră a planetei, vietăți și plante, șubrede, nesigure, trecătoare.

După epoca romantică – epoca realistă, serioasă, la Viena, cu femeia aceea subțire și înaltă, cu formele adolescente încă la versta de douăzeci și cinci de ani, oprite parcă în desăvârșirea materializării lor de flacăra mistuitoare a vieții ei.

Un păr arămiu, cu luciri de foc, parcă reflexe ale temperamentului ei arzător. Ochii de o culoare nehotărâtă, cafea și aur, schimbătoare după dispoziție, după culoarea timpului, în care se aprindea neconținut sufletul ei neliniștit, sau uneori ficși, reci, privind în gol, când gândul era concentrat ori patima adâncă. O gură mobilă, nesigură. Brațele albe, fine. Piciorul, ca o mână de mic, neliniștit. Mâna – nervoasă, șovăitoare. Mersul undoiat, cu capul aplecat ușor în dreapta, ca într-o figură de cadril, când îmi ieșea întru întâmpinare.

O cunoșteam de doi ani. Nu ne spusese nici o vorbă de iubire. Nici o aluzie. Dar discuțiile noastre, alimentate de lecturi de romane, de piese de teatru, de știrile zilei, se învârteau, teoretic, toate în jurul iubirii. Îmi făceam un punct de onoare să fiu obiectiv, „științific”, căci mi se părea o supremă ineleganță să beneficiez de aceste discuții spre a-i face declarații învăluite.

De câtva timp, însă, aveam intuiția obscură că vine ceva. Într-o zi, înainte de aprinsul lumânărilor (stăteam amândoi de multă vreme de o parte și de alta a unei măsuțe, fără să ne mai putem vorbi nimic), i-am spus, simplu și calm – simțeam că acum nu pot să nu-i spun:

– Tu nu vezi că te iubesc?

Întâi a tăcut. Apoi mi-a răspuns cu glas ostenit:

– Da, nu mai putem trăi unul fără altul.

Și-a lăsat fruntea grea pe mâinile puse pe masă și abia am putut desluși vorbele ei înăbușite:

– Lasă-mă singură acuma... te rog...

La o mișcare a mea, a ridicat capul. Era albă, parcă fără viață, și numai ochii îi ardeau, imenși.

– Cum? Poți pleca? Da, da, du-te. Vino mâine. Nu-mi dai mâna? Îmi învâluși mâna în palmele ei amândouă. M-am aplecat spre ea, fără voie, aproape s-o ating.

– Nu! Lasă-mă, du-te. Mâine. Luni de zile a luptat cu ea însăși.

Dar într-o seară, la despărțire, m-a înăbușit și, la ureche:

– Mâine sunt femeia ta. Așteaptă-mă la patru în fața Operei. Femeia aceasta știa să iubească. Cu instinctele puternice și sănătoase, cu inteligența lucidă, ea iubea fără lună, fără fraze, cu toate fibrele corpului ei, cu căldura ei exasperată.

Dar ea aparținea de drept altuia, unui om mult mai în vârstă, un bolnav, un paralytic, și drepturile lui conferite de legi, consfințite de societate, sfințite de popi, acceptate de ea altă dată, deși acum platonice, erau, în momentele de luciditate morală, suferința *lancinantă*¹⁶ a ei și a mea. Drepturile acestea deveniseră imprescriptibile. Iar dezarmarea lui totală îl apăra și de divorț, și de adulter.

Întoarcerea în țară, amânată mereu – provocată de boala mortală a tatei -, aduse soluția problemei. Sau un început de soluție, căci dacă afacerile tatei n-ar fi fost atât de încurcate, încât să-l amenințe cu o dezonoare postumă, m-aș fi întors la ea. Cuvintele ei „Sunt femeia ta” îmi ardeau creierul.

Și, în sfârșit, târziu, în epoca cinică, culminând spre amiaza vieții, accesul de stupidă demență pentru femeia mare, cu părul roșu, cu ochii mici și verzi, cu nasul turtit și cărnos, cu buzele strivite, arse, cu brațele groase și dure, eșantioane ale întregii ei ființe, cu talia și șoldurile asortate în formă de liră, femeia-femelă și nimic altceva, femeia cu maximum de iritabilitate proto-plasmatică. Aproape goală sub rochia elegantă, începea să se dezbrace de la ușă, crispată, rea, fără nici un cuvânt, și, peste treizeci de secunde, dădea replica, întregită, a Venerii Callipyge de la Siracuza – atât de albă, că părea mai goală decât o femeie goală.

Dar într-o zi apărură omul de doi metri! În preajma lui i se zburlea puful de pe buze, i se congestionau nările, i se dilata abdomenul spre el, ca într-o mișcare de maree.

Și, de-a lungul întregii tinereți, colega de universitate, fina și delicata Elviră, cu frumusețea ei abstractă, model schematic pentru realizări mai concrete, care te-a torturat cu suferința ei tăcută și discretă.

Experiența e săracă, dar concludentă.

Pe urmă ai pus ordine în amor: femei cu tarif pentru păstrarea echilibrului organic sau (mai elegant) a libertății de spirit – singurul amor în adevăr omenesc, fiind singurul supus rațiunii.

---

¹⁶ Lancinant - sfâșietor.

Nu, nu! Nu iubesc și nu vreau să iubesc pe Adela. Nimeni nu iubește când nu speră măcar inconștient să fie iubit. (De aceea numai „omul de stradă”, nebun, se înamorează de regine.) Nu sper și nu doresc... Dar existența ei a început să-mi neliniștească inima... Și ea *știe*. Zâmbetul ei din unele momente, amestec încântător de duioșie și ironie, nu-mi lasă nici o îndoială. Din cauza asta nu m-am dus la Piatra.

Adela vine deseară. A plecat desigur din Piatra. E cald. E zăpușeală. Și mi-e urât. Cataloagele le știu pe de rost. Dicționarele nu-mi inspiră nimic. Filosoful *Diogen*¹⁷ (tizul lui Diogen Laerțiu), care speram că o să mă distreze cu „cinismul” lui, m-a indignat profund. *Bel-esprit*¹⁸ și totuși *cuistre*¹⁹. Filosof de mahala. *Piqueassiette*²⁰. Cerșetor care insultă când nu-i miluit. „Cinic”, într-adevăr, în sens modern. Nesociabil și rău. Ironie greoaie și aproape de mintea omului. Infatuat. Inelegant la aspect și la suflet. Nici un orizont. Utilitarist mărginit. Obtuz la știință și la arte – „inutile”, pentru el, „dăunătoare”. Insensibil la orice frumusețe. Instincte canibalice. („Era de părere că e permis să mănânci carne de om”). Falsificator de monede, în tinerețe. Trata, nenorocitul, de sus pe Platon. Deseară Adela e aici...

Adela s-a întors la șase și treizeci și cinci de minute. I-am ieșit înainte din întâmplare, sau ca din întâmplare, nu știu sigur. A oprit trăsura, a sărit jos, ușor, ridicând puțin rochia deasupra pantofului, atentă la gest, și a venit spre mine dezmierdând aerul cu umerii. (E atât de femeie și de copilăresc suavă!) I-am ținut mâna într-a mea poate mai mult decât trebuie. M-a luat acasă la ea. M-au oprit la masă. (Aceasta se întâmplă mereu.) Seara, am stat în cerdac, cu două lumânări în globuri de sticlă, ca întotdeauna.

Mi-a povestit drumul ei la Piatra, cu impresii, stil și înțepături femeiești: „Ai văzut vreodată Ceahlăul din Dealul Balaurului? O colosală miniatură a lui însuși, un bibelou uriaș cu subiectul Ceahlău. Am fost și la mănăstirea Bistrița de lângă Piatra. Starețul ne-a făcut o primire foarte bună. Nevasta lui n-a ieșit. Am văzut-o numai, când a trecut prin antret. Intra și ea pe altă ușă. Era în *neglije*, jupon, camizol și părul în papiote. O brunetă foarte picantă. Când a dat cu ochii de noi, a trecut glonț de la o ușă la alta... Cum slujnică? Ce idee! Femei în serviciu la mănăstire? Și încă tinere, cu jupon și papiote! Ori îți bați joc de călugări fiindcă ești ateu? Dacă ai vreo afacere la Piatra, îți recomand oțel <<București>>. Confort englezesc, chelneri în haine naționale, orchestră până la patru dimineața sub geamuri, în grădină... Nedeprișă să dorm la concert, am profitat de ocazie

---

¹⁷ Diogene din Sinope (aproximativ 404-323 î.e.n.), cel mai cunoscut reprezentant al cinicilor; aceștia considerau că baza fericirii și virtuții este maximum de independență față de condițiile exterioare ale vieții, disprețul pentru regulile și convențiile sociale, limitarea nevoilor și revenirea la „starea naturală”.

¹⁸ Om deștept (fr.).

¹⁹ Grosolan (A).

²⁰ Lingău (fr.)

și m-am cultivat. Am citit toate articolele, toate telegramele, toate informațiile, toate foiletoanele și toate anunțurile din jurnalele în care erau împachetate cumpărăturile. Să te pun în curent: prințesa de Meklenburg s-a logodit cu ducele de Hessa, sau poate el e prinț și ea ducesă; Radivon vinde ceasornice de aur cu doi lei bucata și mai dă pe deasupra ca premiu un ac de cravată tot de aur; împărăteasa Germaniei a făcut cadou împăratului doi prinți gemeni; prețul rapiței s-a urcat; Pepita Ximenez s-a înamorat de cumnatul ei, don Diego. Vezi că nu știi? După marș, a contat un ofițer de două ori *Luna doarme*. Și pe urmă am adormit și eu”.

Masa era acum inundată și peretele tapetat de gângăni de o sută de specii, bijuterii cu forme curioase, imitând animale cunoscute și necunoscute – ca o reducere a lumii mari – de diferite culori, pe care Adela le definea, comparându-le cu pietre prețioase, cu metale, cu stofe... „Petpedecul” se auzea la răstimpuri, în grădină. „Steaua nebună” înainta alarmant de repede spre plop. „Petpedecul”... poreclă dată de Adela unei prepelițe, care spune mereu, conștiincios, în fiecare noapte, aceleași trei silabe, singurele pe care le știe: „Petpedec!”; „steaua nebună”... luceafărul albastru, care ne anunță unsprezece ceasuri și sfârșitul sindrofiei când ajunge deasupra unui plop, al treilea, dintre cei cinci din ograda vecină. Numele i l-a dat tot ea, într-o seară, când ni s-a părut că a luat-o prea repede spre plop, înfrângând legile naturii.

– Ai isprăvit itinerarul? m-a întrebat ea. Ai să-mi povestești pe urmă tot, tot, nu-i așa?... Cum? Nu ești sigur că ai să faci excursia?

Și zâmbetul ironic și afectuos i se stingea și i se aprindea mereu în ochi, ca și lucirea stelei de pe cer.

După ce a dezbătut cu perfidie problema excursiei mele, a sărit din una în alta, și apoi, cu un aer speriat:

– Iar fumezi? Știi câte țigări ai fumat în seara asta? Zece. Le-am numărat. Vezi că nu te ții de cuvânt? Pune țigările aici, lângă mine... Desigur că tot așa te ții de cuvânt și cu somnul. Dacă continui, să știi că am să mă culc și eu în ziuă, am să mănânc lămâi, și înainte de masă am să-mi stric foamea cu bomboane și cu mere crude.

Vorbea acum pasionat și-i luceau ochii ca într-o boare de lacrimi. Semăna cu fata de cincisprezece ani când protesta că nu-i copil.

După asigurările mele că o să mă țin de cuvânt, „pe cât posibil”, s-a îmbunat, apoi a consultat „steaua nebună”, care trecuse de plopul al treilea, a pus la îndoială corectitudinea astrului, mi-a adus pardesiul, mi-a dat pălăria și bastonul, m-a însoțit până la poartă, mi-a întins mâna să i-o sărut, mi-a cerut făgăduiala că am să mă culc imediat, mi-a acordat o amânare de o oră, a admonestat încă o dată „steaua nebună” și a fugit spre casă cu un „bru!” de frigul care devenise simțitor.

N-am ținut pas cu vioiciunea spiritului ei. Un fel de paralizie a inteligenței și mai cu seamă a imaginației. Am început să devin stângaci și banal. Și mi se pare că nu-i displace idiotizarea mea...

„Am fost elevă ascultătoare, am încercat, dar n-am putut reuși să mă intereseze”. Răspuns clar și drastic la întrebarea mea dacă cunoaște literatura română. În sfârșit, la toate încercările de a afla impresia ei specială produsă de o carte sau alta din cele „încercate”, același răspuns invariabil: „Iartă-mă, nu mă interesează”. Apoi, dezarmând și cu grația celor douăzeci de ani ai ei: „Ai să mă disprețuiești tare?”

Adela are dreptate. În literatura română există câteva talente remarcabile, dar nici o operă de observație cu destulă substanță sufletească. Femeile însă nu citesc pentru expresie, ci pentru observațiile despre viață, adică despre ele.

De altfel, ea nu este o amatoare pasionată de literatură (interesul ei e îndreptat spre muzică, spre broderie și întrucâtva spre pictură), și cu atât mai puțin de poezie. Pentru spiritul ei realist de femeie, poezia este „exagerare și falsificare”, incompreensiune pe care ea o declară, dar pe care cele mai multe femei o ascund. Din cauza rolului lor de răspundere, de lungă răbdare în conservarea speciei, femeile sunt mai serioase și mai pozitive. (Totul se reduce, coborând din etaj în etaj, la instinctul creator.)

Mai puțin sensibile la arta literară, ele citesc mai ales romane, care nu au a da senzația artei, ci pe aceea a vieții. Pentru Adela, [Anna Karenina](#) nu e „stil și compoziție”, ci Kitty, Dolly, Anna, Levin, Vronski, coliziunile dintre ei și progresul logic și psihologic al acțiunii.

I-am recomandat, ca și altă dată, pe Turgheniev. Zâmbind și jucându-se cu marginea voalului lung, trecut pe după gât:

– Cineva mi-a spus odată că Turgheniev se apropie de femeie ca de un sanctuar. (Vai! i-am spus, în adevăr, genialitatea asta...) Dar femeilor nu le place să fie tratate ca niște sanctuare, cu genuflexiuni și cădelnițări, chiar când tămâia e de cea mai bună calitate. Nu suntem sanctuare!

Cuvintele astea ultime, accentuate în chip deosebit, erau numai pentru romancier, ori și pentru avocatul lui? Ori numai pentru avocat? (Pe unele femei, admirația excesivă a celor înamorați de ele le incomodează. În faza culminantă a legăturii cu ea, Otilia mi-a mărturisit, într-o zi când eu eram mai ditirambic și ea mai cuminte, că dându-și bine seama de ceea ce e în realitate, nu poate să-și înăbușe jena pentru ea și un ușor dispreț pentru mine când îi supraestimez calitățile pe care le-o fi având sau inventez altele, pe care nu le are.)

Apoi, râzând, adăugă:

– Am voit să te necăjesc. N-am citit nimic din Turgheniev. Nu l-am găsit nicăieri. Dar am să-l citesc.

Să mă necăjească numai?...

Cunoscând slăbiciunea femeilor pentru Paul *Bourget*²¹, i l-am amintit mai mult ca un mijloc să-mi dau seama de psihologia ei.

— Aista se apropie, în adevăr, ca de niște sanctuare nu numai de femei, bineînțeles dacă bărbații lor sunt bogați, dar și de mobilele din saloanele lor. Și nici la rochii nu se pricepe, cum pretinde el. Se pricepe mai bine cusătoreasa mea.

O carte pe care o citește mereu e *Tartarin*:

— Mă liniștește când sunt supărată, când am griji, când e bolnavă mama. În cartea asta nu-s necazuri, toți sunt fericiți. Dar numai volumul întâi. Celelalte-s exagerate, cu farse și ghidușii.

Scriitorul însă pe care îl gustă mai mult este institutorul Creangă! Cu alte cuvinte, viața și limba pe care le cunoaște ea din copilărie (ca toate persoanele din clasa ei, ea nu știe bine decât țărănește și franțuzește) și observația luătoare în răs, atât de naturală ei.

Ea știe pe de rost bucăți întregi din opera povestitorului, mai cu seamă dialogurile, și îndeosebi vorbirea femeilor. Când harabagiul întrebă pe maica Evlampia Desăgărița de la Văratîc pentru ce-și leagă întotdeauna la drum vaca dinapoia căruței, răspunsul călugăriței – că părinții pusnici din Sfânta Agură i-au dat canon să mănânce lapte numai de la o vacă, pentru ca să nu îmbătrânească degrabă, – Adela îl spune ca o perfectă actriță de comedie. Iar la cuvintele „părinții pusnici din Sfânta Agură”, bisericește repezite, ea completează textul luându-și o figură sastisit și făcându-și o cruce mare, cu o grăbită aplecare a bustului înainte – închinăciune adâncă în fața schivnicilor plini de solitudine pentru tinerețea călugăriței de la Văratîc.

Problema e simplă. Cu tot intermezzoul stupid, de care nu vorbește niciodată, ea a păstrat, încă din adolescență, simpatie și admirație pentru „maestrul” ei. Acum, de când e femeie, e curioasă să știe cum mă port în atitudinea de *soupirant*²² și câtă putere are asupra mea. Dacă divorțul nu i-ar fi dezorientat și poate revoltat sufletul, desigur că sportul sentimental nu ar fi avut loc.

În mine e plăcerea de a aspira feminitatea, candidă încă, a sufletului ei și curiozitatea ascuțită a unei experiențe de psihologie pe sufletul ei și mai cu seamă pe al meu. Dar jocul acesta Dumnezeu știe unde poate duce. (Fii sincer! Știi unde „poate” duce!)

Adela are sânul mic și predilecție pentru haine cenușii, albastre, liliachii, ca toate femeile care mi-au atins sufletul. (Afară de femeia cu ochii

---

²¹ Critic și romancier francez (1852-1935), adversar de idei al lui Emile Zola, reflectând reacția politică de după Comuna din Paris.

²² Adorator (fr.).

verzi și brațele de piatră, care avea sânul ca o cupolă și purta culorile dinspre marginea roșie a curcubeului și care, neavând suflet, mi l-a angajat foarte puțin pe al meu.) Există, fără îndoială, la orice bărbat o afinitate pentru un anumit temperament femeiesc, și la orice femeie, o legătură între temperamentul ei, conformația ei fizică și predilecția pentru unele culori.

Doamna M... și Adela au venit astăzi la mine să-mi vadă casa.

Le-am primit în odaia de la intrare: antret, birou și salon.

După o repede privire scrutătoare, Adela a făcut critica completă a încăperii, înșirând toate lipsurile unui confort relativ, stăruind mai cu seamă asupra greșitei distribuții a mobilierului sumar. Pe când conludea, ca toate femeile în astfel de împrejurări, că bărbații etc... și-mi propunea să vie cu Safta să-mi facă odaia mai plăcută, exclamă deodată, sărind de pe scaun:

— Uite și coana Anica!

Coana Anica era portretul lui Arthur Schopenhauer, adus de mine și atârnat pe perete în dosul mesei-birou.

M-am simțit puțin vexat de frivola ei ireverență față de maestru. Dar asemănarea lui cu coana Anica mi se păru atât de izbitoare, și însuflețirea Adelei de descoperirea ei o făcea atât de frumoasa încât am trădat pe maestru fără nici o remușcare.

Și l-am trădat chiar și atunci când, aflând al cui e portretul, Adela a uitat de coana Anica și a luat ofensiva împotriva filosofului:

— A!... Domnul despre care mi-ai spus odată la Vorniceni că ne face proaste, mincinoase, pocite, cu bustul mai lung decât picioarele, și n-avem altă treabă decât să prindem bărbații în capcană? Acum înțeleg de ce avea ciudă pe femei... Nu cred să-i fi pregătit niciuna vreo capcană!

Neputând susține că Adela e proastă și cu bustul mai lung decât picioarele, și cunoștințele ei asupra lui Schopenhauer mărginindu-se, destul de modest, numai la opiniile lui asupra femeilor, discuția a fost imposibilă, și victoria Adelei asupra mea, definitivă.

Schopenhauer rânjea diabolic la Adela, la doamna M... și mai cu seamă la mine.

Dar Adela, făcând o altă descoperire, părăsi și pe Schopenhauer:

— Ai și bibliotecă? Îmi dai voie să văd cărțile?

Când a aflat că „biblioteca” e proprietatea domnului Tăpșulea, gazda mea, a fost încă și mai curioasă s-o cerceteze.

— Oare nu-i nedelicat să umblăm în cărțile lui? Liniștindu-i scrupulele, a luat de pe poliță întreaga bibliotecă a învățătorului pensionar, alcătuită din câteva gramatici și aritmetici, și a pus-o pe masă.

— Gramatica de... Aritmetica de... Uite și poezii!

Eu nu descoperisem nici o carte de poezii. Poeziile erau legate la un loc

cu o aritmetică.

– Poezii de Carol *Scrob*²³... Scrob, poet?

– Trebuie să fie feciorul doctorului Scrob de la Roman, lămuri doamna M...

– Stați, că-i serios... *Scrisoare de Alecsandri...* „Poezii elegante undite – adică pescuite.

– *În comoara inimii, și de aceea cântă cu înduioșire* – înduioșire! – „*A fi ca dumneavoastră, militar și poet, este o dublă calitate, de care vă puteți mândri*” – Safta se mulțumește cu prima calitate – *Prefață de G. Sion...* „*Curagiu, iubite Scrob*” – „iubite Scrob” e admirabil! – „*Când vei vedea că câteodată îți slăbesc puterile, nu te descuragia, ci aleargă, ia pana, scrie, scrie și iar scrie*”... Acu să vedem ce scrie.

Adela se așeză pe scaun și începu să răsfoiască:

– Ascultă, mămucă: *Dă-mi pace, La Coralia mea, De ce m-ai deșteptat?* – cântecele colonelului coanei Anicăi... El spune „desceptat”, din farfurie, cum ar zice coana Anica.

– Cum „din farfurie”?

– Așa zice ea când vrea să spuie că ceva e distins. N-ai auzit vorba asta? Se vede că vătafii s-au speriat tare când au schimbat strachina cu farfuria.

– Ce gură rea ai tu, Adelă!

– Ce să fac, mămucă...

În acest moment, ceasornicul meu de masă începu să *carilloneze*²⁴ *La Paimpolaise*. Erau ceasurile patru. Copilul din Adela a fost atât de fericit, încât am pus minutarul, pe rând, la toate cele douăsprezece semne ale cadranului. Apoi am rugat-o să-mi facă grația să primească în dar jucăria miraculoasă. După refuzuri din ce în ce mai atenuate:

– Dar dacă are să-ți pară rău pe urmă?

Să-mi pară rău... Ea nu știe ce voluptate este a dăruii unei femei, a-i da, a o face, prin actul acesta simbolic, puțin a ta.

Adinioarea, când rătăceam în dreptul casei ei ca să fiu mai aproape de dânsa, a închis geamurile și a dat storul în jos, ca să se culce...

Există în univers imagine mai încântătoare decât o femeie înaltă și zveltă, frumoasă și elegantă, care se dezbracă încet, alene, cu gândul aiurea, zâmbind unei amintiri, unei așteptări?

Adela era în cerdac cu doamna M... Treceam la poștă. Am salutat. Ea,

²³ Ofițer, poet minor, autor de romane (1856-1913). În 1882 îi apare volumul Poezii complete, cu o prefață de G. Sion și o scrisoare de la V. Alecsandri.

²⁴ A face zgomot, a hârâi (fr.).

cu o înclinare din cap abia perceptibilă, mi-a zâmbit toată. E o spontaneitate, uneori, o uitare de sine în femeia asta, stăpână pe faptele ei până la calcul, care îmi dezarmează „psihologia”.

Muzica militară cânta *Lucia de Lammermoor*. Sextetul, armonizat de ecoul lui trimis de dealuri, plutea în aerul cald și umplea valea. Cerul albastru-închis, aproape siniliu, era înalt și adânc. Îmi trebuia acum prezența Adelei...

De la poștă m-am dus la ea. M-a întâmpinat în mijlocul ogrăzii. În haina albă, încinsă cu o panglică albastră, era tot ce e o femeie încântătoare, dar mai cu seamă era tinerețea.

— Unde ai trecut așa de misterios adinioarea? I-am dezvelit misterul peregrinărilor mele:

— La poștă.

— Da! confirmă ea imediat, ca de obicei, fără strictă necesitate, un „da” scurt, de o copilărească grație, pronunțat aproape „ta”. Apropo de poștă, azi am primit de-acasă un caiet de note...

Am să-ți fac întâi o cafea, eu... Dă țigara la mine, s-o zvârl: iar fumezi teribil... Pe urmă am să-ți cânt câteva bucăți, după aceea ne plimbăm pe deal!... Și seara, la masă la noi... Ba da, ba da! Ești invitat de mama. Să văd, ai să refuzi pe mama?!

... Menuetul din *Sonata a VII-a* îi interpreta eleganța zveltă a bustului, și coroana ei de păr galben, scânteind în razele soarelui, reflectate de sticla geamului deschis, stropea cu fire de aur sonoritățile difuze în atmosfera calmă a odăii.

Mi-a contat apoi andantele din *Sonata I-a*, supremă debrutalizare a vieții, ritmuri de eter, rătăcite pe pământ din muzica de sfere, și apoi, acompaniind pianul cu vocea ei gingașă, și atât de dulce, un cântec franțuzesc din alt secol, cuvinte de iubire naive și delicate („*blanche comme lait...*”, „*douce comme un agnelet...*”, „*fraiche comme rose...*”²⁵). Niciodată n-am simțit, ca astăzi, că toată poezia vieții, până la infinitezimal, emoția pe care o dă o floare de câmp, răsăritul unei stele, o adiere de vânt, are ca principiu gândul morții, fiindcă vorbește de iubire, și că prețul integral al vieții îl dă numai moartea.

„*Blanche comme lait...*”

După prima din cele trei părți ale programului, am pus imediat în aplicare pe a doua. Ca să scurtăm un kilometru, am sărit gardul prin fundul grădinii, operație delicată și chiar riscată, de care Adela s-a achitat perfect grație scărilor formate de nuielele gardului învechit, unei binevoitoare crengi, de care s-a ținut cu mâinile, și concomitenței aceleiași operații

²⁵ Albă ca laptele..., dulce ca un mieluşel..., proaspătă ca un trandafir... (A).

executate de mine puțin mai departe.

Adela a petrecut de minune. Și-a făcut un *alpenstock* din creanga jupoiată a primului copac întâlnit, apoi, nemulțumită, a devastat mai departe un alt copac, și pe urmă a renunțat la ajutorul *alpenstock*-ului... A cercetat totul în dreapta și-n stânga, încât am făcut drumul de două ori mai lung. A făcut ecou cu un deal dimpotrivă, înregistrând recordul de două silabe: un „Cucu!” subțire și misterios, venit din fundul pădurii, încercând apoi în zadar, cu toată rezejunea debitului, să obție ecoul întreg al unui și mai ascuțit „Cucule!”

Când am ajuns pe culmea dealului, o catapeteasmă cenușie din cer până-n pământ se mișca venind din munte.

– Ne-apucă ploaia! Să fugim! Am pornit repede la vale.

Dar ploaia trecu cotropitoare peste Târgu-Neamțului, înaintând triumfal înspre Moldova și trimitând până la noi fronturi umede de vânt, ca niște șfichiuri nevăzute.

Doamna M... era în cerdac.

– Am o foame de lup! strigă Adela de pe scări și se rezezi cu gura deschisă la doamna M... s-o mănânce... în sărutări.

– Ce-i cu voalul tău, Adela? Și de unde ai găsit tu atâția scai? Ai făcut nebunii destule?

– Destule!

Am intrat cu Adela la Haim Duvid, pretextând că ceasornicul ei rămâne în urmă. Voia să vadă numaidecât pe filosof și pe nevasta lui.

Haim Duvid – o extrem de ceremonioasă politețe profesională, dar impasibil. În schimb, doamna Sabina s-a întrecut pe sine. Se topea. Ochiul îi înnotau în lacrimi ca într-un ocean. A oferit Adelei un scaun, l-a acoperit cu o rochie păturită, a înconjurat-o cu politeți excesive și naive, a copleșito direct și indirect cu complimente intempestive și stângace: „Domnișoara cea mai frumoasă din Bălțatești” – „Surioara matale trebuie să-ți fie dragă tare și seamănă așa de bine cu mata”. Bine că n-a spus fiică! (Acum zece ani, în tovărășia unei femei ca Adela, ipoteza doamnei Sabina ar fi fost alta!) Cât despre asemănare! Sunt înalt ca și Adela, încolo... Eu sunt „brun, ochii negri, nasul potrivit”, întocmai ca în pașaport. Un singur lucru n-a greșit doamna Sabina: „dragă tare”. Deducție, intuiție, observație directă?...

Adela era stânjenită. Haim Duvid, imperturbabil, îndrepta ceasornicul. Dar doamna Sabina revărsa afta suflet cald, că eu, cel puțin, nu aveam nevoia nici celei mai mici sfortări ca s-o tolerez.

Când am ieșit, Adela zâmbea cu înțeleș: „Am să-i pun venin la inimă coanei Anicăi. Am să laud evreica asta tot timpul mesei”.

Dar n-a fost nevoie să aștepte masa. Coana Anica era în cerdac. Adela

și-a jucat rolul perfect, căci, de la doamna Sabina a trecut la neamul evreiesc întreg, profesând în pofida coanei Anicăi un filosemitism absolut, agravat cu declarația că toate prietenele ei din școală erau evreice, Betty Goldenberg, Rașela Weissmann, Suzana Haimsohn. Și vorbea în limba coanei Anicăi cu *tăți*, cu *vai de mine*, cu *să vezi mata*, cu *să mă bată Dumnezeu dacă spun minciuni*. Când a căscat, făcându-și trei cruci mici în dreptul gurii, doamna M..., cu toată seriozitatea ei tristă, nu s-a mai putut ține de răs și s-a dus în casă. Coana Anica, botoasă, se uita rău pe sub gene. Limba și gesturile ei, imitate de Adela, firești pentru coana Anica, n-o supărau, i se păreau firești și la Adela, care, de altfel, nu ni le servea decât nouă. Coanei Anicăi îi servea numai fondul.

Adela rămânând fără auditor, căci se prefăcea că vorbește numai doamnei M..., îmi luă brațul, să mergem în grădină:

– O urăsc, izbucni ea, după ce făcurăm câțiva pași, fiindcă-i rea. Ieri a dat un ghiont Saftei pe ascuns. A trebuit să-i dăruiesc Saftei o bluză ca s-o consolez. Mereu i se pare că slugile mănâncă prea mult. Și doar nu-i pe socoteala ei. E invitata noastră, o aduce mama pe la noi fiindcă a fost nevasta fratelui ei.

– Duduie, mata poți urî?

– Pot! Mie nu mi-i indiferent nimeni, eu nu-s filosoafă – ca alții. Eu urăsc, iubesc, disprețuiesc... Sunt o țarancă proastă.

– De ce mi-ai spus că-s filosof? Crezi că eu nu pot urî?

– Cred. Mata disprețuiești, nu urăști, te cunosc eu bine. Disprețuiești pe toată lumea, și n-ai dreptate... dar îmi pare bine că ești așa.

– Să zicem că-i adevărat. De ce-ți pare bine?

– Pentru că omul care disprețuiește pe toți mă prețuiește totuși pe mine. Vezi ce egoistă sunt?

– Văd. Dar ești sigură că te prețuiesc?

– Sunt! Pe mine și pe mama.

– Duduie, să știi că de asta te admir eu, pentru că urăști, iubești, disprețuiești, ești vie și limpede. (Și dacă mai adăugam că „mi-i dragă tare”, cum zicea doamna Sabina, fiindcă, pe lângă toate astea, e și frumoasă, spovedania era completă.) Și să știi că nu disprețuiesc pe nimeni și prețuiesc pe foarte puțini. Dar e adevărat că toate prietenele matală din școală erau evreice?

– Nu-i adevărat. N-am avut nici o colegă evreică. Am spus așa pentru coana Anica. Ai văzut cum fierbea ca un rac, fără apă, antisemita asta care și-a arendat moșia lui Moritu Felț? Acu hai să-ți cânt, ca răsplată pentru că... mă admiră... parcă așa ai spus. Ești foarte galant... Dar ce să-ți cânt? Desigur că toate sonatele, valsul, preludiile și mazurca. Mata ești foarte constant.

– Dar mata?

– Și eu. La Tuffli mănânc întotdeauna o indiană și o savarină. Mergând spre casă, și-a schimbat gândul. M-a rugat s-o însoțesc la plimbare și să amânăm muzica până la întoarcere:

– Să mergem repede, în fața vântului, să-l luăm în răspăr, „să cucerim universul”, cum a spus odată cineva la Vorniceni...

Ia uite la coana Anica cât îi de urâtă! I-a ieșit tot sufletul în față.

În antipatia reciprocă dintre Adela și coana Anica se rezumă nimic mai puțin decât o pagină importantă din istoria țării: Adela e fiica unii bonjurist, coana Anica – a unui vătaf îmbogățit.

Dar când exclamă: „O urăsc!”, Adela se înșeală. O dezmente însăși pornirea ei violentă. Adela ia drept ură indignarea ei gene-roasă. Și ce adorabil e acest „O urăsc!” prin vioiciunea lui pasionată și prin contrastul dintre figura ei agresivă și ușoara graseiere, care îi revine, temperată, din copilărie (mai fermecătoare la versta asta decât atunci), ca întotdeauna când e stăpânită puternic de un afect.

Faptele – *statu quo*²⁶. În piept, însă, încep să se zvârcolească vipere. Nu sunt decât cincisprezece zile de atunci... Aveam spiritul liber. Azi... A fost fatal, predestinat. Dacă, spre a înnoda o intrigă, un scrib ar fi imaginat o întâlnire atât de întâmplătoare ca aceea de aici dintre mine și Adela, toată lumea ar fi spus că bietul om are imaginația nevoiașă.

Acum trei ani Adela nu-ți inspira nimic. Când ai văzut-o aici, ideea că între timp a devenit femeie a stârnit totul. În urmă, zi cu zi, ideea a fost confirmată mereu, inconștient, de fapte: de aspectul nou, mai bogat, al frumuseții ei, de temperatura urcată a feminității ei și de cei patruzeci de ani ai tăi, care se agață de viață...

Și recunoaște că toate amintirile curate despre fata de altă dată măresc, și ele, tumultul tău din suflet, ca apele cristaline din munte, care alimentează râul turbure din șes. Nici o femeie, când începea să-ți apară ca unică dispensatoare de viață, n-a avut pentru tine afta realitate acumulată, și atât de intensă, ca dânsa.

... Singura salvare, încă posibilă, ar fi absența. Napoleon, un om destul de priceput în strategie și care nu obișnuia să fugă nici în fața coaliției lumii întregi, spunea că victoria cea mai sigură în amor este fuga. Dar n-o să fugi!... O să-ți inventezi un milion de argumente, unul mai ipocrit decât altul și mai sofistic.

Azi-dimineată scutura niște cuverturi la geamul odăii ei de culcare, îmbrăcată cu o polcuță albastră și cu o *digrimea*²⁷ pe cap.

---

²⁶ Cu sensul de: neschimbate (lat.).

²⁷ Basma.

Ocupația ei pur femeiască și îmbrăcămintea de gospodină îi dădeau un farmec atât de ispititor!...

Dar tot ce face mi-i scump, pentru că tot ce face e o realizare neconținută a ființei ei și e, totuși, o altă descoperire emoționantă.

Cum m-a văzut, mi-a spus încă de departe:

– A murit „petpedecul” nostru. L-a mâncat o mătă. În grădina asta se adună toate mătălele din Bălțătești! și mi-a arătat două pene delicate din aripa bietului pitpalac.

Ochii Adelei erau plini de durere și de ură.

„Nostru” – cuvânt emoționant, însumare într-un singur tot a existenței ei și a mele... Dar afară de pasărea moartă și de steaua din alte lumi, nimic nu mai este *al nostru*... Nici universul, care este al tuturor!

Mi-a dat o pană mie, și una a păstrat-o ea, încă o dovadă că nimic în viața noastră nu poate fi al nostru, al amândurora.

Azi am fost cu ea la Târgu-Neamțului. Avea de făcut niște cumpărături.

În trăsura îngustă (toate trásurile de pe aici, carcase mizerabile de foste trásuri, cumpárate pe nimic de țáranii-birjari și proporționate cu caii lor mici și goniți întruna, sunt strimte și hárbuite), oricum ai face, nu poți să nu te atingi de tovarășul de alături. De la o vreme, recunoscând, fără să ne-o spunem, cazul de forță majoră, ne-am resemnat și ne-am acomodat cum am putut mai bine. Intimitatea asta totuși ne stânjenea (cu atât mai mult cu cât în timpul din urmă raporturile noastre au devenit tot mai tulburi), dar făceam ca și cum n-am fi observat nimic.

Făcându-mi o datorie de a-i devia atenția în altă parte, fără ca să pot reuși, nici voi cu tot dinadinsul să o deviez și pe a mea, am fost de o locvacitate copioasă și susținută. I-am arătat Văraticul, răzlețit sub soare, faldul munților în care se ascunde Agapia, Ciungii, cu runcurile ca niște sâni formidabili, misteriosul Pleș, exilat în marginea zării.

În fața noastră, Cetatea Neamțului, molar sfărmat al unui leviatan de coșmar, strălucea ivoriu în soarele arzător al amiezii și creștea cu cât ne apropiam de târg. Prin valea ei largă, Ozana își mișca strălucirea în curbele grațioase ca niște șolduri de femei adormite ale meandrelor ei. În fund, cu aspect de nour, Halăuca, nemăsurată și obeză... Ne-am oprit, conform tradiției venerabile, la ilustra băcănie „Tomovici”, veche de peste jumătate de secol, condusă acum de un subaltern. La o masă de crâșmă dintr-un colț, pe care un băiat a curățit-o, cu un șorț murdar, de resturile unei gustări anterioare, am consumat fără furculițe, mezelurile obișnuite – tradiționale și reglementare – însoțite de obligatoriile pahare de vin cu borviz. Ca să ne conformăm complet locului și împrejurării, am ciocnit paharele pline. Adela oficia cu o delicată stângăcie acest ritual, în care era cu totul novice.

În jumătatea de oră petrecută acolo, prin băcănia istorică s-a perindat

o mulțime de lume, cea mai mare parte vilegiaturiști de la Vărătic, Agapia și Neamț, cercând, gustând, întrebând de preț, bărbații – calm, femeile – agitat, mirându-se ori indignându-se de prețuri, afirmând la fiecare articol că „la Iași” ori „la Botoșani” toate sunt pe jumătate mai ieftine, plătind la urmă prețul cerut.

Când ne pregăteam să plecăm, își făcu apariția o nimfă cu păr castaniu, de optsprezece ani la față, de douăzeci și cinci la trup, cu o floare roșie în păr, cu un șorț alb care o cuprindea pe după gât cu bretelele, îi strângea talia accentuându-i cei douăzeci și cinci de ani și-i acoperea rochia vișinie – o slujnică frumoasă și mai cu seamă picantă, care ceru încă de la ușă, cu un fel de impertinentă dezinvoltură, „o chilă de zahar”. Negustorul, rubicond și stacojiu de ani și de „comestibile”, își pierdu cumpătul, începu să joace pe cele două picioare groase în dosul tejghelei ca un curcan apoplectic, repetând aiurit, cu glasul alterat: „Zahar... fetiță?... zahar?... zahar?” Adela se îneca, „murea” de râs, cu batista pe față. Eu cugetam că pretențiile omului de cincizeci de ani, exagerate față cu cei optsprezece, erau încă și mai exagerate față cu cei douăzeci și cinci ai nimfei cu rochia vișinie.

Slujnica aștepta cu aerul impertinent cu care intrase. (Desigur că nu venea în magazie pentru înfia oară.) După ce negustorul înțelese, în sfârșit, sensul cuvântului „zahar”, își îndeplini oficiul prozaic de a cântări marfa, și slujnica îi întoarse partea rochiei fără șorț și plecă dreaptă, străpunsă de razele X țâșnite din ochii, deveniți sașii, ai comerciantului muncit de tiranul zeilor și al oamenilor.

Am însoțit pe Adela în câteva magazine, din care a selectat metodic tot ce însemnase pe o listă încă de acasă. Fiecare articol cumpărat era șters din listă cu micul ei creion și, când programul fu epuizat, ne suirăm în trăsura noastră îngustă și hârbuită, spre a ne întoarce acasă. Dar după o scurtă chibzuire, am hotărât să ne urcăm la Cetatea Neamțului și am îndreptat birjarul într-acolo.

Am lăsat trăsura jos, pe malul Nemțișorului, și, pe cărarea de sub mesteceni, ne-am suit încet la deal. Amintirile istorice, deși banale, care se insinuează în suflet, foșnetul mărunț al frunzelor, etern în aceste locuri, predispun la tăcere și reculegere. Cărarea suie-n piept: Adela mi se atârână de braț. Greutatea ei îmi făcea urcușul mai ușor.

Dar zidurile înalte, pustii, către care urcam, ne apăseau cu severitatea lor tristă. Intimitatea dintre noi, aici, în singurătate și în infinit, mă făcu să simt cu o claritate și mai dureroasă că am trecut de „mijlocul drumului vieții”.

Suiți pe un zid năruit, lat cât un trotuar, aveam în față una din cele mai melodioase priveliști din Moldova, clasică prin frumusețea fină a peisajului, cu „cerul italian” deasupra – așa cum l-a numit un călător străin care a trecut acum o jumătate de veac prin locurile acestea. Adela însă și-a

exprimat cu hotărâre preferința pentru zărilor nelămurite dinspre apus, de unde izvorăsc apele multe, pe care le aduce în câmpie Ozana. Am fost surprins de preferința ei pentru sublim, stare de suflet eminent masculină. Sensibilitatea ei... Dar văd că despic în mai mult de patru firul de păr (blond și puțin bronzat) al Adelei.

După un ceas de izolare cu Ea în albastru (simt bine că lucrurile au ajuns la majusculă, ca la optsprezece ani!), ne-am luat adio cu ezitări și cu păreri de rău de la priveliștile care ne dăduse puțin senzația și a eternității, și a vremelniceii. Pe aceeași cărare, mai repede decât la urcuș, ne-am coborât la trăsură.

Dar n-aveam nici un zor să reintegrăm prozaicii noștri penați. Și, de comun acord, ne oprirăm asupra unui plan îndrăzneț și grandios. Să cinăm în târg și să ne întoarcem acasă la lumina stelelor. Adela, de bucurie, își juca umerii pe rând, repede, cum făcea în copilărie când căpăta o jucărie de mult dorită.

În vremea cât m-am dus la telegraf să anunț la Bălțătești că ne întoarcem după masă, Adela, invitată de nevasta negustorului de la băcănie, s-a dus în locuința ei să se scuture de colb.

Când m-am întors, am găsit-o cu o mătă albă în brațe. Erau în tandrețe. Adela îi făcea declarații de amor, numind-o „mițulică, hoată mică și prostuță”. Mâța o ținea fin cu o labă de pânza rochiei și i se uita în ochi. Una avea ochii albaștri, cealaltă verzi. „Ia uitate ce nas blănit are!” În adevăr, mâța avea un nas mititel, păros și comic. Și-a lipit apoi obrazul de capul mâței în semn de adio, a pus-o pe pat, ne-am luat rămas bun de la gazdă și am plecat.

Dar până la ora când se poate lua masa mai era vreme multă. Am petrecut-o vizitând „curiozitățile” târgului, care, cum am constatat, imediat, se reduc, și încă punând multă bunăvoință, la una singură – grădina publică, cu două ieșiri pe două străzi, mare cât o livadă mică boierească, dar îmbietoare prin umbra copacilor, bătrâni, crescuți în neregulă. Grădina era aproape pustie. Numai câțiva derbedei dormitau ici și colo, pe capete de bănci.

Lunga tovărășie din ziua asta, singuri printre oameni necunoscuți și pe drumurile deșarte, ca și senzațiile neobișnuite simțite în comun acolo pe munte, își produceau acum efectul. Bariera dintre noi slăbi. Discuția deveni mai liberă, mai intimă, cu un caracter mai personal. Singurul subiect care mă interesa era ea. Cu aere de psiholog dezinteresat, îi detaliaam calitățile, stăruind mai cu seamă asupra inteligenței. „Mă lingușești... Pentru ce mă lingușești?” adăugă ea, subliniind și adnotând fraza scurtă cu lumini ascuțite în ochi și dându-i o melodie gingașă. Era zâmbetul ei obișnuit, acum mai complicat și disociat: ușoară ironie în ochi, simpatie caldă în glas.

Am ignorat acompaniamentul logic și muzical și am rămas ferm cantonat în psihologia descriptivă. Altfel, aș fi căzut în quasideclarații, firești poate, dar nejustificate, atât de insidioase erau replicile și atitudinea acestei femei, pe care acum trei ani o credeam un fel de Gretchen în eternitate. Dar fetele sunt crisalide care provoacă surprize când se transformă. De altfel, quasideclarațiile mele ar fi devenit declarații, un bărbat înnodând funii groase acolo unde femeia, subtilă și strategică din natură, împletește fire de painjen.

Elogiile mele având rolul să justifice prietenia pe care i-o arăt, ea mă întrebă în chipul cel mai natural – simplu și serios – la cine „țin” mai mult, la prietenul meu X ori la ea. Sentimentele mele prea deosebite pentru X erau o invenție a ei, de circumstanță. Mi-au trebuit câteva momente spre a mă pune în starea de suflet necesară ca să pot face față cum trebuie la situația nouă, creată între noi de cuvântul care atingea problema delicată.

Am asigurat-o, cu tonul cel mai expozitiv posibil, că nu țin la nimeni atât de mult ca la dânsa, subestimând cu exces și pe X și importanța lui pentru mine. Era vorba de simpatie, de prietenie, dar... Cuvântul „a ținea” ni-l aruncam ca o minge primejdioasă. Și-n azurul ochilor ei, eternul ascuțiș de lumină...

Dumnezeule mare! acum zece ani lucrurile s-ar fi petrecut altfel, și repede. Dar acum zece ani, o femeie de douăzeci de ani n-ar fi vagabondat cu mine prin văi și pe dealuri și s-ar fi ferit să mă întrebe dacă țin la ea mai mult ori mai puțin decât la X sau Y. Iar dacă totuși m-ar fi întrebat, aș fi știut sigur cum să traduc întrebarea și i-aș fi răspuns înlocuind pe anemicul „țin” cu un cuvânt mult mai robust.

După ce am asigurat-o în termeni preciși și gravi de prietenia mea nestrămutată – ochii ei spuneau: „Nu e nevoie de afta argumentare...” – i-am sărutat amândouă mâinile. O lucire scurtă în ochi, apoi o ușoară încrețitură între sprâncene, pe urmă o fugitivă expresie de concentrare sufletească, comună tuturor oamenilor când vor să-și lămurească o problemă impusă de împrejurări neașteptate... și imediat masca ei obișnuită de înger care te persiflează pentru că ți-i scump.

Firește, am continuat vorba cu fraze cât mai lungi și mai susținute, ca și cum nu s-ar fi întâmplat nimic, ca și cum gestul meu intempestiv ar fi fost foarte la locul lui și prea obișnuit ca să mai merite vreo atenție.

Dar acest gest, provocat oarecum de vorbele ei, mi se părea că-mi dă drepturi noi, că o făcuse puțin a mea. Și eram singuri acum, în grădină, și nu ne despărțea nimic decât doar câțiva centimetri de spațiu binevoitor și – implacabila cronologie.

Ne-am dus la restaurant. Ne-am așezat la o masă mică, luminată de o lampă prinsă în perete.

Bustul Adelei, înalt, elegant, era ușor aplecat asupra mesei. Ochii ei răspândeau o lumină viorie, și potirul de dantelă al mânecilor scurte îi puneau flori de umbră pe albul rotund al brațelor.

Ce grațios mănâncă o femeie când e grațioasă!

Dar grația nu răpea actului semnificația lui de apetență profund organică. Din contra, o făcea și mai tulburătoare. Adela mănâncă puțin și pe alese, dar cu poftă. Are senzualitatea fină.

În restaurant erau o mulțime de cavaleri, probabil funcționari ai urbei, care făceau spirit, toți, cu afta emulație, de parcă ar fi concurat la un premiu.

În sfârșit, am plecat.

Înnopta. Apele Ozanei erau acum ca dosul de cositor al sticlelor de oglindă. Din sus, de pe valea largă a râului, venea un vânt perfid, abia simțit, dar tăios. Adela era în pardesiul ei de *soie ecrue* peste bluza de vară și, împotriva oricărei intemperii, nu avea altă pavază decât un șal subțire, împletit. I-am propus pardesiul meu, dar l-a refuzat cu indignare. Din cauza asta nu l-am pus nici eu. Dar hainele mele sunt serioase, ca toate hainele bărbătești. I-am propus pardesiul din două în două minute, dar n-a voit să-l ia cu nici un preț. (Psihologie de femeie; femeilor „nu li-i frig” niciodată!) Pe urmă m-am resemnat. În Humulești, la crâșma de peste drum de biserică, beția luase proporții epice. Un țăran prea de tot vesel ne-a petrecut trăsura cu un chiot sălbatic.

Dealul cel lung l-am suit la pas. Mergeam cu Adela pe jos. Cosașii de sub ierburi îi imitau fâșâitul aspru al fustei de mătasă. Noaptea era nemișcată. Numai stelele tremurau deasupra capetelor noastre. Munții, pe care ziua îi văzusem glorioși amenințând cerul, acum erau niște ipotetice blocuri de întuneric masiv, profilate pe întunericul universal diluat în puțina lucoare a stelelor. Departe, la picioarele munților, ici și colo, se stingea și se aprindea mereu câte un foc singuratic. Iar deasupra Văratifului, în tristețea imensității, punctul strălucitor al unui luceafăr stătea să cadă dincolo de munte. Când căzu, în curând, tristețea nopții crescuse deodată. Dar Adela era lângă mine, cu viața ei tânără, concentrată în glasul ei încet, fierbinte parcă în singurătatea tot mai rece a nopții.

Drumul era gol. În deal ne-am urcat în trăsura. Acum era și mai întuneric. Abia bănuiam fața Adelei. Stătea sprijinită cu umărul în colțul ei, cu picioarele pe scăunașul dinainte. Simțeam cum îi radiază viața prin ușoara-i îmbrăcăminte.

Când coboram valea spre Bălțătești cu hârșcături de piedică primitivă, un landau bine încărcat cu trupuri omenești, unul dintre acele care culeg la întâmplare tot felul de pasageri, trecu spre Târgu-Neamțului, cu zgomot mare de clopote. Dar peste mai puțin de un minut, rămaserăm iarăși singuri

în tăcerea nopții enorme. Simțeam pe Adela supusă și vibrantă. Probabil că-i era puțin frică. Ca să-i dau sentimentul siguranței, am luat un ton aproape vesel. Apoi, abuzând de toate împrejurările astea, i-am pus pardesiul pe umeri, fără s-o întreb. Ea m-a ajutat s-o învelesc bine. Degetele ei amestecate printr-ale mele – erau o senzație nouă – mai tulburătoare decât a mâinii ei pe buzele mele. Atingerile de acum, ale mâinilor noastre, repetate și neprevăzute, erau ca un joc, ca o făgăduință, ca un preludiu. Atingerea mâinii celor mai mulți oameni mi-ar produce o plăcere vie. A câtorva mi-ar fi indiferentă, o simplă senzație tactilă. Atingerea mâinii Adelei îmi răspândește în sânge și în suflet otravă.

Trăsura mergea acum repede la vale, zvârlind pietrele în lături. Am început să-i țin Adelei o prelegere de astronomie sentimentală și cât am putut mai elocventă, țesând expunerea cu melancolii după anii de altădată. Dar în momentele acele cochetam, ori exprimam, din inerție, stări de suflet inactuale. În realitate, nu mă mai simțeam omul cu părul brumat. Problema încetase, pentru că întunericul mă oprea să văd fața Adelei, oglindă în care, prin contrast, îmi număr anii, și pentru că inconștient știam că același întuneric o oprea și pe ia să-mi vadă argintul care mă aureolează. Dar prima casă din Bălțătești rupse farmecul. Case, maghernițe... De unde răsăriseră toate acestea?

La lumina felinarului de peste drum de poarta ei, am văzut-o. N-o mai văzusem de mult, din restaurantul de la Târgu-Neamțului. Acum era obosită. Îi era somn, avea înfățișarea dezarmată, ca orice om când îi e somn... Când îi sărutam mâna, mi-a spus, cu glasul ei șoptitor:

– Pe mâine.

„Pe mâine...”

Cum dezmiardă ea totul cu glasul, cu mișcările, cu existența ei! Și înfățișarea pasivă de adinioarea, când îi era somn... Părea că-i expiră voința... Acum doarme în căldura propriului ei corp tânăr, cu umerii largi, cu sânul delicat...

I-am scris să-mi răspundă dacă n-a răcit. (Aseară, când am ajuns aici, termometrul din cerdacul meu arăta zece grade.) *„Cum puteam răci, când temperatura era atât de ridicată?”*

– *Adela*”. Ridicăta? Temperatura mea? Atunci mă persiflează. A ei? Atunci mă persiflează și mai crud. Iar dacă nu mă persiflează...

Imposibil!...

Dimineața asta s-au petrecut mici evenimente extraordinare. Erau abia zece ceasuri când m-am dus la ea. Niciodată încă n-o vizitasem înainte de prânz. Am găsit în cerdac pe cele două doamne. Doamna M..., mai bine dispusă în ultimele zile, îmi vorbea de Vărativ. Adela, în odaie, își isprăvea de aranjat părul la oglindă, care-i încadra bustul în rama ei cafenie. Vedeam

două femei, din fiecare o jumătate, jumătatea din oglindă completându-se exact cu jumătatea din odaie: părul greu adunat în cunună – cu figura; ceafa dezmiertată de șuvițele de aur – cu decolteul mic; delta trunchiată a spatelui – cu pieptul ușor bombat. Doamna M... îmi spunea că în copilărie și-a petrecut două veri la Vărătic, la ruda ei, maica Evghenia N... Adela, profund serioasă (în fața oglinzii orice femeie are aerul că oficiază), îmi zâmbea totuși uneori, din oglindă, cu înțeles. Cu ce înțeles? De câteva ori și-a întors fața spre mine, lăsând zălog oglinzii cununa de aur, ca să-mi dea zâmbetul direct, fără ajutorul sticlei, și atunci zâmbetul era intim și supus – poate puțin stânjenit că asist la ultimele ei dibăcii savante de a-și realiza toată frumusețea? Doamna M... îmi propunea să mergem în una din zilele acestea la Vărătic. Rochia Adelei, simplă, strânsă pe bust, îi accentua, rotund, toate liniile. Dădeam doamnei M... câteva explicații asupra regimului pe care îl urmează. Mișcările mâinilor, ridicate în diversele operațiuni ale toaletei, descopereau brațele Adelei până mai sus de cot. Acest incident, probabil cu totul neînsemnat în univers, îmi paraliză inteligența. Doamna M... abuzează de regimul vegetal. Îi recomandai, cred, o alimentație mai substanțială. Adela își isprăvea toaleta. Pe fața femeii din oglindă se zugrăvea interesul intens cu care o scruta femeia din odaie.

Când veni, în sfârșit, în balcon, cu o pelerină mică pe umeri, cele două puncte de lumină din ochi se jucau cu impresia pe care ea bănuia că mi-a făcut-o pe când dădeam consultația medicală doamnei M...

Am întrebat-o din nou dacă, în adevăr, n-a răcit noaptea trecută pe drum. „Deloc. Nu știi că „femeilor nu li-i frig niciodată? Cum era să răcesc?” Pe urmă s-a izolat oarecum de noi, sorbind rar dintr-un ceai, potrivit și mereu pelerina, încercând niște mănuși, deschizând în răstimpuri ochii mari – ca în fața unor surprize – gândurilor ce i se perindau prin cap, într-o solilocvie mută... La un moment, privindu-mă serios și fix, plecă ușor capul, schițând gestul care înseamnă „da”!

La plecare, m-a condus până la poartă. Când eram destul de departe, ca să nu audă cei din cerdac, am întrebat-o, afectând un interes pur intelectual, de informație, ce a voit să-mi spună cu semnul ei afirmativ.

– Nu știu despre ce vorbești, a spus ea prea repede. Apoi, atingându-mi în treacăt cu degetul pălăria, pe care o țineam în mână, și trimitându-mi în inimă luminile ei albastre: Știam c-ai să vii dimineața asta la mine!

Și cum ajunsese la poartă, mi-a dat mâna și a fugit spre casă.

Adela mi-a spus că o iubesc: „Știam că ai să vii dimineața asta la mine” nu poate avea alt înțeles. Tot ce s-a petrecut azi e clar: Adela mă încurajează – în nici un caz nu se apără... E cu puțință oare?

Și totuși... Și totuși, căci altfel ceea ce face ea nu ar mai fi cochetărie,

ci simplă perversitate. Dar Adela e atât de pură, și, cu toate aerele ei de sfidare, e atât de bună! Și apoi – știu bine – mă prețuiește atât de mult, mai mult decât oricine și decât pe oricine”. Știam că ai să vii la mine”. Până acum spunea „la noi”. Acest „mine” nu poate fi și el calculat. Pe lângă perversitate, ar trebui să-i acord geniu literar. Acest suav și arzător *la mine*... Dar...

Am înțeles întotdeauna ce se petrece în jurul meu, în sufletele altora. Am ghicit, fără să vreau, intrigi bine ascunse – jenat, nemulțumit chiar că le-am descoperit. Uneori am înțeles mai înainte de cei doi nenorociți că între ei începe romanul banal și veșnic nou. Dar când am fost eu în joc – interesat prea tare și cu sufletul nesigur și tulbure – m-am pierdut întotdeauna în conjecturi. Și n-am mai priceput nimic sigur... Brațele Adelei când își netezea părul! atât de albe, că în odaia cu geamurile mici, întunecoasă, luminau real în mișcările lor încete, de o grațioasă precizie.

... Dar ce a însemnat mișcarea aceea din cap?... A fost pentru mine? A fost numai un gest al gândurilor ei? A însemnat ceea ce ar fi putut însemna altădată? Ori a fost, în adevăr, numai o părere a mea?

Adela r„de rar – un r”s intern, copilăresc, cu participarea pieptului, ca o huruială de hulub, cum râdea la șapte ani. În schimb, zâmbește mereu. Expresie a gândurilor, aprecierilor, a reacției ei intelectuale (fapt pentru care am devenit un colector și un cititor de zâmbete!), zâmbetul ei e când fin, când ironic, când interogativ ori mirat, când, vai, indeterminabil. Râsul este expresia sufletului ei bun, zâmbetul – a inteligenței ei rele sau, mai exact, lucide, ceea ce e același lucru.

După prânz, ploaie mărunță și rece. Tăcere pretutindeni. Parcă n-a fost niciodată lume și zgomot.

Adela m-a însoțit până acasă. Înțețindu-se ploaia, a intrat la mine. Am stat, firește, în cerdac. A fost serioasă și simplă. A fost fata de altădată. Cu fața ei copilărească și cu talia acum ascunsă în pelerină, iluzia era totală. Eu m-am conformat instinctiv. Am fost „maestrul”. N-am îndrăznit s-o întreb din nou despre misterele de dimineață. (Ar fi însemnat să abuzez de împrejurare.) De altfel, era și inutil, cu talentul ei de a aluneca printre nuanțe până la marginea obiectului în discuție și de a sări apoi alături în chipul cel mai natural.

Anume, sau cedând întâmplător unei asociații de idei, mi-a vorbit, învăluit și scurt, despre divorțul ei. Mi-a spus că a știut încă de la început că are să se despartă. Nu a intrat în nici un amănunt și, se înțelege, n-am întrebat-o nimic. Patern și grav, am sfătuit-o să se căsătorească, sprijinind îndemnul cu argumente burgheze insipide. Înfi a tăcut. La insistențele mele stupide și nedelicat repetate, a răspuns: „Poate”. Sfatul acesta dezinteresat făcea nule și neavenite toate câte se întâmplase între noi până acum.

Eterna ipocrizie! Eram aproape sincer când vorbeam, poate cu totul sincer. Dar sunt sigur acum că am sfătuit-o să se mărite ca s-o derutez, căci mă simțeam ridicol la gândul că fata asta mă privește ca pe un bărbat care suspină după ea și poate gata să-i facă declarații, acum când, prin accentuarea contrastului cu dânsa, simțeam și mai mult nepotrivirea anilor. Dacă pelerina n-ar fi schimbat-o în fata de altădată și dacă nu era în cerdacul casei mele, oarecum în puterea mea, desigur că nu i-aș fi spus să se căsătorească. Dar strategia mea fu pedepsită. Acel „poate” îmi duce gândul până la ipoteza unui bărbat cu care s-a și înțeles. Poate chiar să-și fi dat și cuvântul...

Am condus-o până acasă. „*Lâhommeivre dune ombre...*”²⁸

Un amant?! Cum de nu mi-a venit până acum întrebarea asta? Un bărbat care face cu ea tot ce vrea! Îmi strung ochii, îi apăs cu pumnul – să nu văd imaginea odioasă! Molestarea ochilor până la strivire mă orbește intern. Dar nu pot sta mereu cu globurile ochilor comprimate.

Ipoteza unui logodnic, sfâșietoare adinioarea, îmi apare acum benignă. Un logodnic este o virtualitate. Un amant este o realitate teribilă. Incomparabil mai îngrozitoare decât un soț. În căsătorie, semnificația socială o maschează pe cealaltă. O femeie se poate mărita pentru zece motive, din care să lipsească acela pentru care se dă unui amant: selecția pasionată!

Imposibil! O femeie care iubește pe un bărbat absent nu e în dispozițiile sufletești ale Adelei. Iar promisă fără iubire este o ipoteză absurdă pentru o femeie liberă, bogată și cu concepția ei de viață. Acel „poate” era unicul răspuns serios și sincer pe care putea să-l dea.

Din vorbele ei, important peste măsură e amănuntul că știa c-o să se despartă când s-a măritat. *Atunci de ce s-a măritat?* Ori mi-a spus un neadevăr? Dar ce interes avea să-mi spună un astfel de neadevăr, care nici nu o pune în lumina cea mai favorabilă? Și, în sfârșit, adevăr ori neadevăr, ce nevoie avea să-mi spună acest lucru?

Problemele în care înot abia ținându-mă la suprafață (dacă nu e o iluzie că valurile nu mi-au trecut peste cap) se complică în fiecare zi.

Plouă mereu. E frig tare. Coșurile fumegă aproape la toate casele. Stau mai toată ziua la ei, adică la ea. Adela cântă mult la piano. (În zilele frumoase cântă rar și mai mult seara, pentru că se adună lumea la gard, și ideea că „dă concert” o plictisește, mai ales că doamnele și domnii aceștia de aici o aplaudă uneori din drum, din ce în ce mai puțin discret.) Începe o bucată, o lasă, se-ntoarce spre noi, r”de, începe alta, și tot așa, până ce se oprește asupra uneia. Și atunci, uneori parcă alintă pianul, de cele mai multe ori parcă vrea să-l strivească.

---

²⁸ „Omul beat de o umbră” (fr.).

Azi, rugată, a venit la piano doamna M... A contat sentimental serenada lui Schubert. Când a isprăvit, Adela a sărit, a îmbrățișat-o, a sărutat-o pe amândoi obraji cu o afectuoasă indulgență pentru sentimentalismul mamei sale.

Uneori jucăm cărți, în zilele astea cenușii, când trebuie să punem măsuta la geam, ca să avem puțină lumină – verde din cauza copacilor de afară. Când câștigă, când învinge, căci nu jucăm pe nimic, Adela e fericită. Sunt aproape întotdeauna adversarul ei. A observat că trișez ca să câștige, și s-a supărat. E foarte serioasă la joc. De altfel, acum suntem foarte serioși în toate raporturile noastre. Raporturi de soră și frate – mai mic! Mă urmărește tot timpul să nu umblu fără pardesiu, și puțin a lipsit să-mi smulgă făgăduința de a face foc în sobă. Seara se îngrijește că are să-mi fie „urât” până acasă! Azi mi-a cusut un nasture de la pardesiu, care amenința să cadă. Pardesiuul meu pe genunchii ei... Acasă mi-am făcut siesta învelit cu el pe piept și pe față...

Adela are o rochie groasă de postav cenușiu, care-i strânge trupul, reliefându-i umerii largi și șoldurile fine. Frigul o face mai rumenă și mai fragedă. Ieri ne-am plimbat puțin, cu pelerine de cauciuc, cu glugile pe cap, până aproape peste ochi. Trebuia să ne întoarcem cu totul ca să ne vedem. Îmi părea o școlăriță îndrăzneată și cochetă. Ce fragedă e fața unei femei tinere încadrată de gluga neagră a pelerinei!

Am găsit-o plimbându-se în cerdac. M-a invitat să stau și a continuat să se plimbe. Mi s-a părut puțin agitată și puțin izolată sufletește de mine.

E pentru prima oară când ea se plimbă și eu stau jos. Orice om care umblă are ascendent asupra celui care stă și care se simte pasiv, dar mersul femeii iubite e copleșitor, pentru că dă tot relief și maximum de viață plasticii și feminității ei. La senzația ascuțită contribuia și nervozitatea ei, și aerul ei distrat, care punea distanță.

Cum stam cu pălăria pe genunchi, voind să mă scap de ea, a venit să mi-o ia din mână. În clipa când politețea și greutatea de a accepta, dar și de a refuza serviciul unei femei m-au silit să mă împotrivesc, atingerea cu ea, prin ușoara smucitură a pălăriei, șocul fizic dintre noi m-a făcut să-i simt în mine ființa, să am voluptatea voinței ei impusă voinței mele. De altfel, de mult s-a schimbat raportul de forțe dintre noi. De când nu mai pot avea nici o îndoială că *știe* – și știe că eu știu că „știe” – mi-am pierdut toată libertatea de spirit, pe care ea o are mai completă decât înainte. În fiecare zi devin tot mai mic față de dânsa. Astăzi diminuarea a făcut progrese mari din cauză că eu stăteam jos și ea se plimba! Mi s-a impus și m-a supus în toate felurile. Păcat că mic nu este echivalent și în cazul acesta cu tânăr... Dar de o bucată de vreme, probabil din prudență inconștientă, am încetat să mai atac cu ea problema. S-ar zice că acum îmi ascund versta. În realitate, nici eu nu știu bine ce simt, căci Adela mă întinerește și mă îmbătrânește. Mă

întinerește prin ceea ce simt pentru ea și pentru univers, devenit decorul ei. Mă îmbătrânește prin comparația cu ea, impusă de tinerețea ei – mereu crescândă, fiindcă o descopăr mereu. Senzația este absolut inedită. Până acum nu îmbătrâneam, pentru că îmbătrâneam fără să știu, ca arborii. Problema mi s-a pus înfia oară în viață când am revăzut pe Adela aici, pentru că probabil am început s-o iubesc chiar de-atunci. Dar ea știe desigur mai bine de când am început s-o iubesc. În privința asta, femeile, care merită acest nume, au divinația promptă și infailibilă. Și cum punctul de ironie i-a apărut în ochi din primele zile, desigur că am început s-o iubesc îndată ce am revăzut-o.

Plouă năprasnic zi și noapte. Când încetează puțin, începe din nou, cu o și mai mare furie, cu un fel de entuziasm prostesc. O ploaie torențială, care se înverșunează atât de inutil și de contrar obișnuințelor naturii a treia zi după începutul ei, are ceva comic. Și a venit așa de discret și de modest – o ușoară picurare pe frunzele copacului de la geam, într-o seară, pe la aprinsul lumânărilor. Dar aerul modest era – furișare.

Am găsit pe Adela în cerdac, îmbrobodită și cu o haină scurtă, blănită. Fața ei ieșea atât de mică și de spirituală din broboada neagră de lână împletită! Și gândul că haina groasă îi păstrează căldura...

Citea *Război și pace*. E abia la volumul al doilea. Am rugat-o să nu întrerupă lectura, să continue până unde se isprăvește capitolul, căci altfel plec. Și, ca să-i arăt că hotărârea mea e serioasă, am luat un album de pe masă și am început să-l răsfoiesc. Ea a r”s și a declarat că se supune:

– Dar cum ai să mă controlezi dacă am citit până la sfârșitul capitolului? Ai să mă crezi pe cuvânt?

Convenția stabilită, ea își relua lectura întreruptă.

Eu, se înțelege, țineam albumul în mână numai de formă. E atât de plăcut să privești o femeie când nu știe că o privești, și mai cu seamă când citește.

Rămăsese cu zâmbetul provocat de insistența mea și de tranzacția noastră, dar mai pe urmă fața ei deveni gravă de atenție și concentrare. Cu toate acestea, își trăgea mereu rochia în jos, fără nici o nevoie, căci abia i se zărea vârful botinelor. Mișcarea asta, foarte obișnuită ei, i-a devenit irezistibilă, ca un tic nervos, căci e vădit că o face fără să vrea și poate fără să știe. (Gestul acesta, observat și la alte femei, e semnul unei pudori excesive, datorită unei excesive feminități, care trimite mereu în conștiința ecoul ei puternic, dar, în același timp – și în contra instinctului de apărare care-l dictează – el solicită și pune problema.) Cerându-mi apoi voie cu un ton perfid de rugător să închidă cartea – căci „s-a isprăvit capitolul” -, mă întrebă dacă îmi place prințul Andrei, adăugând că din toate tipurile romanului ea preferă pe acest prinț.

Nu sufăr de mania contradicției, mai ales față de ea. Din contra, abundez întotdeauna în sensul ei, nu numai ca să-i fac plăcere, dar și pentru că împărtășesc părerile ei – chiar când înainte aveam altele – probabil din nevoia de a fi, măcar în chipul acesta, cu totul platonice, cât mai alături de dânsa. De data asta, însă, am pus deodată distanță între mine și ea, am fost aproape cu vehemență de altă părere, deși acum îmi dau bine seama că, din toate tipurile romanului, apreciez și eu mai mult tot pe nefericitul prinț.

Ea m-a privit tot timpul cu atenție și pe urmă mi-a spus că prințul Andrei, rece și ironic în aparență, sensibil și chiar sentimental în realitate, seamănă cu mine. Apoi:

– Scumpul meu mentor (întâia oară îmi spunea acest cuvânt), prințul e gelos de Anatol? Mata pricepi mai bine lucrurile astea.

– Cred că nu.

– Mie mi s-a părut că-i gelos, cu toate că n-are motiv. Gelos de prințul Andrei... Are dreptate... Din cauza asta l-am combătut! Acum îmi dau seama și de cauza altor sentimente. De impaciența mea când ea dezmiardă pe Azor (sentiment care s-a transformat într-o teorie: clinii sunt animale degenerare, devenite lichele), când găsește „bine” mutra vreunui actor din *Lillustration* (mie mi se par cu toții mutre de bărbieri), când scrie – prea des! – celei mai bune prietene a ei. O singură afecțiune nu mă irită: pentru mama ei. E primordială: *n-a început* să i-o dea niciodată. Nu are ca principiu selecția.

... Seamănă cu prințul Andrei? Nu știu. Și pentru ce mi-a spus-o? Ca un argument ca să-mi placă prințul, ori ca motiv pentru care prințul îi place ei? Oricum, nu-mi convine să împart simpatiile ei cu nimeni, nici chiar cu un *alter ego* al meu! Și nici chiar cu mine însumi... Nu vreau să țină la calitățile mele, ci, fără nici un discernământ, la mine! Te iubesc fiindcă ești bun; Te iubesc fiindcă ești inteligent; Te iubesc fiindcă ești frumos; Te iubesc *fiindcă...* înseamnă că *Te* este iubit nu pentru el, ci condiționat, din anumite cauze. O iubire provocată de cauze conștiente, de calități pentru care dicționarul are cuvinte, de însușiri *externe*; o iubire acordată ca un premiu pentru calități estetice, morale și intelectuale, o iubire pe care o poți justifica nu este iubire. Și apoi bun, inteligent, frumos poate fi și unul și altul, dar *Te* sunt numai eu... Și, totuși, știu că nu vreau nimic de la ea, că nu urmăresc nimic, că nu trebuie să urmăresc. *Că nu se poate...*

A încetat ploaia. E primăvară. Totul lucește verde. E ceva subtil în aerul limpede. Natura învinge urâtenia de aici. Razele soarelui, curate și încă reci, pun pe toate, pe casele strâmbe și pe gardurile neegale, o poleială care le dă un prestigiu nou, sur-prinzător. Glasurile trecătorilor de pe stradă, sonore și clare, vin parcă din depărtări. Tălăngile sună sacadat pe dealuri. Pe drum trec mereu trăsuri, în amândouă direcțiile, încărcate mai ales cu femei, îmbrăcate în culori deschise și vesele.

Din ce adâncuri scânteiază în noaptea asta cerul, cu toate stelele lui și cu pulberea nebuloaselor lui?!

... În infinitul acesta etern există oare loc și timp pentru repetarea planetei în toate verstele ei? Îmi cere Adela acum, la depărtări de ani de lumină, să-i hrănesc păpușa cu biberonul? Îmi pune ea, aiurea în univers, o floare mică în piept? Îmi zâmbește în altă Cale lactee, netezindu-și părul la oglindă? Îmi „dovedește” poate, pe un Pământ mai vechi cu o lună, că sunt tânăr?...

Am găsit-o lucrând la o rochiță mică, de trei palme, pentru Ilenuța, fata bucătăresei.

Ilenuța e una din pasiunile ei. Și merită! În vârstă de patru ani, îmbrăcată ca și mama ei, miniatura de țărăncă are ochii negri, strălucitori ca două mărgele de cocs, și se lipește de oameni ca o pisică.

Iubirea de copii, la Adela, este în adevăr o pasiune. Prin sat îi pândește, parcă ar voi să-i fure, se aruncă asupra lor, îi ia în brațe, îi sperie uneori cu dezmierdările ei vijelioase, le dă bani, le dă bomboane, care nu lipsesc pentru acest scop niciodată din săcușorul ei... Mutra mea, cu oricâtă ipocrizie m-aș sili s-o compun favorabilă, rămâne puțin cam sceptică. (E uimitor cu câtă precizie simțul muscular transmite creierului cele mai fine nuanțe ale expresiei figurii noastre.) Adela observă și-mi cere iertare, mai serios sau mai în glumă, că mă plictisește. Ultima dată, însă, mi-a spus răspicat: „Ești egoist, *mon cher maître*, ca toți bărbații!” și apoi mi-a luat brațul cu un gest care continua încă, despot, impetuoșitatea mișcărilor ei cu copiii. (O fi înțeles ea complet egoismul meu? O fi înțeles că opririle ei cu copiii mă impacientează pentru că-mi răpesc atenția și timpul ei? Și pentru că-mi dau ocazia să măsoar posibilitățile ei pasionale, care nu vor fi niciodată pentru mine?)

Când m-a văzut astăzi intrând, a încetat cusutul, pentru a-l relua peste câteva momente.

Cusutul ei, cu capul plecat pe lucru, mă deplasează sufletește. Fără ochii ei, am impresia că monologhez, oricâtă atenție ar arăta vorbelor mele, confirmată prin participarea ei normală la discuție și prin promptitudinea răspunsurilor.

Numai când se însufletește în chip deosebit lasă un moment lucrul, ceea ce înseamnă – concluzia se impune nemiloasă – că restul timpului prezența mea nu-i angajează îndeostul existența.

Mă despăgubeam însă cu libertatea întreagă de a-i privi fără știrea ei, oarecum în absența ei, brațele goale până aproape de cot, de un alb luminos, geometric rotunde, crescând în amplex de la încheietura mâinii în sus; ochii lungi, cu încarnatul pleoapelor mat, ca la copii, și genele stufoase umbrindu-i albastrul privirilor; bărbia îngustă, fină, de rasă evoluată, care-i

dă o gingășie emoționantă; linia corpului frântă, ascunsă pe alocurea, ca să reapară în toată puritatea ei.

În sfârșit, confecțiunea rochiei-jucărie ajungând la un stadiu care necesita intervenția mașinii de cusut, Adela mi-a dăruit privirile, amânând croitoria pentru altă dată.

I-am arătat o fotografie de când aveam douăzeci de ani, pe care o port în portofoliu la un loc cu alte fotografii de familie. Țineam de câteva zile să i-o arăt – să mă vadă într-un ipostas favorabil – chiar cu primejdia de a suferi de comparația cu mine însumi, să vadă că tinerețea nu este un atribut care se exclude cu ideea de „*son majtre*”, că...

După ce a privit fotografia ca un expert (aveam sentimentul curios că am delegat pe cineva să mă reprezinte într-o afacere importantă), Adela spuse cu toată hotărârea: „E mai bine acum, da, e mai bine”.

E mai bine că nu sunt un tinerel insignifiant, ori figura mea e mai „bine” acum? (Problema psihologică pune o problemă gramaticală: „Bine” adverb ori adjectiv?) În cazul al doilea, observația ei nu are nici o importanță, chiar dacă „mai bine” ar fi egal cu mai frumos. Poți fi mai frumos decât în tinerețe chiar când ai șapte-zeci de ani. În cazul întâi, are o importanță capitală! Pentru a construi atât de repede fraza echivocă, unui bărbat i-ar trebui reflexiune și calcul. Dar femeilor le ajunge instinctul.

Nu i-am cerut nici o explicație. A cere astfel de explicații unei femei este o prostie. Reacțiunea – și ea tăcută – a Adelei ar fi fost, ca a oricărei femei în asemenea împrejurări: „Ori înțelegi singur ce-ți spun, ori lasă-mă în pace cu atențiile dumitale sentimentale!”

În loc să-mi dea fotografia în mână, mi-a pus-o, ținând-o cu două degete și fără să mă atingă, în buzunarul de sus al surtucului.

Mirosea ca o floare.

Mi-a luat apoi brațul și m-a dus în ogradă să-mi arate niște *picheri*²⁹ aduse de curând de proprietarul casei: „Să vezi cât sunt de elegante și de proaste”.

Nu m-au interesat *picherile*. (Probabil că nu ținea nici ea cu tot dinadinsul să le admire.) Spiritul îmi era angajat în întregime de duritatea elastică și caldă a brațului ei rotund, care o realiza întregă.

M-am dus în câmp, în aer mult, să mă împrăștii în natură. Marginile gândirii îmi erau prea înguste pentru imaginea, schimbător detaliată și totuși mereu aceeași a Adelei, și tensiunea nervilor, ajunsă până la rupere.

La întoarcere, când am trecut prin dreptul casei ei, repeta fără sfârșit, ca într-o obsesie, câteva măsuri dintr-o mazurcă. Își acompania un gând? O imagine stăruitoare din trecut? De acum?

---

²⁹ Pichere - bibliecă.

A hotărât, fără să mă consulte, că nu mai am voie să fumez când suntem împreună decât două țigări pe ceas, făcute de dânsa. Avea țigările gata. A învățat să le facă de la bucătăreasă.

– Deocamdată-s cam noduroase, dar am să mă perfecționez. Ai să vezi...

Cât îmi pare de bine că nu sunt reușite, că-i simt în fiecare defect mișcărilor, degetele, gândul ei, urma vieții ei misterioase... Perfect reușite, ar fi impersonale!

Cutia de țigări o administrează ea. Când i-am cerut una peste număr, mi-a refuzat-o și mi-a interzis să mă „tocmesc” (dar mai pe urmă, văzându-mă prea „nenorocit”, mi-a acordat o țigară de favoare).

Regimul la care m-a supus e aspru, dar îl suport cu voluptate: îmi satisface (măcar în parte!) apetitul de sclavie, nevoia imperioasă de a-i pune la picioare întreaga mea libertate!

Azi i-am dat o consultație medicală...

Se lovise la un picior, și doamna M..., pentru care lumea e o posibilitate neîntreruptă de nenorociri, m-a rugat să văd dacă fiica ei nu e amenințată de... osteită!

Cu toate protestările ei, Adela a trebuit să se ducă în casă și să-și elibereze piciorul.

Când am fost chemat înlăuntru, am găsit-o într-un fotoliu, cu piciorul gol atârându-i sub poala rochiei negre. Stătea încruntat de serioasă, cu mâinile părăsite pe brațele fotoliului. Dar când am îngenuncheat, ca un paj, să-mi exercit meseria, nu și-a putut stăpâni un zâmbet – concordant cu atitudinea mea, involuntar galantă.

Nu avea nimic. Nici un simptom îngrijitor. Nici măcar un semn exterior. Albul era imaculat. Numai călcâiul mic, de copil, îi era trandafiriu.

„Za *peau, le cerveau, les nerfs* – zice *Charcot*³⁰, maestrul nostru al tuturor, – *tout ca va ensemble*”³¹. Epiderma ei fină ilustra, în adevăr eclatant, generalizarea maestrului. Și cunosc destul de bine anatomia ca să știu că de la vârful degetelor piciorului și de la vârful degetelor mâinii pielea se afinează treptat, izolând tot mai puțin pulsația vieții.

Când a venit în cerdac, mi s-a părut curios că-i simplă și naturală, ca și cum nu s-ar fi întâmplat nimic... Dar de unde putea să știe, ba încă să și realizeze, ceea ce se întâmplase, că de azi înainte demența mea a intrat într-o altă fază? Pentru femei, piciorul bărbatului este indiferent. Pentru ele, a spus-o un alt maestru, nu există tentația și tortura imaginilor.

³⁰ Jean-Martin Charcot (1825-1893), medic francez, cunoscut prin lucrările sale asupra bolilor nervoase.

³¹ Pielea, creierul, nervii... toate acestea merg laolaltă (fr.).

A abhora - a detesta, a avea oroare de... (fr abhorrer).

Corpul unei femei tinere – elasticitatea lui, rotunzimirile calde, finețea și luminozitatea epidermei – este realizarea formală și structurală cea mai desăvârșită a materiei vii, este miracolul suprem înfăptuit de natură după miliarde de dibuiri și încercări neizbutite, este termenul ultim al evoluției cosmice.

A devenit unică. (Credeam că am pierdut pentru totdeauna facultatea de a uniciza o femeie.) Începe să-mi fie scump tot ce e al ei și, mai scump decât totul, ușoara asimetrie a gurii, când zâmbește, care multiplică farmecele zâmbetului ei. Dar mi-e scump nu numai tot ce este ea și tot ce face ea, ci și rochiile ei (mai ales rochiile ei!), mantila ei, galoșii ei mici, adorabili, și săculețul ei, din care am scos într-un moment, când era în altă odaie, batista mototolită de mâinile ei și am respirato!

De câtăva vreme, pe lângă vocea ei obișnuită, înceată și uneori parcă înăbușită, Adela are în unele momente o altă voce, tare, so-noră, categorică, o voce de *grande-dame*, pe care nu ai recunoaște-o că e a ei dacă ar vorbi fără s-o vezi. Glasul ei încet, cald parcă de căldura pieptului ei, e glasul femeii emotive, care exprimă frazele abrupt, al femeii cu tulburătoarea asimetrie a gurii când zâmbește.

Glasul celălalt, sonor și categoric, e al femeii cu umerii largi, cu ușoara și ușor impertinenta acvilinitate a nasului. (Și al femeii care simte că e stăpână?)

Îi vorbesc neconținut de prietenia mea. În realitate mint ori, mai exact, îmi fac iluzii. Prietenia e încredere reciprocă, e comuniune între suflete, dar ceea ce e gândul meu de fiecare moment și interesul capital al vieții, tocmai aceea ascund de ea. Iar interesele și soarta ei îmi sunt atât de scumpe, încât dacă ea ar fi fericită cu oricine altul afară de mine, i-aș urî fericirea cu sălbăticie, atât de mult suntem prieteni! Și dacă mi s-ar impune alternativa de a o vedea înăbușită de patimă în brațele altuia ori neînsuflețită pe catafalc, nu știu ce aș *abhora*³² mai puțin, așa de mult îi sunt prieten...

Prietenia noastră a murit odată cu cea dintâi bătaie de inimă pentru ea, fiindcă foamea selectivă de femeie, numită impropriu și aproape în derâdere iubire, este întoarcere la animalitate, este, gândind bine, o impulsie sinistră. (În momentul suprem al iubirii, femeia are în brațele ei un pitecantrop!) Și tot atunci a murit și prietenia ei, când, conștient sau inconștient, a simțit că a încetat de a fi pentru tine ființa pur spirituală, că-i vrei ființa fizică, orice declarație de amor, oricum ar fi exprimată, tacit sau prin cuvinte, fiind, în esența ei, o cerșire a corpului, considerată de femeie, fie că consimte sau nu, ca o „propunere rușinoasă”! Admirația, unicizarea, idealizarea – *mitul* creat de inteligență și imaginație pe instinctul brut – acoperă realitatea cu maldăre de flori, și afta tot!

---

³² A *abhora* - a detesta, a avea oroare de... (fr. *abhorrer*).

Sufletul i-l iubesc sau, mai exact (fiindcă cuvântul este pe de o parte debil și pe de alta impropriu), i-l ador numai întrucât este expresia ființei ei intime: senzații, emoții, imaginație, turnura spiritului – femeia din ea. Opiniile, ideile ei, dacă n-au timbrul vieții ei, mi-s absolut indiferente, deși tot ce spune mi se pare inteligent (și desigur este, căci acum trei ani, când n-o iubeam, era inteligentă). Mai mult. Cealaltă femeie interesându-mă total, aceasta, care-i ia locul, mă impacientează. Îi simt doar farmecul ochilor, glasului, gesturilor, care sunt și ale celeilalte, îi simt prezența, victorioasa ei prezență, care anihilează tot ce nu-i ea și al ei (așadar, și ideile ei nepersonale). Dar ea respiră numai viață, candoarea vieții, căldura vieții, spontaneitatea vieții; și palpitarea asta intensă și neconținută a existenței ei o împiedică de a stăruie în ipostasul de ființă pur gânditoare...

... Adorația egoistă, amestec de dorință și idealizare extremă, nu cedează decât în rarele momente când văd în ea ființa umană, fragilă, vremelnică, supusă la nenorociri posibile: mizerie și boală, și la catastrofe sigure: moartea doamnei M... și a ei. Dar, odată cu izbucnirea în conștiință a imaginii femeii tinere cu brațele albe și talia rotundă, egoismul pasionat ia locul sentimentelor altruiste sau (pentru că acestea nu dispar fără să lase o urmă, ca notele armonice ale unui sunet) le absoarbe în propria-i substanță, devenind și mai devastator, atât e de adevărat că totul concură la exasperarea pasiunii pentru ea.

Lăudându-i excesiv – „tipuri de animale superbe” – două evreice tinere pe care le-am văzut în crâșma din Oșlobeni, când veneam aici, Adela a hotărât că trebuie să le „admire” numaidecât și ea:

– Cu ocazia asta facem și o plimbare mai lungă cu trăsura.

La Târgu-Neamțului am putut merge singuri: târgul fiind piața și bazarul localităților climaterice ale regiunii, și drumul nostru având un scop practic, aveam conștiința (în care se reflectau și imperativele opiniei publice) că totul era în regulă. Dar astăzi, în plimbare de agrement cu caracter romantic, a trebuit să cerem doamnei M... (fără să ne spunem unul altuia motivul) sacrificiul prezenței ei.

Am pornit după prânz. Căldura merita din plin calificativul pompos de „caniculară”. O ușoară abureală de vânt, în aceeași direcție cu trăsura, nu ne dădea nici un pic de răcoare, dar ne ținea într-un nimb de praf și ne făcea tot mai cenușii și mai spectrali. Câteva muște, cine știe după ce combinații de legi ale naturii, în loc să rămână în urmă, mergeau cu noi chiar când zburau în direcția contrară trăsurii, afecționând, ca puncte de intermitentă odihnă, nasul doamnei M..., al Adelei și cu preferință pe al meu, ca mai prominent și mai spațios. Dar pentru mine problema capitală era alta, destul de complicată. Pe scăunașul de dinainte, într-o trăsură și mai strâmtă decât a lui badea Vasile, trebuia să fiu mereu cu ochii în patru ca să nu ating picioarele tovarășelor mele și să nu le trimit fumul țigărilor în față. Fumul

acesta, cu stupida nătângie a lucrurilor neînsuflete, m-a chinuit tot drumul mai rău decât o ființă vie și rea: cu oricâtă putere i-aș fi imprimat direcția inițială spre dreapta sau spre stânga, el rămânea în trăsură, sau, cu o încăpățănare exasperantă și, parcă, voită, se întorcea înapoi, mergând drept în ochii oboșiți ai doamnei M... și în ochii așa de albaștri ai Adelei. În cele din urmă a trebuit să renunț la fumat.

Trăsura veche zdrăngănea din toate fiarele ei. Obiectele din priveliște alergau în urma noastră, cele de aproape mai repede, cele de departe tot mai încet, până la dealuri, care stăteau pe loc, dar după o bucată de vreme rămâneau și ele în urmă.

Când birjarul opri să dreagă un ștreang, se opri dintr-o dată totul. În locul zgomotului – tăcere țiuitoare. În locul mișcării – totală încremenire. Iar când m-am coborât din trăsură să mă dezmoțesc, raportul dintre mine și realitate s-a schimbat complet. Mișcându-mă, la rondul meu, în fața peisajului oprit în loc, acum elementul activ eram eu, și el, cel pasiv.

Se coborâra și doamnele. Doamna M... pășea încet, metodic. Adela se mișca înapoi și încolo plină de grațiile ei și ale verstei ei, rupând o buruiană, privind nerăbdătoare la seidecăria empirică a birjarului, dezmiardând caii, împletind într-o codiță moțul unuia, lăudându-le ochii „buni” și fruntea „cuminte”.

Eu mă dezdaunam de temperanța silită din trăsură fumând cu deliciul fericirilor oprite, ca în liceu în recreație, două țigări deodată, spre mirarea și indignarea Adelei:

– Asta, fiindcă mi-ai promis că ai să fumezi mai puțin?

Am primit cu cinism admonestarea. Nu-i puteam spune că mă despăgubesc de jertfa făcută ochilor ei frumoși, nici renunța la voluptatea nicotinei.

Când am plecat, realitatea și-a luat revanșa cu zgomotele trăsorii hârbuite și cu iureșul universal al priveliștii.

La crâșma din Oșlobeni n-am găsit decât una din cele două evreice tinere. Dar mai gravă decât lipsa unei jumătăți a obiectului excursiei noastre a fost surpriza de a descoperi că acum două săptămâni facultatea mea de iluzionare fiind disponibilă, convertisem eminente însușiri biologice în atribute estetice. „Animalul” era în adevăr „superb” – de carnație și de tinerețe. Sculptura era reușită. Pictura, însă, ratată. Femela, fără îndoială, era de primul rang, femeia era oricare. Dar situația mi se păru cu totul îngrijitoare când mi s-a pus problema dacă, frapată de construcția fetei de la tejghea, Adela nu ghicește cumva cauza entuziasmului meu, acum perimat, pentru ceea ce avea „animalul” în adevăr „superb”.

Doamna M..., lipsită de orice interes pentru ancheta noastră estetică, stătea cu o mână pe tejghea, resemnată. Adela ne privea pe rând, pe

negustoriță și pe mine, zâmbind subțire. Fata de după tejghea arăta elocvent prin toată atitudinea ei că nu înțelege deloc pentru ce stăm acolo în fața ei, spectatori imobili și muți.

Trebuia să ne justificăm prezența. Dar nu puteam cere trei rachiuri – pentru cele două doamne și pentru mine... Și nici o garafă de vin cu trei pahare, să cinstim la tejghea ori la masa din fund, ocupată în parte de câțiva țărani, care trăgeau cu coada ochiului la noi, ironici.

– Domnișoară, dă-mi un kilo de măslina și testeaua asta de covrigi! (Era singura marfă acceptabilă pe care o vedeam în dugheană.)

Neputându-mă opri la timp pe povârnișul apucat, cerui superbeii domnișoare și restul mărfii din dugheană: o jumătate de caracatiță atârnată strâmb într-un cui.

Negustorița îmi servea comenzile cu îndoială, cu un fel de spaimă.

Adela fugi pe ușă, lăsându-mă cu doamna M..., care o urmă imediat, decentă.

– Ai cumpărat și caracatița?! putu abia să articuleze Adela, acum în trăsură, tamponându-și cu batista fața plânsă de răs.

Caracatița mirosea, firește, a caracatiță, dar mirosea grozav. Am ascuns pachetul sub capra trăsorii. Degeaba. Mireasma – ca orice emanație subtilă, de roze și de caracatiță – nu cunoștea bariere și continua cu entuziasm să îmbălsămeze împrejurmile.

– Cucoane, da-mi spurcă trăsura, să iertați! răsufă birjarul, nemaiputând să rabde.

M-am hotărât să arunc stârvul. Dar unde? Pe drum? În păpușoi? Oriunde l-aș fi aruncat, îl putea găsi un țaran. Și o caracatiță în păpușoi fiind, fără nici o îndoială, un eveniment unic pe întreaga planetă, zvonul ar fi ajuns în sat și aș fi jignit de moarte pe negustorița din Oșlobeni, depreciindu-i comerțul pe toată Valea Cracăului.

Și parfumul de caracatiță plutea pătrunzător și fără sfârșit în aerul răcoros al înserării.

– S-o îngropăm! hotărî Adela într-o fulgerare genială.

Am înhumat cadavrul într-un mormânt adânc, săpat cu bărdița birjarului. Deasupra mormântului am așezat un bolovan – modest monument funerar – și, împăcați în suflet de isprava făcută, am plecat.

Umbrele serii ne învăluiră repede. În curând mantia cerului fu bătută de toate pietrele prețioase cu care se împodobește de la începutul timpului. Dar poalele mantiei se mișcau. Cea din stânga cobora cu toate diamantele ei sub dealul dinspre apus, iar cea din dreapta se înălța peste dealul din răsărit, ridicând alte diamante sclipitoare, în mijlocul cărora, ca un motiv stilizat de broderie, strălucea constelația Andromedei.

Când am ajuns acasă, glasul Adelei mă chemă cu o duioasă ironie:

– *Cher maâtre*, mâine mergem iar să admirăm pe Venera din Oşlobeni?...

În ogradă, asistată de o servitoare, făcea dulceață de zmeură pentru doamna M...

A trebuit să stau cu doamnele în cerdac. Adela privea cu zâmbete complicate cursa în care căzusem. În sfârșit, mă chemă la ea, „să-i țin de urât”. Înfierbântată de căldură, avea câteva perle fine pe decolteul mic, de un alb secret și tulburător. Se mișca la dreapta și la stânga, și șorțul încheiat la spate îi strângea talia, accentuându-i rotunzimile. Eram comic în laboratorul acesta improvizat și între femei, dar ce importanță are mai mult ori mai puțin comic? Cu orgoliu de autor, mi-a dat să gust dulceața dintr-o farfurioară. Era opera ei! I-am adus elogii, mințind, căci conștiința n-a putut lua act de nimic: Adela era prea aproape de mine, încălzită, cu câteva perle fine pe albul secret de forma unei inimi.

După ce a isprăvit dulceața, s-a dus să se dea în scrânciob, ca să se răcorească – un scrânciob făcut pentru Ilenuța – o frânghie dublă cu capetele legate de o creangă groasă și dreaptă, cu o scândurică în loc de scaun.

– Fii cavaler și ajută-mă să zbor sus, sus de tot, ca la Vorniceni. Ti-aduci aminte?

Cu mâinile strânse pe frânghie în dreptul capului, cu mânecile căzute până la coate, trecea pe lângă mine repede, singură cu fericirea ei, trimițând din fluturarea îmbrăcăminteii ușoare o adiere suavă, pe care o simțeam pe obraz, pe pleoape, pe buze. Când se ridica în sus, desenându-se întregă pe albastrul cerului, zborul se încetinea, dar când trecea prin dreptul meu, repejunea devenea, simbolic, vertiginoasă. La un moment dat, aducându-și aminte de mine, cum se cobora de sub crengi, mi-a arătat copilăros-ștrengărește, într-o clipă de fulger, vârful ascuțit și trandafiriu al limbii. Când s-a săturat de zbor:

– Acu lasă-mă în voie.

Pendularea s-a micșorat. Fustele s-au liniștit. În sfârșit, ne-am regăsit, întâlniți, alătura. Era înaltă, rumenită în obraz, cu ochii scânteietori, cu buzele subțiri și roșii.

– Ești palid. Te-ai obosit. Acum sunt mai grea decât la Vorniceni. Am crescut.

Da, greutatea ei a crescut, tulburătoare. E femeie. O simțeam în braț la fiecare încordare. Toată greutatea ei... Toată femeia...

Rebeliune și lașitate.

La Mănăstirea Neamțului, singur.

Pretextând însă, față cu Adela, o afacere, făcând, așadar, concesie

fricii ca gestul să nu aibă întreg efectul pe care teoretic tocmai voiam să i-l dau (afirmarea independenței și libertății mele față de ea!), am stricat ceea ce construiam în momentul când construiam.

Dimineața era clară. Drumul aproape neumblat. Badea Vasile mâna încet. Când își sucea țigara, lăsa caii la pas. Mișcările ca și rarele lui cuvinte late erau în acord cu liniștea din natură.

La stânga străluceau munții, aduși mai aproape de limpezimea rece a dimineții. Îndoituri, depresiuni, pete de altă culoare decât a bradului, de obicei invizibile, acum se detaliau în transparența desăvârșită a aerului. Departe, la orizont, spre Fălticeni, nouri cenușii argintați păreau alți munți, nemaivăzuți pe lume, înalți până la cer, spintecându-l cu vârfuri de gheață, realizând, tocmai prin neverosimilul lor, ideea pură de munte. În dreapta, spre Moldova îndepărtată, într-o minimă boare alburie – câmpia multicoloră, semănată cu sate văzute de ani și ani în pilcurile lor de arbori, niciodată vizitate și de aceea mereu mai misterioase, din care se înalță, cercetând depărtările, turnurile bisericilor, albe. Și, deasupra ariei pământului, cu mine și cu badea Vasile în centrul ei, cerul, minunea supremă a naturii, de un albastru dens, dur – concret.

Munții Văratifului, din stânga, creșteau în măsura în care suiam dealul, ca să descrească din nou când coboram spre Târgu-Neamțului. Căldura se întetea. Aerul începea să joace deasupra câmpiei, încercând miraje abia conturate.

... Adela! La ora asta era desigur în cerdac, pe scaunul ei pliant, cu șalul împletit pe umerii largi, pe brațele rotunde, pe bustul înalt, cu ochii pe jumătate închiși de lumina soarelui, filtrându-și azurul printre genele lungi... Ochii ei albaștri... Culoarea cerului pentru un detaliu organic!... Abandonarea extatică a unei femei cu privirile albastre... În locul licăririi ironice, aiurare!...

O schimbare în lumea din afară m-a deșteptat din semi-halucinația tulburătoare. Clinchetele zurgălăilor deveniseră mai tari, mai metalice, mai apropiate – mai categorice: intrasem în Humulești. Badea Vasile opri la prima crâșmă ca să-și odihnească, zicea el, caii. Crâșmarul, mic, pipernicit, creț, stătea pe prispă, în vestă, cu picioarele goale în papuci, silabisind *Universul* cu o voce mai tare decât era nevoie ca să-și ajute înțelegerea prin auz. Din casă veneau valuri de melodie. Cineva, probabil crâșmărița, cânta: „Suspine crude pieptu-mi zdrobește”. Desigur că acela care o făcea să suspine atât de crud nu era crâșmarul, impropriu pentru rol chiar și prin natura lui de intelectual, probată (și fortificată) de citirea ziarului enciclopedic.

Când apărură și ea, monumentală, brună și albă, grasă și răscoaptă, cu cârlionți pe frunte, cu nasul în vânt (nasul clasic al crâșmăriței amoroase din toate nuvelele indigene), cu o alunică asasină, naturală ori meșteșugită de

ea, de strajă lângă narea stângă, cu o umbră fină de **cotleți**³³ albastrui lângă urechile cu cercei roșii, am înțeles că avea în adevăr nevoie de toată forța suspinelor ei ca să poată zdrobi un piept atât de oceanic, care lupta triumfător pentru întâietate cu alte farmece ale persoanei ei.

Badea Vasile și caii își înprospătaseră forțele. El în crâșmă, ei la fântână. Acum și el, și caii erau mai bine dispuși.

Din Humulești, am intrat peste câteva minute în Vânători – sat lung, cu case noi, fără un copac pe lângă ele, cu aspectul unei mahalale de barieră, plin de copii murdari, aproape goi, pântecoși de friguri și alimentație herbivoree, cu părul decolorat de soare. Și apoi, fără tranziție, în singurătățile severe ale peisajului de munte.

Dar astăzi Eros plutea în atmosfera din valea Ozanei: cu o încordare de pasăre răpitoare, sigură de pradă, cu un zâmbet rău pe dinții mici, aspri de dorințe și făgăduințe, înainta din lan spre un flăcău tomnatic (care stătea lângă o colibă de frunzar) o țărancă tânără, cu un tulpan verde răzvrătit pe cap, o femeie subțire, cu părul cânepiu, cu coapsele fine în rochia de cit, cu sânii mici, desculță, cu gleznelor goale. Flăcăul stătea nemișcat, zâmbind. Femeia încordată îl sidera cu ochii ei scânteietori, împlântați în ochii lui nesiguri. Dar flăcăul scund nu era o altă ediție a crâșmarului din Humulești. Fatalitatea cu care era mânată femeia spre el, zâmbetul lui și mustața leneșă de om pasionat se opuneau oricărei apropieri între cei doi bărbați de pe valea Ozanei.

Trăsura noastră zgomotoasă a trecut inexistentă pentru femeia teribilă cu sânii mici, cu coapsele fine, cu gleznelor goale.

Lipsit de orice estetică, înconjurat de un peisaj monoton și trist, cu cele două biserici dinlăuntrul „zidului” una Lângă alta (ceea ce dă, nu știu pentru ce, o impresie sinistră și funebră), cu aghezmătarul din față, cupolă enormă, dizgrațioasă, pe jumătate îngropată în pământ, a unei catedrale urieșești scufundate, cu chiliile izolate, supărate una pe alta, Neamțu este călugăr, tot așa cum Agapia, cu căsuțele mici, dese și curate, cu biserica gătită, spilcuită – casă cu două sute de gospodine! – cu miniaturile ei de munți ai căror brazi i-ai putea număra (doamna V... susținea că sunt 518...), este călugăriță.

În timpul verii, caracterul acestor mănăstiri este accentuat de genul vilegiaturiștilor. La Neamț tonul îl dă corpul didactic. (Haine negre, pas măsurat, ochelari...) La Agapia – aristocrația mai mult sau mai puțin autentică și snobii eleganței. (Crochet, dezinvoltură, dialect franco-român...)

Am vizitat pe părintele Palamon, gazda mea dintr-o vară și amicul meu. Părintele Palamon e întotdeauna bolnav: „afacerea” pentru care am venit aici – cel puțin pretext pentru conștiința mea că n-am mințit-o complet

---

³³ Aici: [șuvițe de păr](#).

pe Adela.

Părintele Palamon, tip desăvârșit de călugăr așa cum s-a format de-a lungul vremurilor, seamănă cu sfinții de pe pereții din biserica mănăstirii, dar e mai bine hrănit decât ei. El aduce puțin și cu poetul Costache Conachi, mutră de egumen grec.

În materie de pictură, am revăzut cu plăcerea de totdeauna tablourile de pe pereții părintelui Palamon, dintre care se impun atenției mai cu seamă două: un *Infern*, care vrea să fie o gură de balaur, în realitate o gură de cal fantastic, deschisă larg, ca să poată aspira și înghiți pe cei osândiți pentru păcatele lor. (E interesant mai ales că-i poți vedea cum trec unul după altul prin gâtul, transparent pentru ocazie, al balaurului-cal); și un *Atos* compus din treizeci de conuri verzi, perfect egale, orânduite în fronturi suprapuse: sunt piscurile care alcătuiesc masivul sfânt, acoperite cu arbori, închipuiți printr-o lână creață verde, fiecare pisc cu numele lui scris ca o etichetă pe corpul conului, și totul lipit, ca pe un perete, pe o mare sinilie care se ridică vertical în dosul „muntelui”. Imposibil de conceput o pictură mai pre-rafaelită și o transfigurare mai completă a realității...

Dejunul, pregătit călugărește, după vechi și nedezmînțite canoane – untdelemnuri, zglăvoace, chitici, mirodenii – l-am luat la părintele Palamon.

O curiozitate malițioasă m-a hotărât să vizitez pe Timotin. Decepțiile încântătoare sunt rare. Am avut una aici: doamna „Jeny” Timotin nu e femeia care a trecut acum douăzeci de zile pe la Bălțătești.

După ce m-a primit, cu gesturi unghiulare și cu o bucurie rece de matematician, deși reală, Timotin m-a lăsat singur și am înțeles că a reușit cu greu să determine pe doamna să vină în odaia de primire.

A apărut emoționată și stângace. Ceea ce mi se păruse ostilitate îmbufnată, era timiditate. Subțire, zveltă, formele ei nu poartă mărturia celor patru maternități. Într-o rochie neagră, din care apar numai, și încă cu destulă zgârcenie, mâinile, gâtul și vârful botinelor, pieptănată simplu, cu părul supus, simți că e într-o veșnică vibrație, care nu se dă pe față decât în neastâmpărul nervos al piciorului și în gesturile repetate, mașinale, de a nu lăsa ca fusta să-i deseneze cât de puțin formele. (... Dar degetele ei, subțiate spre vârf, îi trădează arhitectura generală, eminent feminină, compusă din zvelte conuri trunchiate.)

Nimic frumos în figura ei, nici măcar ochii, deși neînchipuit de vii. Dar femeia aceasta e dintre acele pentru care problema frumuseții nu se pune.

Mi-am exprimat dorința să-i văd copiii. Nu simțeam nici o nevoie și n-am cerut această favoare nici din politețe. Voiam s-o văd cum se comportă cu ei. Este pentru mine un examen probant al psihologiei unei femei. I-a adus, i-a ținut un moment în cameră și i-a trimis apoi cu dădaca să se joace. Copiii, foarte îngrijiți, arătau sollicitudinea ei maternă. Dar din chipul cum

i-a prezentat și i-a concediat se vedea bine că această mamă știe că nu trebuie să importuneze lumea cu odraslele ei și că nu e numai mamă.

Atenția, rezerva, ușoara cochetărie pe care o pune în purtarea ei cu Timotin arată că această soție e înamorată încă de bărbatul ei.

Femeia asta mărunță desigur că nu poate inspira capricii, nu poate provoca emulație între amatorii de flituri, dar prin temperamentul ei cred că poate dezlănțui pasiuni arzătoare.

Feminitatea *agitat molem*³⁴. Ființa neutră, improblematică, inofensivă, fata mică de zece ani, în unghiuri drepte ori ascuțite, cu două bețe în loc de picioare, dizgrațioasă la figură, poate deveni adesea la cincisprezece ani izvor de seducții roind din formele rotunzite, din reliefurile ce se anunță, din enigmaticul „da și nu” inconștient încă al figurii, din încrețiturile rochiei, din atitudini pasive și cu atât mai imperative – seducții care lipsesc adesea femeilor frumoase, „reci”, cum spunem noi, lipsite de „vino-ncoace”, cum spune poporul, expresii care indică deficitul aceluia principiu vital nou, care a operat la pubertate mai puternic în fata mică, dizgrațioasă decât în cea frumoasă, supraîncărcând-o de electricitate feminină. Amourile inspirate de aceste femei – de obicei pasiuni tiranice, până la degradarea bărbatului, fiindcă nu sunt provocate și de impresii estetice, ci numai de cauze biologice – sunt privite ca niște nebunii, iar poporul le crede datorite farmecelor și vrăjilor.

Aș fi curios să cunosc viața doamnei Timotin, să văd dacă diagnoza mea, pusă dezinteresat, este adevărată. Dezinteresat, pentru că Adela mă imobilizează în atitudinea de observație pură față cu toate femeile din univers. De altfel, doamna Timotin nu e genul meu, al aceluia care au concepția plastică, picturală și statuară a femeii, mai ales când a ajuns la patruzeci de ani!

... Ori despre ce vorbeam, lucruri banale sau interesante, mai mult banale, doamna Timotin pune în toate, în ochi, în tonul vocii, în gesturi, în neastâmpăr, aceeași căldură a sufletului.

Dar trebuia să plec. Când m-am ridicat de pe scaun și am anunțat hotărârea, doamna Timotin adresă bărbatului ei un: „Nicule!” speriat. Timotin îmi traduse foarte discursiv alarma ei. Era hotărât între dânșii, probabil de când venisem, să mă oprească seara la masă.

„Nu se poate să nu ne faci plăcerea asta”, completă doamna Jeny expunerea lui Timotin și, fără să mai aștepte sfârșitul argumentării mele, lipsită de trăinicie (căci nu aveam ce obiecta serios), se îndreptă spre mine și-mi luă pălăria din mână. Gestul simplu, de un cochet și cordial autoritarism, cu care mi-a confiscat obiectul ce simboliza hotărârea mea, m-a împrietenit cu ea dintr-o dată, simțind-o mult mai aproape sufletește

---

³⁴ Tulbură nepăsarea (lat.)

decât pe vechiul meu cunoscut, Timotin.

Sentimentul unui mai lung timp disponibil și calmul după-amiezii pe sfârșite erau condiții prielnice pentru divagări sentimentale. Un incident din liceu, amintit de Timotin, deschise capitolul amintirilor din viața de școală.

Profesorul de grecește, tip original și întotdeauna băut, care, imperturbabil și nedezmințit o singură dată, striga la catalog „Bolo-han” în loc de Balaban, „Dihanie” în loc de Divani, „Rus oof! vițiu” în loc de Rusovici, și așa de la A până la Z, afară de unul cu breton pomădat pe frunte, pe care-l numea Marița de la Morile de vânt (cartierul galant al târgului): ori profesorul de chimie, care exploda un „uașcă” (va să zică) după fiecare trei cuvinte, nu aveau pentru doamna Timotin realitatea pe care le-o cunoșteam noi și pe care ne-o evocau acum aceste puține note. Și nici incidentul celebru, când am văzut o clipă din antret, pentru înfia și ultima oară, instrumentele lucitoare din laboratorul de fizică, grație unei uși între-deschise de servitor, care ne-a alungat, indignat peste măsură de obraznica noastră indiscreție („Ce vă zgâiți?”)... Cu toate acestea, din cauza imaginației vii și a simțului pentru comic, ea se amuza mai mult decât noi, neastâmpărată pe scaunul ei, râzând cu lacrimi, dar fără glas, cu ochii strălucitori, sufocată parcă de o pasiune, cu capul pe spate, cu gura închisă, aspirând aerul pe nările dilatate. (Temperamentul fundamental se vedește în toate reacțiile unui om: diagnoza mea este justă!)

Pe când ne aminteam cu Timotin de profesorul de matematici, „dascălul de răcan”, care explica trei luni în șir la tablă, fără să se întoarcă spre noi o singură dată, adunând, scăzând, înmulțind și împărțind ațe plus bețe ($ac+bc$), în timp ce noi jucam cărți, citeam romane proaste și redactam scrisori în proză și în versuri către dudușile de prin vecini, un glas de violină anunță din cerdac: „V-am adus poșta!”, și în ușa deschisă apăru o fetiță cu ten cald, simpatic, de țigancă, cu capul aproape prea mare, care o făcea și mai simpatică, cu ochii veseli, timizi, rugători, și cu nasul coroiat, care o făceau încă și mai simpatică. „Domnule doctor Codrescu, dă-mi voie să te recomand verei mele, doamna Matilda Ioan”.

Doamnă! O secundă mi s-a părut o glumă, o farsă. Dar doamna Timotin nu putea face astfel de glume.

Dacă cuvântul „doamnă” nu semăna cu fetița brună, în schimb „Matilda Ioan” era definiția ei reușită. Femeiușca mică, timidă și afectuoasă, cu părul bogat și greu, nu putea fi decât Matilda, iar ceea ce avea băiețesc în ea, elasticitatea vânjoasă a taliei, a brațelor și a picioarelor ei lungi, era Ioan, nume aproape comun, echivalent cu bărbat.

Subțire în rochia cafenie cu platcă de catifea de aceeași culoare mai închisă, se mișca ușor, puțin aplecată înainte, căutând parcă mereu ceva prin odaie, întreba naiv, povestea ceva și mai naiv, cu glasul ei de violină, prietenoasă, mică, cu priviri de adorație reținută pentru doamna Timotin.

Doamna Matilda Ioan se grăbea să plece. Era neliniștită. Băiatul ei rămăsese numai cu servitoarea. „Doamna Matilda Ioan” avea și un băiat, de opt ani, cum am aflat mai pe urmă!

Doamna Matilda Ioan ne dădu mâna, se lipi de doamna Timotin, îi sărută amândoi obrazii, și pe urmă, cu frică, o mână. Apoi, cu picioarele ei lungi de pasăre alergătoare, parcă pornite a drum întins, și cu un ultim acord de violină: „La revedere”, se îndreptă spre ușă, trecu pragul fără să-l atingă, și odaia în care eram deveni mai rece și mai largă.

Existența Adelei, dispărută din conștiință de câțiva timp, îmi reveni, copleșitoare și dureroasă, cu toată forța compensatorie pentru timpul pierdut, ca și dimineața, după cele câteva clipe de libertate anterioare completei trezii. Senzații de natura asta, după soluțiile de continuitate ale ideii fixe, datorite deviației atenției ori somnului, le-am mai avut numai o singură dată, când, bănuind că m-am infectat din greșală cu un preparat de bacili, trăiam cele cincisprezece zile ale perioadei de incubație. S-ar părea că dorința de femeia unică și spaima de moarte sunt forțe de sine stătătoare, care, căzute în inconștient, se odihnesc și se fortifică, în timp ce și conștiința, odihnită de ele, devine mai sensibilă la incitațiile lor.

Acum, readus la Adela, vorbeam și auzeam tot ce se vorbește, dar ideea, imaginea, senzația existenței ei lumina din umbră cu azurul ochilor săi tot câmpul conștiinței.

În timpul mesei, un artist al ciocanului a tocat un sfert de ceas (a doua zi era sărbătoare), scoțând din lemnul uscat cascade de sunete, care mureau și reînviau. Apoi, în dangătele clopotelor mari, călugării din veacurile moarte începură să-și plângă viața lor pierdută.

Când mă pregăteam de plecare, a venit din nou doamna Matilda Ioan („Am venit să vă iau la plimbare!”), cu ochii ei buni, sfioși și rugători, însoțită de o fată brună, înaltă, care avea pe față un rest de r”s imobilizat și nu se hotăra să se așeze pe scaunul pe care îl ținea de spetează. Era sora doamnei Matilda Ioan.

Peste câteva minute a intrat și un domn tânăr, bărbatul doamnei Ioan, care mi-a confirmat încă o dată diagnoza. O privea pe doamna Timotin cu frică, supus – obiectul ei. Am înțeles imediat că ea *știe* (numai ea și cu mine!) și se vedea că era deprinsă cu omagiile astea pasionate și tăcute și că le accepta fără să le răspundă, dar – sacrificiu imposibil unei femei adevărate – fără să le reprime. Păcat de Timotin că, în opacitatea lui, nu-i sensibil la astfel de complicații din jurul său, ca să-și prețuiască viața.

Doamna Timotin a ținut să mă înzestreze cu tot ce trebuie și nu trebuie unei călătorii de trei ceasuri. S-a interesat dacă am chibrituri, a voit să-mi împrumute un pled, pentru că se făcuse frig, mi-a dat o sticlă de apă și – se vedea că i-a trebuit un efort ca să-și consolideze curajulcâteva prăjituri

rămase de la masă pentru un eventual supeu pe drum, pe care nu le-am putut refuza, deși știam că n-o să am nevoie de ele.

Când mi-a dat mâna și am vrut să i-o sărut: „Nu!

— Acum suntem prieteni, îți pot cere o favoare: să renunți cu mine la moda asta. Cu străinii n-am ce face”. Mi-am adus aminte că la sosire mi-a lăsat mâna cu o împotrivire reprimată, pe care am atribuit-o timidității. Desigur că pentru ea sărutatul mâinii este un gest din altă ordine de afecțiuni. Doamna Timotin are dreptate. Într-o femeie nu e nimic care să nu fie femeie, și mai ales într-o femeie ca dânsa. Mi-a scuturat mâna bărbătește și atât de prietenos, și a pus afta însufletire în ochi și în glas, încât m-am împrietenit cu ea și mai tare. E așa de încântătoare femeia asta urâtă, că începe să mi se pară frumoasă! Și ce odihnă pentru suflet, ce eliberare e farmecul unei femei care te încântă fără să-ți inspire nici o umbră de dorință.

Când am plecat, era noapte. Noapte fără imixtiunea importună, laică și heretică a vreunui felinar. (Aici felinarele sunt ambulante, fiecare călugăr umblând cu „fanarul” lui.) Vilegiaturiștii dibuiau prin întuneric să nu cadă în șanțuri: erau la plimbarea de după masă.

Imaginea Adelei îmi oprima inima: acum era ora când aș fi putut să fiu cu ea și lângă ea. Dar o idee, comică în naivitatea ei, îmi dădu starea de euforie a omului care visează că zboară: fiecare învărtitură de roată și fiecare copac care rămânea în urma trăsorii mă apropia de ea și mă îndepărta de familia Timotin. Aveam, acum, impresia că am trădat pe Adela cu Timotin, cu doamna Jeny, cu Matilda Ioan și cu sora ei, care uitase să nu mai r”dă.

Înainte de Branîște, în bătaia unui foc mare, un țăran – un cosaș, ori un pândar al ogorului și al tradiției – își făcea toaleta de noapte. În pielea goală, cu capul în gura cămășii pe care o dezbrăcase, zvârlea în foc, la intervale egale, cu gesturi mari, liniștite, aproape auguste, de om echilibrat al pământului, obiectul mărunț al cercetărilor sale entomologice.

Prin pădure, zurgălăii contau în toți copacii, și felinarul trăsorii (unul, din economie, deși badea Vasile pretexta că celălalt s-a stricat...) scotea mereu din întuneric, ca din neant, picioarele stejarilor, și din când în când, o movilă de prund, care trecea pe lângă trăsură ca o dihanie informă și misterioasă.

Când am ieșit la câmp, s-a deschis o noapte înaltă, o noapte a cerului și a stelelor. (Noaptea cu lună sunt ale pământului.) La podul Ozanei, badea Vasile a oprit pentru motive variate: să-și odihnească și să-și adape caii (și să-i suduie că vor să bea amândoi odată din găleată), să le dea puțin fân furat de peste șanț și să-și facă mai ușor o țigară, să caște în liniște, să șuiere la cai, și să se dea și el puțin la spatele trăsorii etc... Dinspre Hălăuca

curgea o răceală care nu era încă vânt. Ozana freca aspru prundișul albiei, cu un șuiet fatal, fără început și fără sfârșit, și nu era vizibilă decât prin câteva pete de argint fără forme fixe, tremurătoare, plutitoare – imaginea stelelor diluată în apă. Prin creștetul brazilor de pe muntele scund din față, apăreau câteva puncte de aur, clătinate de vânt.

– De-acu ne-a hi, cucoane! Să plecăm. (Primul plural era abuziv!)

Prin Vânători, nici o lumină la case. La crâșma din Humulești – „Despărțirea III a urbei T.

– Neamț” – oamenii se antrenau pentru sărbătoarea de mâine. Crâșmărița nu mai cânta. Nu mai avea motiv. Peste mai puțin de un minut, am ieșit în singurătatea imensă a câmpiei. Noaptea era acum înaintată și creștea cu fiecare stea ivită la orizont ca un ochi sinistru. Eternitatea cerului era funebră. Dar la Bălțătești era Adela, cu umerii largi, cu brațele albe, cu talia rotundă. Imaginea ei completă ținea piept în conștiință imaginii funebre a nopții. Când am ajuns, geamul Adelei era negru. Deasupra casei ei, în infinit, ardea o stea roșie, se înflăcăra și se stingea de durere, palpita ca într-un răsuflet pasionat.

– A! te-ai întors? Te-ai amuzat bine? Și apoi, fără să-mi dea timp să răspund: Închipuiește-ți că mi-ai lipsit, cu tonul care vrea să spună: „Închipuiește-ți ce curiozitate: ți-am simțit lipsa”.

Mușcat de demonul ambiției și, cred, voind să fac o experiență de psihologie și, poate din vechi deprinderi, acum fără scop, să încerc o manevră strategică, i-am lăudat în termeni excesivi pe doamna Timotin („sensibilitate”, „distingție”, „discreție”, „exemplar feminin de lux” etc...), adăugând că bărbatul ei nu o merită îndeostul, din lipsă de competență.

– Închipuiește-ți, biata femeie! Tonul acestui nou: „Închipuiește-ți” era exact ca și tonul celuilalt.

Apoi, amicală:

– Mi-a părut bine că ai avut o vreme așa de frumoasă pe drum...
Apropo, când ai să te duci la Agapia, să...

– La Agapia?... Ce să fac la Agapia?

– N-ai să vizitezi Agapia?

I-am atras atenția că la Neamț n-am fost în vizită, ci pentru o afacere.

– Credeam că în vizită... A! unde mi-e capul? Acum îmi aduc aminte. Aveai o afacere acolo. Uitasem. Credeam că ți-ai inaugurat programul de excursii și voiam să te rog să-mi faci un comision. Să mergem în casă. Mama este singură și cam indispusă.

În casă am vorbit de Mănăstirea Neamțului cu doamna M..., care în adevăr nu se simțea tocmai bine. Adela lucra la o broderie cu capul plecat pe gherghef. Uneori îmi arunca o privire pe sub gene, de câteva ori s-a

amestecat în vorbă.

La plecare, m-a condus ca de obicei până la poartă, vorbind cu însufletire de vremea care „s-a făcut foarte frumoasă”.

Așadar, a înțeles perfect strategia mea ratată și m-a pedepsit. N-a uitat nici, programul de excursii”, părăsit din cauza ei.

Atitudinea ei de astăzi este îndreptățită în orice caz: dacă nu-i sunt indiferent, purtarea mea este enervantă; dacă îi sunt indiferent, e o manevră ridicolă.

După amiază a plecat Haim Duvid. L-am înflnit pe drum, într-o căruță modestă, cu doamna Sabina și cu un geamantan de pânză decolorată și roasă, la picioare.

Mi-am permis să fac semn țăranului de pe crucea căruței să oprească. Haim Duvid – corect ca întotdeauna și politico. Doamna Sabina a început să plângă. Plângea, fără îndoială, după casă, după gazdă, după Bălțătești și probabil și după mine.

– Respectele mele nepoatei matale! (Aflase desigur că nu stăm într-o casă și trăsese concluzia.) Cea mai frumoasă domnișoară din toată țara Moldovei! Să-i deie Dumnezeu noroc!

Țăranul a dat bici cailor, și căruța a pornit disproporționat de zgomotoasă pentru sărăcia ei umilă.

Am făgăduit doamnei Sabina c-am s-o văd, ca medic, când o să trec prin Pașcani. M-a răsplătit anticipativ cu un torent de mulțumiri și cu privirea celor mai lacrimoși și mai buni ochi din lume.

Soarele a inundat valea. E cald peste măsură și o lumină orbitoare. Pe cerdacuri, la drum, domnii stau în cămașă, fără nici o rușine măcar de femeile care trec, dacă nu de cele din familia lor. Nevoia trupului a devenit la ei dreptul sacru al trupului. Bretelele, sprijinite pe umeri ca niște hamuri, fac neglijeul acestor domni și mai indecent.

Am găsit pe Adela în casă. Sta în picioare, rezemată de sobă. Era într-o rochie de batist alb, care o drapa statuar. Și atât de albă era toată, și figura ei atât de calmă, iluminată de albastrul ochilor, încât admirația a înăbușit totul. Geniul speciei dăduse de data asta cursei pe care o întinde afta perfecție, încât își zădărnicea scopurile. Cu mania de a mă analiza, care nu mă părăsește un moment, m-am felicitat că, pentru o dată cel puțin, am putut rămânea în atitudine contemplativă față de ea. Dar când s-a dus să-și ia batista de pe masă, geniul nemilos și-a luat revanșa. Estetica nu-l poate învinge durabil. Dacă ar reuși, ea ar fi un antidot al amorului: frumusețea ar deservi femeia.

La plecare m-a întovărășit până în stradă. Își apăra capul de soare cu o umbrelă mică. Brațul care sprijinea umbrela era încovoiat amețitor, și mâneca, puțin ridicată, îi descoperea începutul alb și rotund. Lumina crudă,

răsfântă de praful alb al drumului, o făcu să închidă ochii pe jumătate. Genele apropiate deveniră mai lungi. Privirea îi pătrundea acum de departe, din adâncul vieții ei. Doar, gândind bine, nu e decât un om!

Insomnie. Imaginație rebelă... Au început să ciripească rândunelele, în secret: se face ziuă... Peste trei ceasuri o văd, tânără, înaltă. Plecăm la Văratice.

Dimineață am așteptat-o în cerdacul ei să se îmbrace. Știam că e în dosul storului dat în jos, la un metru de mine. Zgomote, la răstimpuri, produse de saltarele scrinului, de ușa garderobei, anunțau etapele toaletei. O vedeam, prin auz, îmbrăcându-se. A apărut peste un sfert de oră.

— Ah, ce leneșă sunt! Aștepți de mult?

— Da... Nu, de câteva minute.

Venită de-a dreptul din odaia de culcare și cu fața ușor boțită de somnul neîmplinit, părea că aduce cu dânsa ceva din viața ei intimă: i-am sărutat mâna cu sentimentul unui act prea îndrăzneț.

În descumpănirea sufletului se încheagă o stare de conștiință mai organizată. Surpriza, noutatea de a vedea pe Adela în rochie roz.

Îi spusese cândva că un costum roș se îmbină armonios cu negrul brazilor. Și-a adus ea aminte și – făcând un compromis între roș și nevoia ei de discreție – a ales culoarea roză pentru excursia din munții Văraticeului? Și, dacă s-a gândit la cuvintele mele, a pus acest costum ca să-mi facă plăcere, ori pentru ca să-mi placă ea?

În roz era mai înaltă, mai împlinită. Existența ei părea mai prezentă și mai bogată.

A ținut să se suie pe capră. Când a pus piciorul pe roata trăsurii, rochia, desfășurată în evantaliu, i s-a ridicat puțin deasupra botinei înalte, și rotunzimea de zăpadă i-a sidefat o clipă voalul negru al ciorapului.

Copilărește fudulă de locul înalt pe care și l-a ales în trăsură, se detașa roză pe albastrul mat al cerului de dimineață.

— Să plecăm, cucoane, că-i târziu.

Badea Vasile avea dreptate. Uitasem că trebuia să plecăm.

Am rămas singur cu doamnele, înghesuit modest pe scăunașul de dinainte. Simțeam că am aerul unui câine de lux luat la plimbare. Dar postura asta, puțin glorioasă, n-a ținut mult. Adela îmi cerea mereu lămuriri asupra locurilor pe unde treceam sau care se vedeau din trăsură, așa încât, la urma urmei, găsind un pretext plauzibil să fiu cu ea, am cerut voie și scuze doamnelor și m-am ridicat în picioare, intercalându-mi figura între umărul ei drept și cel stâng al vizitiului.

Culcată pe câmp, în stânga, până departe, mergea în aceeași direcție cu noi, cu o exactitate fatală, o fantasmă apocaliptică, neagră, imaterială, în

care se deslușea umbra trăsorii, a cailor, a vizitiului, a coanei Anicăi, și una informă, mare, bizară: a mea și a Adelei. Contopirea asta, în umbra de pe c.,mp, îmi era ascuțit prețioasă. Vântul se juca cu șuvițele de pe gâtul Adelei, înfiorându-le, și-i fâlfâia impertinent voalul, care mă atingea pe ochi și pe buze. Am înțeles că nu avea nimic de obiectat împotriva complicității vântului. Privirile ei consimțeau la acest joc și mă sfidau. Dar timpul „fugace” trecu repede, și Văraricul ne ieși înainte cu pădurea lui de mesteceni.

Am constatat, cu același sentiment straniu, pe care-l am întotdeauna în fața statorniciei firești a lucrurilor nemaivăzute de multă vreme, că toate sunt exact la locul lor: pădurea înainte de pârâu, pârâul înainte de mănăstire, și așa mai departe, până-n „poartă”, sub arhondaric. Și tot la locul său, Lângă sat, și ca o dependență a lui, era și Filiorul, muncel care vrea să închipuiască un colos împădurit și abrupt.

Am ajutat doamnelor să se coboare din trăsură – oficiu cam ridicol în mijlocul lumii adunate în jurul nostru (și aceste doamne aveau niște mișcări atât de încete și vestejit grațioase). Adela, venită în trăsură pe scăunaș încă de la intrarea în mănăstire, sărise sprintenă, fără ajutorul meu, și doar numai acest ajutor m-ar fi putut reabilita în fața gurilor căscate din jur, care mi se părea că zâmbesc. Adela, trădătoare, asista ca public la faptele mele cavalierești, frumoasă și unică sub umbrela mică, trandafirie.

Maica arhondară, pe care n-o mai văzusem de doi *lustru*³⁵, femeie de peste cincizeci de ani, dar zdravănă și cu un veșnic aer de războire, isteată și plină de duh, vestită pentru promptitudinea și dibăcia cu care arunca săgeți în dreapta și-n stânga, mă privi ascuțit și mă întrebă cu glasul ei bărbătesc dacă nu sunt cumva... Îi luai cuvântul din gură și-mi declinai numele. „Ei, bată-te să te bată, tot tânăr și frumos!”. Am felicitat-o și eu în același sens – slabă răzbunare! – și apoi i-am recomandat pe ceilalți.

Maica arhondară a luat de mână pe Adela și, întorcând-o cu fața spre noi, a complimentat-o în felul ei: „Ia uitați-vă la dânsa ce ochi are, să nu fie de deochi!” Adela, împurpurată și stânjenită, era acum fata de altădată.

Grație ospitalității obișnuite la această mănăstire și drepturilor mele câștigate de musafir vechi, dar desigur mai ales grație ochilor Adelei, maica arhondară se purtă cu noi ca și cu un revizor eparhial. Prânzul și cina au fost adevărate banchete, prezidate de ea cu o însuflețire mai vie decât i-o cunoșteam: maica arhondară se înamorasă de Adela.

Deocamdată, însă, după dulceața de zmeură și cafelele cu rom (Adela trebui să bea cafeaua – cu rom, servită ei anume de maica înamorată), doamnele se duseră să vadă odoarele și instituțiile mănăstirești. Adela și cu mine „făcurăm” (cum se zice aici) Filiorul.

---

³⁵ Lustru - interval de cinci ani.

Printre chilii, apoi pe drumul din sat, pe la crâșmă epică a lui Ichim, și în urmă pe cărări întortocheate și încrucișate, am ajuns la poalele muncelului și a pădurii, care se scurge de pe el ca un șuvoi, și, apoi, peste câteva minute, sus, sub pădure.

La picioarele noastre, valea Filioarei, ondulată și presărată cu buchete de copaci de toate formele și de toate mărimile. Departe, în stânga, șirul vânător al munților de peste Ozana, cu Cetatea Neamțului, cenușie și mohorâtă, pe un piept ieșit în afară al muntelui. Mai înspre dreapta, plopilor și lucirile Târgului. Apoi dealul Boiștei, trăgănat, acoperit până aproape de vârf cu lanuri înguste ca niște velințe multicolore, și în față, departe, peste Moldova invizibilă, dunga sinilie a dealului Pașcanilor, după care începe proza întinderilor arse și a așezărilor omenești sărace și murdare. În dreapta, peste priveliștile strălucitoare, codrul albastru al Grumăzeștilor. Și spre miazăzi, triști în singurătatea înălțimilor, munții mari ai Horaitei.

Stăteam jos pe o pelerină întinsă, cu care biruisem iarba înaltă și dârză. Nu se auzeau decât greierii și cosașii, țârâind a secetă, cei de aproape stăruitor și provocant, cei de departe discret și tainic, ca fâșâitul trist al unor *beldii*³⁶. Câteva clipe se amestecă și toaca mărunță a unei căruțe nevăzute de pe șoseaua din vale.

Știam un mijloc, descoperit altă dată în chiar acest loc, de a transfigura peisajul, dându-i o noutate fantastică. Lipirăm amândoi obrazul de pământ, și ceea ce adinioarea era vertical deveni orizontal (și invers), departe-n infinit, și cu toate culorile alterate. Adela își făcu și un stereoscop mic și alb cu pâlnia mâinilor ei.

Dar în curând, ridicat în picioare, nu mai contempnam varietatea de culori. Nu mai vedeam, nu mai puteam privi decât pe Adela, care încă nu consimțea să se sature de priveliștea neverosimilă.

În rochia roz, cu capul gol, cu o mână pe sân, cu linia corpului ondulând și accentuând depresiunea taliei, cu poala rochiei în evantai, era acolo jos, pe fondul negru al pelerinei, un bloc de frumuseți vii și calde...

În sfârșit, mi-a dat mâna s-o ajut și a sărit în picioare elastic și dintr-o singură mișcare, cu fața lângă fața mea, cu ochii în ochii mei, cu un zâmbet schițat și brusc întrerupt. Medită scurt cu privirea fixată o clipă în gol. Apoi:

— Acum să plecăm. Trebuie să fie târziu.

Am coborât în tăcere pe aiurea, când pe cărări, când de-a dreptul prin iarbă și buruieni, care-i împiedicau mersul, îi striveau căderea elegantă a rochiei.

Approape de sat ni s-a pus în cale un lan de păpușoi. Ca să ne facem drum mai ușor prin el, ne-am răzlețit unul de altul. Bustul ei, pe deasupra

---

³⁶ Beldie - tulpină uscată de buruieni înalte.

păpușoilor înalți, înainta triumfal prin fluidul subtil, de aer și de lumină, al amiezii de vară. Când se isprăvi lanul, aveam din nou pe Adela Lângă mine, întreagă, cu mersul viu, cu coatele lipite de corp, cu brațele mișcându-se liber în ritmul pașilor grăbiți, ca în adolescență.

Ajungând între case, Adela și-a pus pălăria de paie și de dantele trandafirii. În cerdacul unei chilii, o maică tânără servea la masă pe un ofițer, care nu era deloc bătrân și cu care se vedea a fi în termeni de perfectă camaraderie.

– Un ofițer și o maică! exclamă Adela.

Ea nu cunoștea obiceiurile locului. Nu există nicăieri, și în nici o condiție, femei mai libere decât călugărițele, teoretic claustrate, înmormântate de vii. Dacă „în lume” o fată ori o văduvă tânără, care stă singură într-o casă, ar închiria o odaie unui militar, faptul ar produce scandal, și nenorocita ar fi ostracizată. La mănăstiri, același fapt trece drept foarte natural. Măicuța își exercită un drept: „Are musafiri în gazdă”.

Considerațiilor mele etico-sociologice, puțin cam acre, Adela le-a pus o concluzie de o indulgentă ironie: „Sărăcuțele!”

Eram așteptați cu prânzul.

Am fost serviți aparte, dar maica arhondară ne ceru învoirea să mai aducă, „dacă nu ne supără”, încă un „musafir”, un „prieten vechi” al ei, domnul Dimitriu. Era un vestit excursionist, un bărbat de vreo șaiszeci de ani, dar superb de sănătate și veselie, tăiat în proporții ciclopice, cu o față de satir bătrân, încadrată într-o barbă gălbuie, rară, și găurită de doi ochi mici, verzi, pătrunzători, care rodeau parcă neconținut singuri, fără participarea feței, cu o pălărie cât o roată de trăsură, cu o manta imensă și cu ciorapii roși peste pantalonii bogați în urme de noroi și de oleiul diverselor conserve.

Ne-am simțit cu toții ca niște cunoscuți vechi. Satirul era dezghețat, onctuos, curtezan în stil și maniere „48”, plin de umor și de spirit, mai puțin reușit din cauza unei note de pedanterie.

Originalul personaj a fost prevenitor și galant cu doamnele. A făcut curte doamnei M..., coanei Anicăi, Adelei și maicii și, cu un instinct sigur, a știut să varieze tonul cu fiecare din ele. Abundența lui, eufemismul și circumlocuțiunea în stil arhaic au fost admirabile. Cu maica a fost ascuțit și echivoc pe tema renunțării monacale. Dar maica nu i-a rămas datoare cu nimic. Tema ei, învăluită și în termeni sacerdotali, era lipsa de renunțare a „unora”.

Imediat după cafea, pe care maica i-a servito într-o ceașcă dublă și i-a umplut-o de câteva ori cu rom, cavalerul minunat sărută mâna doamnelor și a călugăriței cu grații de mult învățate, dar perfect armonizate cu ființa lui, apoi îmi scoase mâna din umăr și ieși din odaie, voluminos și elastic, condus de maica arhondară. Era grăbit să ajungă la Secul.

Adela strigă că e înamorată de el, că are să-i facă portretul din memorie și are să i-l trimită. Și se opri numai când intră maica arhondară, care făcu bătrânului cavaler o scurtă biografie, mai mult morală, și servindu-se abundant de schime cu multe înțelesuri și subînțelesuri. Din biografia aceasta mimată reieșea că satirul nu și-a dezmințit niciodată figura și nu și-o dezmințea nici azi.

Conversația se prelungi și ajunse mai puțin interesantă. Dar Adela era nerăbdătoare să se urce la Poiana Țigăncii, pe care i-o lăudasem fără măsură. (Acum mă îndoiam dacă poiana corespunde laudelor mele, căci începeam să-mi dau seama că-i exagerasem frumusețile dintr-o necesitate mai mult stilistică.)

Mi-am pus pelerina pe braț și șalul Adelei peste pelerină și am plecat. Șalul ei îl aveam cu mine... Ceva atât de apropiat de existența ei... Mi-l dăduse ea... Șalul care-i aspirase de atâtea ori căldura...

Își lăsase pălăria la arhondaric și-și pusese, țărănește, o broboadă albastră de mătase. Dumnezeule! Ce seducător de frumoasă era în tulpanul albastru, legat cu o ispititoare neglijență pe frunte, pe care aveam impresia că și-l pusese din cauza mea, pentru mine, semn al prieteniei noastre, ca o promisiune de intimitate.

Am disprețuit drumul cel mare ca prea ușor și banal și am apucat pe cărarea de pe pârâu, îngustă, accidentată, suind și coborând, sărind mereu pârâul, și pe alocurea ruptă de ploii.

La vremea asta drumul era gol. Adela îmi lua brațul, mi-l lăsa – se juca, fără să știe, cu nebunia mea – zvârlea cu pietre în pârâu, și când nu vorbea, cânta, începând și părăsind cântecele după capriciile asociațiilor de sunete. Cânta încet, ca pentru ea (poate ca pentru noi?), cu o voce atât de slabă, că parcă nu făcea decât să respire melodios. Conducătorul nostru era ea. Semnalul popasurilor ea îl dădea, fugind înainte și așezându-se pe câte o bancă de pe malul pârâului, care bolborosea naiv la cascadele minuscule, formate de pietre mai mari. Și tot ea dădea semnalul plecării, ridicându-se brusc. Își desfășura viața intens. Îmi umplea ochii și sufletul cu existența ei.

Într-un loc ferit din cărare, unde patru bănci alcătuiesc un pătrat, care închide la mijloc o masă și pe care ea îl declară „salon”, mă înștiință că vom sta mai mult. Cineva toca pe aproape. Îl descoperirăm: o ciocănitoare suia și cobora pe trunchiul unui copac, preocupată adânc, fără să ne dea nici o atenție. Vântul suna în brazi, ca o bură de ploaie. Iluzia era dezmințită de petele de lumină care, ca niște frunze diafane de aur, jucau pe bănci, pe masă, pe broboada, pe rochia și pe mâinile Adelei.

Aici, în intimitatea singurătății, cu bustul ei, în care palpita viața, sprijinit pe masă, cu tulpanul legat pe frunte, era atât de femeie! Proiectată pe zidul întunecat al bradului, cu rochia trandafirie, cu fața înviorată de

mers și de plăcere sub broboada albastră, cu zâmbetul ei roș și luminând din azurul ochilor, îmi părea, până la halucinație, o floare mare, una din acele flori tropicale care atrag irezistibil, ameteșc și omoară.

– *Mon cher maâtre*, la ce visezi?

– La nimic. Mă gândeam la o floare strălucitoare despre care am citit într-o carte că înflorește numai o dată la o sută de ani.

– Ești sigur că există o astfel de floare?... Să mergem. Dă-mi brațul.

Mergând pe drumul stricat și pavat cu rădăcinile aparente ale brazilor, ca niște enorme caracatițe pietrificate, uneori călcâiele ei „Louis Quinze” o trădau, și atunci, în panică, și ca să se echilibreze, mă apuca de braț, în care simțeam încordarea trupului ei întreg.

Eram sus de tot, aproape de poiană. Pârâul se auzea undeva, în fund. Îmi simțeam sufletul alarmat și fericit. Impreciziunea raporturilor noastre, încordarea de a păstra nuanța momentului unic făceau clipa mai rară și pe femeia de alături mai prețioasă decât dacă aș fi mers cu brațul după talia iubitei. Dacă ea mi-ar fi spus acum cuvântul unic, mi-ar fi dat să sorb tot văzduhul albastru, dar aș fi regretat poate că farmecul ascuțit se rupe. Adela se conformase inconștient momentului. Atârnată de brațul meu, tot mai greu, tăcea, privindu-mă din când în când scurt, fără să întoarcă spre mine capul, numai cu coada ochiului ei albastru.

Dar drumul se lărgi deodată, într-o alee dreaptă, sub brazii înalți, ca un tunel, la capătul căruia strălucea glorios lumina poienii. În poiană nu era nimeni decât vara, care plutea moale, aurie, și se pierdea pe sub crengile brazilor ce împrejmuiiau aria verde ca un zid neregulat. Partea din sus era așternută cu umbra pădurii, care o domină, enormă și neagră. Nimic, în afară de noi, decât viața obscură a pământului, a pietrei, a vegetației mărunte și câțiva fluturi care se urmăreau, se întâlneau o clipă cu intenții de hârjoană, se îndepărtau, disproporționat de mici, în măreția gravă. Printr-o deschizătură a copacilor scânteiau priveliștile din vale, mărginite departe tare de dealurile albastre, șterse ca niște nouri gata să dispară sub orizont, care despart valea Moldovei de a îndepărtatului Siret.

În varietatea haotică de păduri, de dealuri și de văi, identificarăm Bălțăteștii noștri, care, abia văzuți și răsărind din infinitatea de arbori, păreau de aici, cu cele câteva raze răsfrânte de acoperișurile lor, niște așezări din povești. Brațul Adelei stătea prietenos sub al meu, încredințat parcă mie. Simțea și ea poate, ca și mine, nevoia de a ne întovărăși în fața singurătății infinite.

Ca altă dată la Târgu-Neamțului, întocmirăm și acum un plan îndrăzneț și apucarăm în sus spre vârful muntelui.

Într-un loc ne-am oprit la un șipot, făcut din jumătatea da scoartă a unui copac, și cu paharul meu de inele de nichel am băut apă. Adela, după ce

bău, cu ochii pe jumătate închiși, umplu paharul din nou, îl vărsă, îl umplu iarăși și mi-l întinse. Dacă n-ar fi vărsat întâiul pahar, ar fi dat dovadă de creștere rea, și dacă ar fi pus și vreo intenție sentimentală, ar fi dat dovadă de vulgaritate. Și, totuși, m-am simțit profund jignit de procedarea ei, ca de un gest făcut anume să pună distanță între noi, să ridice o barieră, spre a opri ostentativ orice atingere cât de indirectă cu ea, cu viața ei. Și era atât de femeie gospodina cu tulpănelul legat pe frunte...

După câțeva vreme apăru la o cotitură piscul Horăicelului, grandios și comic, cu profilul acvilin al unei jumătăți de cască normandă. Era vremea să ne odihnim. Am întins pelerina la piciorul unui mesteacăn, care a servit Adelei de spetează. Sprijinită de copac, botinele îi ieșeau de sub rochie, ca două ființe mici și impertinente. Dar Adela își acoperi cu rochia până și vârful botinelor.

I-am povestit excursia pe care o făcusem cu zece ani în urmă la mănăstirea Horaița și pe muntele din fața noastră. Ea admiră numele diminutiv atât de potrivit al Horăicelului și regretă că n-a fost atunci cu mine. I-am atras atenția că e prea tânără ca să fi putut lua parte la excursia aceea. Și cum veni vorba despre tinerețea care a trecut, ea se supără, amenință că se întoarce înapoi, mă invită în termeni aspri să nu mai cochetez, că „nu e frumos”. Apoi, ridicându-se, mă dezmierdă pe mână în treacăt, scurt, ca pe un copil, și plecarăm.

La o altă cotitură se deschise adânc valea Cracăului. Deasupra, plutea luna, trecută de primul pătrar, ca o sfărâmură de nor. Acest fragment al astrului nostru, în plină lumină a zilei, avea aerul stingherit și foarte nelalocul lui. Cu sufletul dezechilibrat încă de atingerea mâinii Adelei, i-am explicat cu dezesperare ceea ce știa și ea, că, din milioanele de corpuri cerești, Pământul nu are în proprietatea lui decât herbul ăsta de staniu, pe când alții, ca Soarele și chiar Jupiter... Dar ea mă întrerupse și își bătu joc de mine că vreau să fiu de spirit cu orice preț și făcu declarații de iubire lunii, scoțându-și, ca pedeapsă, brațul de sub al meu. (Simte prețul brațului ei pentru mine!)

După o bucată de vreme ajunserăm pe culmea înflorită, din care se înalță ici-colo mesteceni tineri cu trunchiuri albe, cu crengi subțiri plecate în jos, cu frunzele blonde de toamna timpurie de pe înălțimi: apariții grațioase, feciorelnice, fete neîmplinite, goale sub vestmântul părului despletit și, mai departe, pe urma lor, brazi înalți, silvani iscoditori, veniți din pădurile negre – o lume de vis și de basm, surprinsă și încremenită locului la ivirea noastră în ținuturile lor aeriene.

Îmi veni în minte și declamai, galant și glumind, versul antic, închinat Venerei: „Pământul așterne flori suave sub pașii tăi” și-i spusei cui a dedicat poetul aceste cuvinte. Ea mă sfida cu frumusețea ei. (Știa bine că tonul glumeț era o mască ipocrită!)

Dar deodată cerul asfințitului se umplu, emoționant, cu trupul Ceahlăului, mistreț uriaș și hidos, cu capul luminat de soarele care se-ndrepta spre fundul zării. Muntele nemăsurat și diform, în tristețea indescriptibilă a sfârșiturilor de zi pe munți, inspira neîncredere și neliniște. Adela îmi luă brațul sub al ei și stăturăm așa multă vreme, în loc, privind tăcuți cum fiara încremenită ca de spaimă își schimba culoarea în fiecare clipă, devenind tot mai închis albastră. Numai capul, prin contrast cu restul, mereu mai întunecat, se făcea tot mai luminos, de-o lumină stranie, de vis, radiată într-o aureolă de vapori de aur. Adela strălucea și ea de lumina piezișă a soarelui, și acum înfia oară văzui, cu strângere de inimă, deasupra buzei ei o umbră ideală de puf auriu.

O simții înfiorându-se. În adevăr, razele soarelui nu mai aduceau căldură. Trebuia să ne întoarcem. I-am pus șalul pe umeri. M-am despărțit de el. Dar aveam o compensare: gestul de a i-l pune pe umeri era aproape o îmbrățișare – compensare cu atât mai prețioasă cu cât, din rezerva mișcărilor ei, dictate de nevoia de a simplifica operația, am simțit că și pentru ea gestul meu împrumuta aceeași semnificație.

Lăsarăm drumul obișnuit și ne coborârăm de-a dreptul. Dar ploile schimbaseră totul în atâția ani, și unde nu schimbaseră ele, era încă și mai rău: copacii răsturnați și tufărișul întins pe pământ prindeau picioarele cu lațuri ascunse. Era însă târziu să ne mai întoarcem după ce coborâsem afta.

Adela îmi puse șalul pe braț, fără să i-l mai cer, pe urmă își scoase și tulpanul, care se prindea în penajul dur al cetinii, îl pături și mi-l puse singură în buzunarul surtucului. Simplitatea și naturalul, lipsa de ceremonie cu care mă împovăra cu obiectele ei erau dovezi scumpe că-mi face darul de a-și lua drepturi asupra mea.

Cu un pas mai jos decât ea, o țineam strâns de braț să nu lunece cu tocurele ei înalte. Cu mâna cealaltă, cu o grijă atentă, își ținea rochia adunată în jurul picioarelor. Gestul ei feminin și brațul ei cald în mâna mea erau delaolaltă paradis și infern. Spinii ne zgâriau; îi prindeau și-i sfâșiau rochia. Într-un rând a alunecat peste mine cu toată greutatea ei, cu ea toată. Până acum o văzusem, o auzisem, uneori mă atinsese. Acum greutatea ei m-a făcut să-i percep existența sub altă categorie a sensibilității: aceea care dă senzația realității ultime, indubitabile.

M-am îndepărtat din nou de ea cu un pas mai jos și, cu mâna ei într-a mea, am continuat drumul. În sfârșit, priporul se isprăvi, și când eram aproape de poiană, Adela își refăcu toaleta cum putu mai bine. Rochia însă rămase cu importante avarii. Părul, care s-ar fi crezut că mărturisește urmările unei lupte, îl readusese la forma anterioară cu multă aproximație.

Dar în poiană era încă lume. Oamenii serioși își isprăveau jocul de cărți în chioșc. Ceilalți erau pe bănci sau alătura, în picioare.

Am tăiat repede colțul de poiană inevitabil pentru a ajunge la drumul mănăstirii. Când am intrat din nou în pădure, Adela a respirat fericită. Rochia ei și coafura nu erau deloc compatibile cu o primblare în public. Ea îmi mărturisi că și-a rupt și botinele. În adevăr, când ne oprirăm pe o bancă, îmi dovedi *de visu*³⁷ acest nou dezastru. Dar toate o făceau fericită. Așezându-și din nou și mai în răgaz părul, îmi mulțumea mie, ca unui regizor al naturii, pentru toată ziua aceasta și, spunând că n-are să uite niciodată soarele de pe Ceahlău, îmi împlântă o săgeată ascuțită în inimă; în apelativul cu care mi se adresează întotdeauna făcu o ușoară schimbare: „*cher maitre*” deveni „*maitre cheri*”³⁸. Apoi, fără comanda ei obișnuită, se ridică de Lângă mine și se duse până la o altă bancă, unde mă așteptă, tăcută. Schiță, după obicei, mișcarea de a-mi face loc Lângă dânsa. Îi dădui tulpanul și șalul.

Ce era în acest cuvânt? Recunoștință entuziastă, ori...? Dar rezerva mută de pe urmă? Remușcare ori sfiala altui sentiment? Un lucru e cert: mi-a făcut loc pe bancă fără nevoie, instinctiv. Așadar, în cazul cel mai rău, nu mi-a reproșat, în suflet, mie, cuvântul care i-a scăpat și care mi s-a înfipt în inimă. Dar nu mi-a mai luat brațul. Și, grăbiți și atenți la mers prin întunericul care creștea în pădure, n-am mai vorbit nimic.

În mănăstire a dat un raport spiritual despre peregrinările noastre, omagiind pe „alpinistul încercat” și pe ghidul ei. „Ghidul meu”... „Meu”...

După masă ne-am întors acasă pe lună. Am voit să stau pe capră, căci în trăsură nu puteam încăpea, relativ comod, decât trei. Adela a hotărât că trebuie să stau cu ea pe scăunaș, cum vom putea, ca să fim toți la un loc, declarând că nu admite nici o împotrivire. Când a pornit trăsura, și-a trecut brațul pe sub al meu, ca să câștigăm spațiu și să nu cădem jos.

În stil romantic curent, s-ar zice: un drum neuitat. De fapt, nimic romantic: eram intoxicat. Simțeam în sânge otrava. Și mă lăsam în stăpânirea ei cu plăcerea de a nu putea rezista. Cealaltă realitate, restul universului vizibil, se încerca în zadar să-mi intre prin simțuri. Abia dacă mai prindeam imaginile lunii, care, vindecată de cloroza din timpul zilei, se întorcea și ea cu noi înapoi spre Bălțătești, după ce făcuse ziua drumul spre Văraric, și, ținându-se în preajma noastră, aci mai aproape, aci mai departe, alerga peste arbori, peste case, peste cumpene de fântâni, apoi, la deschizături mari, fugea deodată în fund, tocmai deasupra munților Horaiței, spre a se întoarce într-o clipă din nou deasupra unei cumpene, a unei case, a unui pâlț de stejari. Jocul de imagini absurd de pe cer și Adela, atât de ea, atât de Lângă mine pe scăunașul îngust, îmi alterau sensul propriei mele realități...

Am simțit ca o catastrofă oprirea trăsुरii la poarta casei.

---

³⁷ Cu sensul de: concret (lat.).

³⁸ Dragă maestre... Maestre drag. (fr.).

Când ne-am despărțit, mâna îi era fierbinte, avea temperatura corpului ei întreg... Mi-a rămas în palmă impresia mâinii ei. (Impresie reală, ori halucinație tactilă?) Ca să n-o pierd, am ținut mâna închisă, am deschis poarta și ușa casei cu mâna stângă... În odaie mi-am pus palma pe buze, ca să aspir parfumul vieții ei. Și am făcut toate astea serios, metodic! Am ținut palma închisă pe gură, ca să nu pierd nimic din ipoteticul fluid al vieții ei!...

... Sunt obosit. Mi-e capul gol și sufletul greu... Premise fără concluzie... Peripeții fără deznodământ... Dar ce fierbinte îi era respirația și ce miros amețitor de femeie tânără avea pieptul ei încălzit când a alunecat peste mine întregă! Și ce întregă era lângă mine pe scăunașul îngust! Și ce dureros de femeie era cu rochia sfâșiată la poale și cu părul în dezordine.

Când am ajuns în balcon, era în fundul grădinii. A venit imediat, cu pași grăbiți și mărunți, cu coatele lipite de talie, cu brațele pendulând repede înainte și înapoi – compoziția ritmică obișnuită ei când se grăbește. Suind scările aproape în fugă, rochia lua pe rând tiparul genunchilor ei rotunzi. Cu ochii rătăcitori, cu o însuflețire de veselie, deloc în concordanță cu grija pe care o pune în vorbe, m-a întrebat încă de pe scări, accentuând ultimul cuvânt: „Ți-a fost urât singur?” Și doar nu putea să aibă nici o îndoială că eu știam că văzuse bine când am venit... „Ți-a fost urât singur?” Adică: „Așa-i că mă dorești mereu?”

Am luat cuvintele ei ca o expresie familiară de politețe a gazdei și – ca să răspund ceva – i-am spus aceste cuvinte înaripate (imaginea ei de pe scări îmi încremenise gândirea):

– Poate aveai treabă în grădină?

– Nu – scandă ea rar – nu aveam nici o treabă – în grădină. Și, parcă dezmierdându-se, își așază fără necesitate pala de păr pe jumătatea stângă a frunții.

Învins mereu de imaginea ei de pe scări, mobilizând ultimele rezerve ale voinței. Acum mă privea atentă. Expresia figurii ei avea ceva întrebător. Apoi ochii îi deveniră nesiguri. Părea că-și înfrânge greu nevoia de a privi în lături. Își luă însă numaidecât și din plin aerele de *grande-dame*, dar nu și vocea sonoră, pe care o încerca fără să reușească. Își așază din nou pala de păr pe jumătatea stângă a frunții.

Apariția doamnei M... în cerdac m-a contrariat, dar a fost binevenită atitudinea stânjenită a Adelei nu era de natură să-mi fortifice voința.

Urmă un schimb de vorbe neînsemnate cu doamna M..., la care Adela abia dacă luă parte. Intra mereu în casă, într-o odaie sau alta, umblând repede cu mersul insistent, într-o neconținută ofensivă în contra realității.

– Cauți ceva, Adelă? Ai nevoie de ceva?

– N-am nevoie de *nimic*, mămucă.

Apoi mișcările ei încoace și încolo s-au liniștit treptat, până la

imobilizare pe un scaun. Când am plecat:

– Deseară, la masă la noi. O surpriză, pregătită de mine (și-mi arată palmele roze ridicate într-o clipă de fulger), după ultima ediție a ilustrului tratat *La bonne cuisiniere*³⁹. Ținuta de... promenadă, pentru după masă, să ascultăm greierii și cosașii!

Criză. Paroxismul crizei. Simptomele nu lasă nici o îndoială: o lovitură ca de pumn în inimă când apare. Paralizia inteligenței când mă atinge din nebăgare de seamă. Senzația căldurii ei fizice de la distanță. Nevoia inexorabilă, care îmi oprină respirația, de pulsația vieții ei. Fetișizarea tuturor obiectelor ei și a tot ce ține de ea: mantila ei din cuier, când intru în antret, mă înfioară; caligrafia ei are o feminitate tulburătoare în fiecare literă, și mai ales în cele care se înalță ori se coboară din linie; numele moșiei unde locuiește are ceva adânc emoționant. Sentimentul că tot ce nu este ea, sau al ei, sau cadrul ei este fad. Convingerea că numai o femeie înaltă, cu părul galben, cu o ușoară asimetrie a gurii când zâmbește poate da fericirea. Fiorul pe care mi-l dă cuvântul „Adela”. (Când am găsit într-un catalog numele ei, m-am oprit ca în fața unui eveniment rar.) Senzația de voluptate, provocată de cuvântul „Ea”, când o *numesc* astfel, oral sau mental, probabil pentru că, fiind contradictoriul lui „El”, și atât de femeiesc prin fizionomia lui, dimorfismul gramatical proclamă cu putere dimorfismul sexual, concentrează întreaga conștiință asupra *femeii*, până la halucinație. Persistența imaginii ei în conștiință, luminată de albastrul ochilor – când citesc, când vorbesc cu cineva, când gândesc altceva -, ca o formă *a priori* a cugetării, aruncând un vâl de azur peste paginile cărților, peste priveliști, așa cum proiectezi, oriunde ți-ai întoarce privirile, rotundul soarelui apunând, rămas câțva timp în ochi. Strângerea treptată a confienței de altădată, a prieteniei afectuoase pentru ea. Dorința arzătoare de a-i sacrifica totul și mai ales libertatea mea. Sentimentul de teroare față de ființa care singură poate da și lua viața. Dispariția totală a trecutului, anihilat de existența ei, și, cum nu pot plasa în viitor nici un vis cu subiectul „Adela” – singura substanță a cugetării mele – dispariția și a viitorului, totul reducându-se la prezent, care mi se impune exhaustiv, dar care, alcătuit din acțiuni fără scop, fără corelație în timp, nu are decât consistența unei dibuiri în vis. Și, mai presus de toate, uimirea, veșnic nouă, în fața evenimentului extraordinar, incredibil, că ea *există!*

...„Experiența” a ajuns prea departe! Acum e prea târziu să te eliberezi. Dacă amorul ar fi provocat de frumusețea femeii, de inteligența ei, cum profesează filozofii idealști, mai mult sau mai puțin castrați din natură; ori de „comuniunea dintre suflete”, cum susurează androginii și ginandrii (traducere liberă: „Scumpă amică, sufletele noastre comuniază.

---

³⁹ Bucătăreasă pricepută (fr.).

Așadar, dezbracă-te!”), salvarea ar fi posibilă. Dar amorul nu este entuziasm estetic și moral. Sublimitățile astea clorotice n-ar putea explica tirania și demența lui. El este cu totul altceva. Este faptul fundamental al existenței, voința de a trăi sau, mai bine, de a nu muri (ceea ce, deși pare același lucru, e cu totul altceva).

În strigătul de iubire, bărbatul cere femeii ajutor împotriva morții. De aceea „amorul e tare ca moartea”. De aceea nemilosul lui egoism în doi. De aceea senzația fără nici o analogie a realizării lui. De aceea posibilitatea imaginilor voluptuoase de a ținea piept în conștiință imaginii înfiorătoare a morții. De aceea absolvirea minciunii, coruperii servitorilor, efracției, crimei, când au de scop posesiunea femeii iubite – conștiința umană recunoscând astfel că drepturile vieții primează pe ale moralei și ale societății. De aceea provocarea unuia prin altul a sentimentului pentru femeie și a sentimentului pentru natură: eternitatea splendidă a universului exasperând în om conștiința obscură a vremelniceii lui. De aceea tragedia celor patruzeci de ani ai bărbatului, când moartea începând să-i trimită crainicii, el se agață încă și mai cu spaimă de viață și când femeia iubită, în voința ei de a nu muri, își întinde brațele către altul, către bărbatul tânăr, către acela care-i făgăduiește mai sigur nemurirea.

Voința de a nu muri, exprimată în fiecare zâmbet, în fiecare inflexiune a vocii, în fiecare gest al celor doi, știința a identificat-o în elementul etern – plasma originală, *viața în sine* – pe care natura a reușit s-o creeze cu eforturi de miliarde de ani, și acum vrea s-o păstreze cu orice preț. Individul – viscerele, creierul, nervii, mușchii; „viața vegetativă și de relațiune” – e un simplu mijloc pentru un scop, e servitorul elementului etern, e destinat să-l păstreze și să-l transmită din generație în generație până la stingerea soarelui... Și atunci cum vrei să te eliberezi, nenorocitul? Cine de cine să se elibereze?... Ce tulburătoare sunt mișcărilor Adelei când umblă!

O femeie pudică ar trebui să nu umble. Dacă ar fi logică în rezerva ei, ar trebui nici să respire! Ar trebui să se suprimă.

Mâine o să cocheteze ca și azi, ca și ieri, o să simuleze, o să „jocă” înclinarea de a consimți la apelul tău pasionat și mut. Jocul ei este reprezentație de beneficiu în favoarea ta. Cochetăriile ei sunt o ofrandă grațioasă pe altarul nebuniei tale. Dar generozitatea ei se oprește aici, căci ea nu-ți poate da și ceea ce nu are: amorul.

Dar... Dar dacă te-ar „iubi”, ar putea să se poarte altfel decât acum? O femeie ireproșabilă ar putea face mai mulți pași spre un bărbat care nu vrea să-i spună că o iubește, nu vrea s-o iubească, și ea își dă seama de toate acestea? Dacă n-ai avea conștiința verstei, ai sta un singur moment la îndoială în privința sentimentelor ei? Căci ea îți dă la maximum ceea ce poate da o femeie în astfel de împrejurări. (Purtarea ei nu e oare „dovada” neconținută, pe care ți-a anunțat-o de la început?)

Dar, amicul meu, dacă n-ar fi diferența de vârstă, și-ar permite ea libertatea pe care și-o ia cu tine? Cu un tânăr – indiferent dacă l-ar iubi sau nu, și mai cu seamă dacă l-ar iubi – și-ar îngădui ea purtarea asta? Cochetarea ei, concesiile ei nu sunt mai degrabă un semn că te consideră scos din circulație? Îți dă prea mult pentru ca ceea ce-ți dă să fie adevărat. (... Iar dacă ți-ar da mai puțin, ai fi și mai sigur că nu te iubește!)

O mică, o infimă corectură în nebuloasa primitivă, din care ar fi rezultat mai multă contemporaneitate între tine și ea, ar fi remediat totul.

... Ipoteză vană și asta! Căci acea corectură ar fi determinat altfel sistemul solar și întreaga realitate a planetei, și contemporaneitatea singură ar fi fost zadarnică. Iubirea Adelei pentru tine nu se poate concepe nici într-o ipoteză! Imposibilitatea ei a fost decretată de la începutul universului.

... Sunt numai zece ani de când eram la culmea cea mai înaltă a vieții. Nu sunt un infatuat, dar... Dacă cel de altădată ar fi întâlnit-o pe ea, cea de acum! Dar poate că nici atunci... Ipoteza că nu m-ar fi iubit nici atunci ar trebui să mă consoleze. Și totuși mă înveninează. Simt bine că, dacă ea mi-ar spune acum că nu m-ar fi iubit nici atunci, durerea ar fi și mai mare... Nu mi-ar mai rămânea nici gândul consolator că nu *eu* sunt ceea ce nu are priză asupra femeii din ea, ci numai o formă întâmplătoare a mea, cea actuală, condiționată de timp, și nu de esența ființei mele.

Și dacă totuși... Ce nu este posibil?... *Visul unei nopți de vară...* Titania... Dar simbolul e prea ofensator. Și, în același timp, prea măgulitor. Căci (modificând puțin pentru cauză dictonul cunoscut) mai bine un măgar tânăr decât un leu venerabil. În sfârșit, să-mi permit un acces de fatuitate acută și să judec toate posibilitățile. (Sunt doar singur, cu mine, aici, în noaptea asta infinită...)

Dacă nu-i sunt indiferent, sentimentul ei este o simplă iluzie psihică. Adela ia drept iubire sentimentele ei bune pentru mine, din care a făcut un mănunchi legat în *voința* de a mă iubi. După realizare, s-ar deștepta și, inconștient, mi-ar reproșa mie iluzionarea și decepția ei. Iar în ipoteza, obraznică și absurdă, că Adela mă iubește cu adevărat, fericirea infinită, care ar sfida legile universului, ar fi trecătoare. În ipoteza asta extravagantă, ar trebui să-i cer mâna (din toate expresiile, a cere mâna pe care e liberă să o dea, fără a lua toate obligațiile față de ea și fără a masca și înnobila legătura prin toate formele și ritualele, cu atât mai potrivite scopului cu cât mai nelogice și mai ridicole din punct de vedere realist, este cea mai gravă ofensă pentru ea, numească-se această legătură amor liber, căsătorie liberă, ori alt cuvânt sonor, prestigios mai ales în țările noi și bun ca să justifice în chip ipocrit egoismul brutal al bărbatului. Dar pe o femeie pe care aș înjosi-o și care s-ar înjosi n-aș mai putea s-o prețuiesc.

Iar legătura indisolubilă ar duce la nefericire, pentru că, după câțiva ani, voi fi în adevăr bătrân, tocmai atunci când ea va fi femeie în toată

puterea cuvântului. Concret: cu capul pe genunchii ei, conștient că-mi vede părul sur, spunându-mi nume mici, pe care le-aș auzi paterne; spunându-mi nume mici, care ne-ar ridiculiza pe amândoi. Părul meu sur Lângă capul ei blond; mâna ei mică în părul meu sur. Dezmiertări arzătoare ca un copil... Întrebarea de fiecare moment: „Îi sunt ochii legați încă? Ori s-a deșteptat și vede realitatea?” Sentimentul de umilință că abuzez de înșelarea ei de sine ori de mila ei. Și, la apariția *lui*, durerea mea, și durerea ei că mă ucide ori că renunță la viața ei pentru mine.

Nefericirea mea, cauzată de mine, ar fi o catastrofă individu-ală, și meritată. Dar nefericirea ei, provocată de mine, ar fi o crimă împotriva ei și o crimă împotriva fericirii, pentru că oamenii înfrumusețează ori urătesc fericirea, și Adela e dintre acei care o înfrumusețează.

Imposibil! Și e mai bine așa. Chiar dacă aș avea zece ani mai puțin. Tot ce se realizează se împruștează și se trivializează. Relațiile prietenești trivializează prietenia; ritualul – religia; poemul – poezia; creația – gândul lui Dumnezeu, și tot așa realitățile amorului trivializează iubirea.

Cine a spus că, odată cu hainele, bărbatul și femeia aruncă toată cultura și civilizația și se întorc la starea de natură?

O femeie spirituală, cu care schimbi idei fine ca niște săgeți de aur, într-o atmosferă de sensibilitate delicată, creată de amândoi... și, la un moment dat, ca ultimă concluzie, ca încoronare supremă, violarea tuturor secretelor ei, a tot ceea ce ea ascunde, conștientă că e partea brutală a ființei ei, oficiile vieții organice, care n-au altă justificare decât aceea că sunt suportul vieții spirituale – ca subsolurile unde se fabrică forța care în salon strălucește în ghirlânzi de lumini.

Adela este o iluzie paradisiacă, și nu trebuie să devie o realitate. Nu trebuie s-o asimilez întru nimic domnișoarei Niculina P..., artistă coregrafică (și dramatică *in spe*), care, ca și maestrul de scrimă, are un rol important în păstrarea echilibrului organic și, probabil ca și el, nu are numai un singur client.

Atunci? Atunci rămâne să fac o tranzacție cu natura sau, mai exact, s-o mistific. Voința de a nu muri, geniul speciei sau elementul imperceptibil a creat în individ iluzii și miraje. E amorul: arbust în primăvară, când frunzele și florile, pe care cântă păsări și se opresc fluturi, acoperă trunchiul inestetic, care hrănește coroana. Voi mistifica la rondul meu geniul speciei, elementul primordial, voința de a nu muri, voi păstra numai coroana arbustului. Voi iubi în Adela forma ei ideală și sufletul, parfumul vieții ei, îi voi da totul fără să-i cer nimic.

Hm! Amor platonice?... Trubaduresc? Comuniune între suflete? („Androgin și ginandru”?) Autosofisticare! Ipocrizie! Strugurii acri! Ori (sau: și) perversitate de blazat, în care iubirea și actul final (prea mizerabil

asociat de domnișoara Niculina P... *et comp.*) s-au disociat. Ori pretenții impertinente de supraom, care vrea să-și deșurubeze creierul de corp, să-l pună deasupra vieții, să joace un joc savant cu propriile lui sentimente, ca într-o partidă de șah jucată cu el însuși. Platonism, oroare de materie, supraom? Dar mărturisește că te arde un fier roșu prin inimă acum, când ți-o imaginezi dormind în dezordinea pânzelor albe! E cineva, încă inexistent, care aspiră în tine la viață și vrea să aibă încântătoarea și tulburătoarea asimetrie a zâmbetului ei. Și mărturisește că „finețea” ei, „distincția” ei, „unicitatea” ei îți sunt prețioase ca tot atâtea cauze care o fac mai intangibilă, mai inaccesibilă, așadar mai dorită; ca tot atâtea văluri pe care să le arunce de pe ea pentru tine, ori să i le sfâșii tu, cu voluptatea sadică de a o dezbrăca de „civilizație”.

Dacă aceea care a fost Ana de *Austria*⁴⁰ n-ar fi fost drapată în inaccesibilitatea ei de regină, Georges Villiers de *Buckingham*⁴¹ n-ar fi decretat blocusul Angliei, numai pentru siguranța unei scrisori a ei, și n-ar fi fost pe punctul de a dezlănțui un război european, numai spre a crea condiții favorabile victoriei lui supreme: supremei ei impudicități.

Într-un album antropologic am văzut reconstituirea ipotetică a pitecantropului pe cale de a deveni om. Ieșită dintr-o peșteră cu un silex în gheară, bestia în două picioare așteaptă gravă, să-i cadă prada.

Aceeași atenție crudă o are bărbatul când a pus ochii pe o femeie. Scena se poate observa într-un bal, într-o grădină publică, într-o sală de teatru. Când nu are nimic din cruzimea asta tragică, individul e un farsor sau un emasculat. Și femeile îl tratează în consecință.

Pânda de a acapara o femeie, consimțirea ori refuzul ei, nesiguranța dacă-ți dă sau îți ia viața, țipătul de bucurie când ți-o dă, și mai cu seamă de durere când ți-o refuză... aceasta, și nu altceva, constituie poezia amorului – când contribuie și *omul*, care vine pe o altă linie, desfăcută cândva din pitecantrop.

O afacere destul de complicată...

Ieșisem la plimbare cu ea. În fața ultimei crâșme din sat drumul era aproape închis de lumea îngrămădită în jurul unei căruțe. Cu incuriozitatea mea de om comod, organizată de-a lungul vremii conștient și metodic, mi-aș fi făcut loc prin mulțime, fără să cercetez cauza îmbulzelii. Dar Adela n-a ajuns încă la indiferentismul meu filosofic.

Din vociferările lumii ațâțate, am reconstituit evenimentul în liniile lui generale: un țăran – aducând șefului de post suprema insultă de a nu-i recunoaște dreptul de rechiziție asupra unui purcel – zăcea galben, strivit, nemișcat, în căruța care trebuia să-l ducă la spitalul din Târgu-Neamțului.

⁴⁰ Soția lui Ludovic al XIII-lea, regele Franței, regentă în timpul minorității lui Ludovic al XIV-lea (1601-1666).

⁴¹ Om politic englez, favorit al regelui Iacob I (1592-1628).

Trăgându-mă la o parte, Adela îmi spuse cu ochii în lacrimi:

– Are să moară pe drum! Trebuie să-l ajuți aici.

Am convins-o cu greu că omul are nevoie grabnică de spital.

Complicația a început în acest moment.

După ce a dat femeii țăranului toți banii din săcușor, mi-a cerut (mai propriu: mi-a poruncit) să telegrafiez doctorului de la spital, prefectului de Neamț și „cuiva de sus” de la București. (E foarte convinsă că sunt un „om mare”...)

Am dat femeii țăranului un bilet pentru doctorul din târg, pe care nu-l cunosc. Am scris prefectului, pe care nu-l cunosc. Am convins-o că scrisoarea către ispravnic face de prisos telegrama la București.

În toată vremea asta, ea a repetat cuvântul „mizerabil” de o sută de ori.

Altă dată, în fața crimei stupide aș fi avut și eu sentimentele ei. Acuma, însă, făceam scrisori, denunțam infamii, îmi îndeplineam conștiincios rolul impus de dânsa, dar în ochi și în suflet n-o aveam decât numai pe ea. Sentimentul de revoltă, trădat în glas, în mers, în gesturi, în respirație, potențându-i și exteriorizându-i viața, realizând la maximum femeia din ea, îmi înnebunea inima.

Adela bolnavă!...

Am găsit-o cu fața aprinsă, cu ochii strălucitori, respirând scurt și repede. Coloana de mercur a termometrului mi s-a părut cât Turnul Eiffel. La auscultare – nimic.

M-a consolată (ea pe mine!): „Nu te speria, are să-mi treacă”.

Nu găsisem nimic anormal, dar tocmai ignoranța cauzei m-a alarmat peste măsură.

Indicând doamnei M... câteva măsuri, cunoscute și de ea, m-am dus în cerdac.

Când mi s-a permis din nou să intru, Adela avea pala de păr așezată exact la locul ei, pe jumătatea stângă a frunții, și un alt capotșel, mai bogat în dantele și panglici, iar pe pat și la îndemâna ei, o oglindă ovală cu mâner. Făcea sforțări să pară veselă, să-mi zâmbească și îmi cerea scuze că m-a „speriat” și că mă „plictisește”. La șase seara, termometrul înnebunise! Eram zăpăcit de spaimă, de inaniție, de nicotină.

Redusă de boală (în fapt și în conștiința mea) la un simplu organism în luptă cu germenii morții, dispărând femeia, motivul de a vedea în ea adversarul temut, dispensator de viață, Adela devenise pentru mine ceea ce era în realitatea ei obiectivă – și mai ales în realitatea ei relativă față cu mine – aproape un copil. Dar sentimentele pentru copilul bolnav erau exagerate de toată forța pasiunii pentru femeia de până ieri.

Prima parte a nopții am petrecut-o în cerdac, în dreptul geamului ei. Constelațiile se mutau pe cer cu stupida lor indiferență. Comparam, cu sentimentul unui regret sfâșietor, zilele trecute, când viața triumfa în ea, cu ziua de azi, când natura o aruncase la pământ, aproape strivită, aproape inertă. Imaginația, scăpată din frânele voinței, desfășura vertiginos faptele posibile, și care, din posibile, deveneau sigure. Vedeam la capăt pe Adela murind, mă înduioșam asupra vieții ei stinse, mă înduioșam încă și mai mult asupra mea. De la o vreme, am băgat în sfârșit de seamă că mă excit singur, că simt plăcerea să multiplic nenorocirile posibile din viitor și să le simt întâmplante, concrete.

La douăsprezece, temperatura se coborâse cu două grade. Când îi luam pulsul, mi-a pus pe mână mâna ei liberă și mi-a șoptit: „Ești foarte bun, ești prea bun”. Dacă eu nu știam să-i pun diagnoza, nici ea nu mi-o putea pune exact. Nu eram „prea bun”. Excesul de bunătate avea un principiu, acum înăbușit în subconștient, dar totuși activă, care se exclude cu bunătatea...

Întors din nou afară – și după ce peste o oră doamna M... mi-a spus că Adela doarme liniștit și respiră normal – am simțit fericirea unei speranțe robuste.

Era târziu. Constelațiile se mutase în altă parte a cerului, erau buchete de lumini, scânteiau cordial. O stea mărunță și vie din infinit se ivea mereu prin coroana unui plop de Lângă cerdac, jucându-se cu frunzele copacului ca o ființă mică și grațioasă. Mă simțeam pus acolo să păzesc somnul Adelei, să-i apăr viața pe lângă care trecuse moartea, schițând gestul de a se opri.

... Dar scăderea temperaturii putea să indice curba normală a unei boli care abia începe!... Ideea asta îmi strecură în suflet o neliniște mai chinuitoare decât spaima, goală de idei, de la început.

Se lumina de ziuă. Era frig. Chinul mă obosise. Se obosise și el. Căzusem într-un fel de atonie morală. Un vânt, de aici, din sat, al nostru, fără direcție hotărâtă, șoptea în frunzele copacilor.

La șapte am fost chemat la Adela, care se deșteptase. Era palidă și cu ochii obosiți, fără frăgezimea ei de altădată. Temperatura era sub normal.

Revenirea sănătății restabilise brusc situația și stările de suflet obișnuite, și Adela, în fața unui bărbat – acum nu mai eram medicul – stătea tăcută, rezervată, cu plapuma sub bărbie. M-a întrebat numai, cu ochii aiurea, dacă am dormit bine. Am mințit-o: „Aproape ca întotdeauna”, și, prescriindu-i regimul (ce ridicol e un medic cu prescrierea regimului, cu „ajutorul” pe care îl dă naturii, ca musca din fabulă!), i-am permis să se îmbrace și să stea liniștită.

După două ore, care au trecut greu, dar pe care mi le-am impus departe de ea, m-am întors. Stătea într-un jilț de trestie în odaia de primire, cu un *empire* de culoarea liliacului, care-i accentua paloarea și ofilirea. Acum

era mai puțin frumoasă. Dar niciodată nu-mi fusese atât de scumpă femeia aceasta, pe care în alarma mea exagerată și ridicolă crezusem că am pierdut-o.

Odată cu bucuria imensă că va trăi, izbucni, mai arzătoare decât oricând, durerea pasionată, comprimată un moment de compătimire și de spaimă și pe care acum o înăsprea insomnia, odaia ei de culcare, toaleta ei de intimitate, înfățișarea ei pasivă și senzația, abia acum conștientă, a corpului ei palpat în ziua trecută. Senzațiile, care ieri erau simple semne informative pentru medic, astăzi, rememorate, erau percepute de omul înnebunit de ființa ei. Pielea ei – de mătase când era fierbinte, de catifea când s-a făcut rece – o aveam acum în degete, în creier, în inimă. La senzația teribilă contribuia și relativa ei urâțire. Ofilirea ei semăna cu figura obosită de somnul neîmplinit, și atât de tulburătoare, din dimineața când am plecat la Văratic; îmi solicita compătimirea, care, ca orice stare de suflet provocată de ființa ei, se rezolvă în pasiune dureroasă; mi-o înfățișa dezarmată, mai posibil a mea. Efect izbitor al uzurii corpului ei ars de fierbințeală, ofilirea ei îmi ținea pe primul plan al conștiinței ideea arzătoare a vieții ei fizice.

Aflase că am vegheat toată noaptea la geamul ei. Mi-a spus cu tristețe, dezmiertându-mi ușor mâna: „Sunt încântată de grija matală, dar nu o merit”. Simplă politețe? Dar ea nu obișnuiește cuvinte goale. Modestie? Dar ea nu are prea dezvoltată virtutea aceasta. Atunci vorbele ei însemnau că ea nu are cu ce să-mi răspundă la cauza grijii mele? Oricum, mi-a arătat toată ziua afta apropiere și afta supunere, încât aveam impresia că, dacă i-aș fi luat capul și i l-aș fi culcat pe pieptul meu, ea n-ar fi protestat, nu s-ar fi supărat, nu și l-ar fi retras.

Nu mai pot înțelege nimic... Întreaga logică mi-i viciată de conștiința celor câțiva ani peste cei care permit asemenea jocuri. Abuzul involuntar de analiză, boală veche și incurabilă, complicat cu conștiința celor douăzeci de ani ai ei și patruzeci ai mei, m-a aruncat într-o țesătură inextricabilă, din care mi-i cu neputință să mă descurc.

Seara, Adela era atât de bine, încât a fost cu neputință s-o oprim să se plimbe pe șosea.

– Ai inventat boala... o simplă indispoziție, și acum, ca să nu te dezminți, mă tratezi ca pe o convalescentă.

Mi-a făcut concesia să se îmbrace bine și să nu respire niciodată pe gură. Pe drum mă întreba mereu: „Îmi dai voie să spun ceva?” ori: „Nu-ți mai place glasul meu?” Iar când uitam consemnul, ori dădeam vorbelor mele o intonație interogativă, îmi răspundea printre dinți: „Nu pot vorbi, n-am voie”, ori: „Îmi dai voie să-ți răspund?”

Acasă, în cerdac, până unde am însoțit-o la întoarcere, ca să calce complet consemnul și să-mi facă în ciudă bine, a scos un tril lung, imitând pe

o celebră, dar bătrână primadonă, de care râsesem împreună la Iași, și făcându-mi o reverență adâncă, a intrat în casă scoțând din nou trilul. Eu stătusem grav și mut. Ce putea face „maestrul”? Să-i cadă la picioare și să-și dezmierde fața cu marginea rochiei ei, singurul răspuns cu putință?

... Cu toată hipertrofia mea cerebrală, încep să simt limpede că voința are margini. Și, la urma urmei, idealism, platonism, estetică – morală și moralină – ce are de făcut natura cu toate aceste halucinații și fantome, pe care și le creează omul, ca se le opună sie însuși?!...

Dar fără aceste fantome, fără acest fum pe creier, ți-ar fi ea atât de prețioasă? Intangibilitatea ei, mirajul în care o vezi, unicitatea ei, toate aceste „fantome” ți-o fac scumpă și o deosebesc de toate femeile din lume!

A nega legitimitatea „fantomelor” este un sofism grosolan. Tot ce există e real, s-a născut din necesitățile vieții, și viața nu mai poate ignora ceea ce a creat ea însăși, ca să se adapteze fizic și moral. Fără tot acest „fum”, fără toate aceste suprastructuri, care unei filosofii simple și simpliste i se par excrescențe prisoselnice, prejudecăți înlăturabile, Adela nu ar fi pentru tine o femeie de o specie unică, reprezentată numai prin ea – nu ar fi *Adela*.

Dar, indiferent de toate acestea, e în joc fericirea ei, care tu, în cazul cel mai bun, nu i-o poți face durabilă. Iar fericirea nu o consideră nimeni fum și epifenomen.

Nu! Adela va rămânea pentru tine mereu stânca pe care crește floarea-reginei, atât de apropiată că poți distinge micile stelute catifelate, și totuși inabordabilă ca o planetă, din cauza prăpastiei care te desparte de ea!

Adela e bine de tot. Dar e încă puțin palidă. Isprăvea *Război și pace*.

– Romanul a început să devină trist. Nimic din ce făgăduia încântător nu se realizează. Așa e și viața?

I-am răspuns cu toată tăria zbuciumului meu de acuma:

– Da, așa e viața! Pentru că vremea nu aduce de obicei decât tristeți. Vremea face gol în jurul nostru, ne omoară ființele scumpe, ne îmbătrânește și ne duce la moarte. Vremea a exilat din viață pe domnul M..., a ofilit pe doamna M..., are s-o îmbătrânească și are s-o omoare. În ceea ce e esențial, fundamental în viață, vremea este inamica noastră cea mare. Pentru rest, ea nu are nici un plan, aduce delaolaltă și binele și răul.

– Dar ziua aceea frumoasă pe munții Văratifului n-a adus-o tot vremea?

Ar fi putut adăuga că vremea a adus-o și pe dânsa în drumul vieții mele...

– Sunt zile care vin prea târziu, ca o grațiere pe care ar afla-o un osândit abia în ultimele momente, când expiră.

Trecând peste răspunsul meu vag în formă, mai precis în fond decât aș fi voit, ea rămase în concret:

– Comparația nu e bună, fiindcă după aceea au venit alte zile frumoase... (Am așteptat urmarea lui „Și”... în zadar.)

– Vremea stă la pândă și nu pierde niciodată. Zilele bune se isprăvesc și melancolia e cu atât mai amară cu cât zilele vor fi fost mai frumoase. Vremea nu obișnuiește să fie mistificată.

Adela grefă pe generalitățile mele problema specială cu care începuse vorba:

– Dar în viață lucrurile nu se isprăvesc întotdeauna ca în *Război și pace*. Uneori se isprăvesc ca în romanele care-i plac mamei, unde cei care se iubesc fug, îi cunună un preot în secret și sunt fericiți toată viața. Pentru ce scriitorii cei mari nu-i lasă niciodată pe bieții oameni să fie fericiți? Nu cumva pentru că sunt nefericiți ei, din lipsă de simplitate a sufletului, cum mi-ai spus mata odată?

Mi s-a părut că văd în ochii ei un interes mai mult decât teoretic, și am sărit alături în considerații estetice. Grav și doctoral (și doară în stare normală nu sunt un om lipsit cu totul de bun-simț), i-am ținut o prelegere, la sfârșitul căreia a asistat și doamna M...

– Operele de ficțiune – i-am spus Adelei, care începuse să zâmbească și zâmbi toată vremea cât ținu prelegerea, – operele de ficțiune care se isprăvesc cu triumful binelui și cu fericirea sunt false, pentru că contrazic realitatea și dezminț experiența omenirii; sunt imorale, pentru că creează iluzii zadarnice; sunt lipsite de interes, pentru că *toate fericirile sunt la fel*, cum zice Tolstoi, aici de față.

– Și încă pentru ce, *mon cher maitre?* mă întrebă ea cu tonul celui mai docil ucenic și cu toți diavolii ei în ochi și în asimetria dulce a zâmbetului. Apoi, imediat: Și fericirea din viață e tot atât de urâtă ca și cea din cărți?

– Nu, pentru că cea din viață nu-i pentru alții, e pentru cei doi.

– Pentru cei doi... repetă ea.

Și, adresându-se doamnei M..., declară că i-i foame tare, tare de tot. Era ora mesei.

La despărțire, în ogradă, mi-a spus cu simplitate:

– Astăzi ți-am spus multe prostii și câteva obrăznicii. Sunt vinovată, dar nici măcar nu pot să-ți cer iertare, căci știu că orice aș face, nu te superi pe mine.

Nu i-am putut răspunde nimic. Căci răspunsul unic posibil, dezmiardarea obrazului meu cu marginea rochiei ei, nu i-l pot da. Dar n-am putut stăpâni nevoia de prosternare din ochii mei, și nici ea nesiguranța din ai ei.

Muzica din parc cânta sfâșietor un cântec banal.

Acum nu mai am absolut nimic de ascuns. E sigură că o *ador* și asistă (cu ce sentiment?) la chinul meu de a rezista. Poate mi-i recunoscătoare... Poate o ofensez...

Voința mea e posibilă numai pentru că prezența ei mă ține cu ea și îmi paralizează imaginația despre ea, care se aprinde în absența ei, și mai ales aici acasă, unde nici o priveliște nu-mi solicită atenția. La douăzeci de ani, când iubești amorul în femeia iubită, imaginația ornează poetic împrejurările și pe femeie. La patruzeci, când nu mai iubești amorul, ci numai femeia, imaginația se concentrează asupra ei indiscret, realist și precis, dizolvă, ca un reactiv izolator, tot ce nu face parte din ființa ei... Condiția umană e teribilă! În țeasta cimpanzeului copleșit de instincte telurice, la un moment dat al evoluției și spre nenorocirea lui, apare o flacără rece, conștiința estetică și morală, care aruncă o lumină crudă peste mizeria iremediabilă. E una din multele crime ale naturii împotriva materiei vii.

Ce este ea? Îmi pare că astăzi mi-a vorbit de *noi* când îmi răspundea la indigestele mele pedanterii, în care toate cuvintele strigau: „Te ador!” Mi-a spus că nu am sufletul simplu, că există în viață fericiri posibile... Pentru mine? Ori pentru mine cu ea? (Dar acel „Și”... început și neterminat? Nu cumva însemna: „Și ar fi putut urma și alte zile frumoase?”)

Vibrează în ea ceva pentru mine în adevăr? Dar pentru ce glumește mereu? Iubirea nu glumește, e gravă.

... Întotdeauna dibuiești ca un orb! Gravă e pasiunea, ori adorația pierdută. Dar femeile nu devin pasionate decât după ce se întâmplă ceea ce trebuie să se întâmple pentru ca un bărbat și o femeie să-și spună „tu”. Până atunci ele sunt în defensivă, au spiritul mai liber decât oricând, cochetează, în deosebire de bărbat, care e pasionat și idiot întotdeauna înainte de acel eveniment capital și ridicol, dar care după aceea își recapătă libertatea de spirit, pentru că, în stricta economie a speciei, și-a îndeplinit tot rolul.

O experiență involuntară de psihologie. (Măcar atâta!...) În după-amiaza toridă, obosit de o noapte fără somn, stăteam întins pe canapea în umbra odăii, stăpânit ca întotdeauna de nevoia pulsației vieții ei. De la o vreme, gândurile începură să se îngreue, să se materializeze, să se coloreze și să se închege în imagini care, căpătând pe nesimțite consistență definitivă, se confundară cu florile de pe zugrăveala din perete în chipuri de femei, ca niște picturi murale. În iluzia optică datorită slăbirii conștiinței, fiecare floare din perete devenise o imagine în miniatură a ei: o femeie mică, în profil, cu nasul puțin acvilin, cu bustul înalt, cu pieptul ușor bombat. Apoi imaginile se decolorară și muriră odată cu ultima licărire a conștiinței: nu dormisem de treizeci de ceasuri.

... Nasul Cleopatrei a determinat istoria lumii. Adela, mai modestă, a înnebunit pe un blazat lucid cu dulcea asimetrie a zâmbetului ei.

Muzica militară cântă *Carmen*. E curioasă „mediteranizarea muzicii”, executată aici, între crâșme și barace, de acești țărani și mahalagii, care-și fac stagiul militar. Totuși, corectând mental micile „variații”, Carmen-ul din Bălțătești îmi face plăcere.

Sunetele se ȧes cu razele soarelui, deja tomnatic. Unele inflexiuni au culoarea razelor, sunt fire sonore de aur, care zboară prin văzduh ca *fosfenele*⁴².

Carmen geme de pasiune mortală, pe care în zadar ai căutat-o în același grad în nuvela din care a fost extras libretul.

Iubirea, nebunia fiziologiei, nu se poate spune, toată, decât prin muzică, fiindcă durerea se exprimă prin ȧipete, și muzica e ȧipățul perfecționat. Pictura și sculptura sunt arte inferioare: ele pot reprezenta iubirea, dar nu o pot exprima. Poezia ține mijlocul, pentru că abia o poate exprima. Pictura și sculptura sunt frumoase pentru că se adresează, prin forme, creierului. Muzica se adresează, prin creier, fiziologiei. Muzică frumoasă nu există: ea nu este „reprezentare”. Muzica ori nu e nimic, ori ține de sublim, ca tot ce zguduie adâncurile insondabile ale ființei noastre, ca tot ce exagerează durerea de a trăi. De aceea orice muzică, chiar și un vals, dacă mișcă profund, e tristă... Dar asta e filozofia celor patruzeci de ani ai tăi, flămânzi de cei douăzeci ai ei!... Mă duc la Adela. Am venit de la ea adinioarea. Dar e imposibil să nu mă duc. Voi găsi pe drum un pretext. Imaginea ei îmi înăbușă respirația. Mă duc să mă liniștesc de ea cu prezența ei.

Ultima zi. *Ultima*. O fi regretând? Mi-a spus noutatea ca un lucru neașteptat și contrariant: „Știi, trebuie să plecăm mâine. Mama a primit o telegramă. Afacerile moșiei”.

Acum e încă aici! Noaptea care vine are să doarmă aici, aproape. Dar mâine, pe vremea asta, are să fie aiurea, departe, dincolo de Moldova, „la câmp”, cum zic țăranii, în altă lume. De mâine nu vom mai avea nimic comun – nici spațiul și timpul, care nu ne vor mai încadra la fel viața.

A împachetat toată ziua.

Imediat după prânz m-a chemat cu câteva cuvinte clare, dar cu semnificație afectivă mai obscură, scrise pe un bilet de vizită parfumat (pentru ce?): „*Iubitul meu prieten, te așteaptă A...*”

„Te așteaptă A”, în loc de invariabilul și protocolarul: „Te rog vino la noi”, cu specificarea motivului pentru care mă cheamă și cu numele ei întreg.

---

⁴² Fosfene - funigiei.

Înainte, accentul cădea pe motivul invitației, și „Adela” era numai o iscălitură... „Te așteaptă A” nu este o simplă invitație, este o stare de suflet – este un vers liric! și „A” este semnul unei mai strânse apropieri decât „Adela” de până acum. (Ea însăși, mai cordial decât „Adela M...”) O revoluție tot atât de complicată este: „Iubitul meu prieten”. Oricât ar fi o formulă, „iubitul”, mai ales din partea unei femei, conține încă în el căldura verbului din care provine, iar „prieten” suprimă distanța pusă de insipidul „*maitre*”, care de altfel nu se mai potrivește astăzi. Dar o diferență de douăzeci de ani între doi oameni exclude apelativul „prieten”, mai ales din partea celui mai tânăr. (Discipolul meu T... nu mi-ar putea spune niciodată: „Iubitul meu prieten”.) Îmi acordă *femeia*, prin acest cuvânt, dispensă de zece ani, ceilalți zece fiind apanajul însușirii mele de bărbat?...

Era în odaia de primire. Strângea obiectele mărunte și le învelea în hârtie. Și-a retras mâna când am voit să i-o sărut: „E plină de praf”. La protestările mele, a fugit în camera de-alături, am auzit-o spălându-se zgomotos și, întorcându-se în odaie: „Uite, dacă vrei numaidecât să faci toate politețile. Dar să știi că le faci acum și pentru sfârșitul vizitei”. I-am sărutat așadar mâinile amândouă.

În zâmbetul cu care îmi spunea aceste cuvinte mi s-a părut că disting, stingându-se treptat, murind, o intenție de ironie, și zâmbetul era numai în ochi. Peste câteva clipe zâmbetul îi iradia, bun ca o lumină caldă, nu numai pe toată figura, dar parcă pe întreaga ei făptură.

– Ai să stai două ceasuri să-mi ții de urât, dacă nu ai altceva mai bun de făcut. Vrei? Pe urmă am treburi care au să mă poarte prin toate odăile și prin cămară... Dar deseară trebuie să facem o plimbare de adio, lungă, lungă, lungă... Nu te chem la masă, pentru că nu aveam masă ca lumea. Împachetăm tot.

Cu decolteul în formă de inimă și brațele, de gospodină, goale până la cot, plecându-se ici, ridicându-se în vârful picioarelor dincolo, era aceea care ar fi putut fi Lângă mine totdeauna dacă m-aș fi născut cu zece ani mai târziu și care acum pleca cu viața ei tot atât de departe de a mea, ca Sirius de Alfa din Centaur.

Fără calcul, fără șovăire, probabil pentru că începea de pe acum să fie departe, dar probabil și pentru că mi-o apropiase: „Iubitul meu prieten, te așteaptă A...”, și fără să-mi dau seama de însemnătatea vorbelor, i-am spus la sfârșitul unor cuvinte de regret, de un caracter mai general, că mă lasă singur. Mi-a răspuns tot atât de simplu:

- Ce pot să fac? Dar n-ai să pleci și mata în curând de aici?
- Nu-i vorba de locul unde o să fiu și nici de singurătatea materială. (Prima mea „declarație”!)
- Ce pot să fac? repetă ea.

În tonul ei era parcă conștiința unei culpe. Am interpretat cum trebuie acest ton?

Orice femeie are ceva matern față de bărbatul pentru care are afecțiune când el suferă, chiar și fata mică pentru un om în vârstă, și o țărancă pentru Napoleon I Bonaparte. Cuvântul Adelei a mângâiat pe omul normal, pitit undeva în fundul ființei mele, dar *celălalt* ar fi preferat altceva, fie și punctul de-a dreptul ironic, care îi diabolizează uneori atât de sfâșietor zâmbetul și creează oricum un fluid subtil între mine și ea.

Dar Adela, care nu poate stăruii multă vreme în atitudinea asta de suflet și care toată vara asta (n-am nici o îndoială!) a avut o iritație surdă împotriva mea – din cauza trecutului? din cauza prezentului? din cauza amândurora.

– Îmi dădu această modestă satisfacție:

– Cât ai să mai stai aici?

– Peste două zile plec la București, și peste cinci, la Viena.

– Eram convinsă că ai să-ți execuți, în sfârșit, programul de excursii prin munți (îmi spunea aproape pe față că renunțasem la excursii din cauză că nu m-am putut despărți de ea toată vara) și-mi părea rău că nu pot să te însoțesc și eu. Pentru prudență, m-aș fi dat drept sora mătăle. (Atingea, pentru înfia dată, fără nici o necesitate practică, problema raporturilor noastre prea libere și prea strânse – și atât de prețioase din cauza caracterului lor tulbure și a piedicilor sfidate). De ce-ai renunțat la excursii?... Mata nu vrei niciodată ceea ce vrei...

Cuvintele ei se raportau la părăsirea programului meu carpatin, dar fraza, cu tot caracterul ei general, severitatea, *maturitatea* cu care a rostit ultimele cuvinte nu lăsau nici o îndoială că erau o aluzie (poate o mustrare?) la șovăielile mele față de dânsa.

Începuse cu înțepături și isprăvea neliniștitor...

Am plictisit, ori am ofensat pe femeia aceasta cu tristul meu hamletism? Dacă ar fi fost crudă și cu adevărat cochetă, aș fi amuzat-o și ar fi fost mai bine, oricât ar fi suferit mândria mea. Dar pare că n-am amuzat-o. Dacă îi sunt indiferent, am plictisit-o; dacă nu, am ofensato. Supraom, care-i dorește fericirea!...

Nu i-am răspuns nimic. I-am cerut adresa exactă ca să-i trimit cartoane cu vederi. Mi-a spus cu o tremurare necunoscută de lumini în albastrul ochilor și cu glasul ei cel mai voalat, privind în lături: „Nu știu bine unde am să fiu săptămânile viitoare”. Dar cum nu putea sta la îndoială decât între două adrese, și amândouă la locuințele ei, la țară și la oraș, era limpede că nu vrea să se prindă în obligațiile corespondenței.

Pentru cine se teme ea? Probabil că numai pentru mine. Vrea să mă vindece, să curme jocul, pe care desigur l-a înțeles prea primejdios...

Primejdios, pentru că ceea ce se petrece în mine ori nu are nici un ecou în ea, ori dacă are, ea vede lupta care se dă în mine și imposibilitatea de a fi fericit orice ar simți și orice ar face?

Dar ceasornicul îmi arată că cele două ore trecuseră. Trecuseră prea repede. Fără să-mi dau seama, avusesem iluzia că timpul stă și el împreună cu noi, amical. Dar el își îndeplinea implacabil funcția de a uza totul și de a ucide viața. Trebuia să plec:

– Duduie, audiența s-a isprăvit.

Cuvântul i-a plăcut și, ca să răspundă glumei mele, mi-a întins mâna să i-o sărut, cu aere de regină, dar și-a adus aminte că-i prăfuită și a retras-o. Suntem atât de departe de acum o lună, când ea era încă ucenicul și eu „maestrul”. Acum între noi s-a stabilit cu totul raportul etern dintre femeie și bărbat. Raport care totdeauna mi s-a părut acela dintre manejele subtile ale pisicii și naivitatea ursuză a câinelui. Și ce frumoasă era în clipele astea, cu o încordare de viață în toate liniile ei zvelte, cu mânecile suflecate și cu pala ei de aur pe jumătatea stângă a frunții!

Încă nu pot înțelege ce s-a întâmplat... În seara asta ultimă, ne-am plimbat departe, pe șosea, „să ne luăm adio” de la natură și de la noi înșine, cei de până acum.

– Luna se ține mereu după noi de câțiva timp, aci la Vărativ, pe drum, acasă, chiar și ziua. Nu mai suntem singuri.

La observația asta banală, Adela mi-a răspuns cu vocea ei înceată, dând frazei un ton confidențial:

– Da, ne urmărește. Să fim prudenți...

O glumă fără semnificație precisă? Un *noli me tangere*⁴³? O zădăreală? Oricum, aceste cuvinte erau înfia ei recunoaștere explicită că acum nu mai eram cei de altădată, ci o femeie și un bărbat în defensivă și ofensivă, delatolaltă amândouă.

Cuvintele ei îmi erau scumpe, și pentru nimic în lume n-aș fi consimțit să nu fi fost rostite. Dar aceste cuvinte, care erau ca o punte invizibilă aruncată între noi, mă făceau să simt și mai mult prăpastia dintre mine și femeia de alături – atât de aproape și atât de departe prin tot ce are necunoscut sufletul altui om, prin neștiința mea despre ceea ce se petrece în ea, prin șovăirile mele față de dânsa și față de mine însumi și prin frica mea de ea. Eu mergeam gândind toate acestea. Ea visa sfârșitul serenadei lui Schubert, atât de n-ncet și de distrat îl îngâna, fără să-l mai poată părăsi.

Era frig și umed. Adela pusese haine groase și mănuși. Pe cap avea o beretă, de sub care se răzvrătea părul, umezit parcă de lumina lunii. Căutând să evităm prundul drumului, ne îndepărtam adesea unul de altul. Atunci ea

---

⁴³ Nu mă atinge (lat.)

mă chema Lângă dansa făcându-mi loc pe îngusta fâșie fără pietriș. Nu se auzea nimic în toată imensitatea decât nota misterioasă, naiv frântă, a buhailor-de-baltă de prin șanțurile drumului, geamăt al nopții și al pământului. Fusta de mătase suna aspru sub rochia groasă și strânsă pe picioare a femeii de Lângă mine. Dar când am ieșit în c”mp... o, luna avea altceva de făcut decât să ne urmărească pe noi. Ea țesea aburii care se târau pe câmpie în pânze destrămate de argint, până departe, cât vedeam cu ochii. Pe unele întinderi, ceața mai deasă și mai așezată forma lacuri, din care răsăreau copaci singuratici, ale căror umbre păreau oglindirea lor în apă. Iar în fund, spre Vărativ și Agapia, înspre care se încovoia câmpia cu lacurile în pantă, munții, ca niște valuri de fum gros, izvorau parcă atunci din pământ, dându-ne iluzia că asistăm la originea lucrurilor. Iar peste toate, departe în adânc, dincolo de înălțimile Sihlei, clipea din secundă în secundă o pleoapă de foc colosală și sinistră ca reflexul unui incendiu din altă lume.

Adela se opri, îmi luă brațul și se strânse lângă mine, speriată. Ea nu știa că pleoapa sinistră de foc erau lucorile unei furtuni îndepărtate.

Împrejurimile banale, cunoscute așa de bine de noi – valea pe unde fusesem de atâtea ori, cu ogoare și așezări omenești, munții Vărativului, pe care-i urcasem ca într-o promenadă, – nu mai erau ele. În locul lor, și la câteva minute de ultimele maghernițe ale uliței noastre, apăruse o lume din altă epocă geologică, în care umblam acum singuri, Adela și cu mine. Și dacă eu mai văzusem cândva aceste secrete ale nopților de munte – dar niciodată pe toate la un loc ca acum -, pentru ea totul era nou.

Uimită la început și entuziasmată mai pe urmă, pierzând probabil sentimentul realității și deci și al tacticii dictate de duelul dintre pasiunea mea mută și instinctul ei defensiv, în mijlocul acestei lumi ireale, unde rătăceam ca pe o altă planetă, Adela (acum stăteam unul Lângă altul pe trunchiul unui copac căzut de pe marginea drumului) îmi luă o mână între mâinile ei, pe care și le puse pe genunchi. Gestul era anormal, străin raporturilor dintre noi... Dar în mediul acesta din alte lumi, gestul anormal era cel normal. Gândurile, simțirile și faptele se ajustează mereu la împrejurări, inconștient. O mică schimbare în mediu provoacă o deviere a sufletului. (Lampa de pe masă, mutată pe un scaun din colțul camerei, modifică tot peisajul încăperii – alte umbre, alte proporții – determină altă tonalitate a sensibilității, altă direcție a gândirii și alte reacții...)

Un plop de alături palpita încet. Mai departe, se contura imprecis prima casă din Valea-Seacă. Dar toate erau într-un deficit de realitate. Spiritul nu le putea conferi întreaga existență... „Uite, lacul vine la noi. E și o barcă pe el”, și-mi strânse mâna într-ale ei, de fericire.

Când ne-am ridicat de pe trunchi, am luat pe Adela de mână, am pășit mai departe prin ceața de pe jos, care părea lumină de lună condensată. Umblam tăcuți, ținând-o – nu; ținându-ne – de mână, și din ce în ce mai

conștient că s-a întâmplat ceva neobișnuit, acum pentru înfia oară, c-am trecut în altă fază a vieții. Dar toate se confundau în conștiință, erau tulburi și fără concluzie. De la o vreme mi-am pus mâna în buzunarul pardesiului împreună cu mâna ei. Ea s-a întors un moment spre mine, copilărește. Toată viața ei și toată viața mea o simțeam concentrat în micul ei pumn închis în palma mâinii mele. O mică mișcare a mâinii ei și – prin voința ei? prin voința mea? prin a amândurora? prin a nimănui? – pumnul ei se eliberă și mâinile noastre se întovărășiră, mai strâns, prin degete. Aproape de Valea-Seacă ne-am întors înapoi. Mișcarea de a ne întoarce ne-a despărțit degetele. Dar Adela, conștiincioasă, a restabilit situația de mai înainte.

Când am intrat în Bălțătești, mâna ei era încă proprietatea mea, ca *dincolo*. Dar faptul rămânând același, semnificația acum devenea alta. Și când ea își desfăcu mâna de a mea, deget cu deget, cu mișcări fine, parcă, din delicatețe, pe ascuns de mine, și o scoase din buzunarul pardesiului încet, pe nesimțite, simții că așa trebuia să facă: lumea în care fusesem adinioarea, spectacolul unic, era demult, era departe, era ca amintirea, la deșteptare, a unui vis în vis.

Dar realitatea de fiecare zi năvălea toată, cu sentimentul că peste câteva minute se isprăvește ultima seară și cele din urmă momente petrecute cu Adela.

Aproape de casă am rugat-o să-mi scrie, măcar un cuvânt, la două-trei luni. Cochetând, cochetând altfel, cochetând șovăitor, cochetând supus, mi-a promis, dar trimițându-mi cuvintele legate parcă de un fir elastic, ca să mi le ia înapoi, tocmai când credeam că mi le-a dat cu totul. „Ce să-ți scriu?... În viața mea nu se petrece nimic... Bine, am să-ți scriu...” Apoi, fără tranziție, m-a întrebat de ce natură e sentimentul meu pentru ea.

Mi-am dat bine seama că momentul e decisiv. Dar n-am avut nici slăbiciunea de caracter de a-i spune că o iubesc, nici tăria de a-i spune: prietenie. Alunecând pe panta sufletului, i-am răspuns, cu ezităriile unui om care caută conștiincios, și nu găsește încă, formula exactă, că ceea ce simt pentru ea e „un sentiment foarte curios”.

Imediat mi-a replicat, aproape ofensată:

– Adică bun de pus la muzeu?

Strâns astfel de aproape și puțin biciuit în mândria mea, dar înconjurând cuvântul teribil, i-am definit sentimentul meu „curios”: „O nesfârșită prietenie pasionată”. (Cuvântul „prietenie” avea rolul să slăbească efectul celuilalt, ca eterul care insensibilizează și face suportabilă înțepătura.)

N-am spus nimic. Ajunsesem la poarta casei ei. Eram, amândoi, în atitudinea care precede despărțirea. (Calculase locul și momentul? Alesese ultima întâlnire, ca totul să rămână fără urmare? Ori așteptase, și acum,

plecând, se împlinise termenul?) Și-a trecut numai mâna pe ochi și pe frunte. Îi simțeam respirația aproape, parfumul fierbinte al ființei ei. Stătea nemișcată, înaltă, ea toată, cu toată prezența ei, cu teribila ei prezență. Îi simțeam căldura trupului întreg, de la distanță. I-am luat o mână, i-am scos mânușa, dezbrucându-o inexpert. Aveam sentimentul că o dezbruc puțin. I-am sărutat mâna multă vreme, când pe o parte, când pe alta, apoi, cu o senzație și mai otrăvitoare, între încheieturile degetelor și, dându-i în sus mână îngustă a pardesiului, i-am sărutat brațul de la încheietura mâinii până la stofa răsfântă. Brațul avea miros de ambră. Ea tăcea, cu fața întoarsă acum. O rugam să meargă în casă, să nu răcească, dar îi țineam mereu mâna, în care nu simțeam nici o intenție de împotrivi sau de impaciunță și pe care o sărutam mereu, în toate felurile. Stând cu fața întoarsă, în întuneric și sub copacul care ne adăpostea și făcea întunecimea mai densă, nu puteam să-i văd bine fața. Dar din atitudinea corpului, din reacția mâinii, din inflexiunile brațului îmi pare (acum, căci atunci nu gândeam nimic) că era tulburată, încurcată, alarmată, moleșită, fără voință. În sfârșit, repurtând cea mai mare victorie asupra mea de când exist, am lăsat din mână mica pradă – ea și-a trecut din nou mâna pe ochi și pe frunte când îmi spunea, șoptit: „Bună seara” – și m-am despărțit de dânsa c-un sentiment de fericire, de durere, de rușine, de triumf, de spaimă, și, cu o revărsare de tinerețe în piept, am apucat spre Vărațic.

Dar m-am întors îndată, să stau aproape de ea, pe banca de la poartă. Se plimba prin cerdac. Îi auzeam pașii repezi. Sunetul, ritmul pașilor îmi dădeau halucinatoriu imaginea corpului ei în mișcare. Și odată cu sunetul pașilor, părea că vine de la ea, și-mi ucide voința, un fior subtil al vieții ei. Realitatea asta nouă, care începuse acum o jumătate de oră, mă uimea. Îi spusese că o iubesc, mă lăsa s-o iubesc. Dacă aș fi vrut să-i sărut picioarele, care umblau acum neliniștite prin cerdac, sunt sigur că m-ar fi lăsat, atât de mult nu mai avea nici o voință în clipele acele. S-a împotrivit numai la un singur lucru. Cerându-i să-mi acorde o favoare, fără să i-o specific, și acordându-mi-o cu un „da” înăbușit (ce-o fi crezut?), i-am șoptit: „Dă-mi voie să-ți spun pe nume: Adelina”. Ea m-a corijat cu vocea puțin iritată: „Nu, nu! Spune-mi Adela!” În adevăr, ceea ce se petrecea între noi nu era gingaș. Iar diminutivul era de un gust îndoielnic. (De unde izvorâse acest cuvânt, la care nu mă gândisem niciodată?)

Adela continuă să se plimbe repede. Femeia înaltă se plimba agitată din cauza mea și se gândea intens la mine. Întreagă viața ei lăuntrică era determinată în aceste momente de existența mea. Îmi era cu profunditate bine să stau aproape de ea și s-o păzesc. Și nu voiam să cuget nimic, pentru că simțeam că o idee inamică se încearcă să izbucnească în conștiință, ideea care mă chinuiește acum și se rezumă simplu de tot: I-am sărutat mâna și brațul ca un amant... Cu ce drept? Cu dreptul învoirii ei postume? Dar ce

putea sa facă? Putea aduce ea un afront, cu atât mai dureros cu cât faptul era mai grav, „maestrului” pentru care are stimă, admirație, simpatie, recunoștință? Și căruia cochetăria și rarele ei abandonări sufletești (poate simplă ofrandă grațioasă adusă omului matur, căruia voia să-i acorde tot ce-i putea acorda *en tout honneur*⁴⁴ îi dăduse pretextul să facă ce a făcut?

E rușinos să înclin spre ipoteza că mă iubește. (Era adolescentă când treceam de amiaza vieții!) Dar... nimic nu e adevărat și totul e posibil. În cazul acesta, nu m-am purtat mai bine decât în celălalt. Nu i-am răspuns clar că o iubesc, deși, cu deplină conștiință sau nu, ea a făcut tot ce putea ca să-mi provoace destăinuirea; m-am ferit în mod lamentabil: mi-am trădat voința de a nu-i spune că o iubesc; am cedat, silit parcă de provocarea ei, debifându-i ridicola mixtură „prietenie pasionată”, după și mai ridicolul „sentiment curios”; nu am întrebat-o nimic, nu i-am cerut nimic, nu i-am propus nimic, nu i-am făgăduit nimic. Așadar, din motive de înalt ordin moral și sentimental – imposibilitatea de a crede că o femeie ca ea mă poate iubi, frica de a nu o putea face fericită chiar dacă m-ar iubi, care deghizează poate o lașitate, – m-am comportat, mai rezervat doară, ca orice bărbat care prinde într-un colț mai întunecat pe o femeie cu care flirtează și pe care o crede destul de accesibilă!

Am *căzut* ca o femeie isterică, m-am dat pradă mâinii ei mici, care se dăduse și ea pradă supusă și pe care o simt și acum pe buze și în inimă...

Dar orice a simțit, atunci, orice simte acum, raportul dintre ea și mine s-a schimbat radical, pentru totdeauna, până la moarte...

A plecat cu câteva minute înainte de ora zece. A făcut totul, ori s-a petrecut totul, ca să fiu sigur că n-am ofensato, ori că... cine știe? – căci m-a întâmpinat cu o confiență simplitate și cu o neascunsă pornire de atașament, probat de la început prin întârzierea mâinii ei într-a mea, multă vreme încă după ce mi-o dăduse. (Și mi-o dăduse – ori mi se pare? – cu gestul cu care încredințezi cuiva un obiect, cu care i-l „dai”.) M-a dus la banca din cerdac, mi-a făcut loc Lângă dânsa, a pus în voce – anume? instinctiv? – intonații neobișnuit de calde.

Când trebuia să plece, după ce și-au luat adio cu toții, s-a întors și – crezând momentul potrivit, căci ceilalți erau ocupați cu ultima aranjare a lucrurilor mărunte și a persoanei lor în landau – mi-a pus încheietura mâinii pe gură (mâna și brațul!), mi-a dat mânușa pe care i-am scos-o aseară din mână, și apoi, fulgerător, s-a aplecat cu buzele pe mâna mea, cu primejdia de a se da în spectacol întregii ogrăzi și, fără nici un cuvânt, s-a întors la trăsură.

Cu mâna pe minerul de la portița landaului, a șovăit un moment, apoi s-a urcat repede.

---

⁴⁴ Cu toată stima (A).

Birjarul a închis porțița în urma ei și, în clinchet de zurgălăi, Adela s-a dus. De pe canapeaua de dinainte, și-a mai scos capul de câteva ori din landau, cu fluturări de voal – voalul care-mi dezmierdase buzele pe drumul spre Văratîc și pe care de atunci nu și-l mai pusese niciodată – și, la o cotitură a drumului, după o dugheană dărăpănată, dispăru într-o singură clipă cea din urmă fluturare a voalului roz.

În acest moment începu trecutul. Ca o muzică de pe alte țărâmurî, reflectată într-un ecou, erau toate câte se petrecuse în zilele fierbinți ale verii, care trecuse și ea... Cetatea Neamțului, Văratîcul, Ceahlăul, drumurile pline de soare, nopțile cu lună îmi apăreau acum ca un cortegiul al verii, care defilase repede și dispăruse după orizont, condus de Adela.

Mi-a sărutat mâna din prisosul inimii, în emoția despărțirii de prietenul copilăriei și adolescenței ei și de omul înnebunit de tinerețea ei? A pus în gest o intenție de reciprocitate, dar l-a făcut tardiv, ca să nu-i dea o semnificație disproporționată cu sentimentele ei, ori fiindcă știe că nu vreau să-i cer ceea ce doresc cu sălbăticie?

Am impresia că a murit. Casa ei a stat toată ziua cu ferestrele deschise și cu lucrurile întinse la soare în cerdac, pe frânghii. Iar acum noaptea, acolo unde altădată era lumină și viață, e tăcere și nemișcare. În odaia unde râdea și cânta Adela, acum e întunecime și dezolare, și geamul ei, care strălucea în noapte, acum e o lespede de marmură neagră.

„Fost-a, n-a fost, ori a fost vis?” Cuvintele astea simple, puțin cam ridicole, scrise cu litere chirilice într-o carte veche de stihuri, mă obsedează.

Mă duc sub copacul mare, unde i-am spus cândva, odinioară... Da, i-am spus... I-am spus stângaci, ofensator de stângaci, subliniind că nu vreau să-i spun, dar i-am spus! Atunci mi-a dat mâna ei mică și rece și puțin din brațul ei rotund cu miros de ambră, când i-am simțit inima în pulsul care bătea alarmat sub buzele mele.

Dacă i-aș fi cerșit ființa...

A trecut fericirea pe Lângă mine, și nu i-am pus mâna în piept?

Plouă tomnatic, mărunț și rece. E mai bine așa, acum, când ea nu mai există. Splendoarea lunii ar fi o sfruntare! Stau cu mânușa ei mică, îngustă, cu degetele subțiri, cu nasturii descheiați *atunci* de mine pe începutul brațului ei rotund cu miros de ambră. Mi-a dat-o ca o amintire? Mi-a dat-o ca un zălog?

După amiază am rătăcit pe șosea, afară din sat. Acolo unde erau munții, nu mai era nimic. Neguri grele, mortuare acopereau singurătățile. Pe drumul plin de apă, țărani cu cojoace și căciuli, femei cu saci în cap ieșeau din ceață și intrau în ceață.

Am apucat drumul muntelui, pe unde fusesem de atâtea ori cu ea. Trunchiul răsturnat, pe care am stat în noaptea aceea de altădată cu mâna în

mâinile ei, acum era ud, trist, părăsit... I-am chemat imaginea, dar imaginea n-a venit. Aveam în ochi, și din ochi proiectată în suflet, expresia figurii ei, dar imaginea era rebelă. Impresiile, senzațiile, dorințele provocate de ea în totul și de fiecare farmec al ei în parte îi întunecau claritatea imaginii. M-am dus s-o caut la ea. Am inventat un pretext ca să intru în casă. Era atât de gol! Lipsea nu numai ea, dar și acele obiecte care țin de om și dau locuințelor viață și personalitate. Am umblat prin odăi, pășind încet, în secret. Mi se părea că tulbur supărător, că nu respect liniștea de moarte, eternă de acuma înainte, lăsată de ea. Mi se părea că ofensez cu zgomote vulgare muzica amintirilor. Am pus mâna pe toate câte știam că trebuia să le fi atins ea, am stat pe unde obișnuia să stea ea, pe jilțul de trestie, pe capătul canapelei din odaia de primire, cu fiorul că ocup în spațiu locurile pe care le umpluse ea cu ființa ei. Apoi, conștient de îndrăzneala mea irespectuoasă, m-am dus în camera ei de culcare. Aș fi vrut să stau un moment pe patul ei, dar mi s-a părut că aș comite un abuz grosolan. (O, filozofule al „materiei și forței”!) În aer plutea încă – ori era o iluzie? – parfumul ei, pe care l-am simțit în inimă, amestecat cu viața ei, în munții Văratifului și în noaptea cea din urmă. Dacă aș fi putut capta această singură și ultimă realitate, care mai rămăsese aici de la ea... Oglinda, prin care mi-a zâmbit în dimineața aceea îndepărtată și care-i încadra capul și bustul, acum reflecta stăruitor și inutil o litografie din perete. Căutam ceva din ea, de la ea, dar afară de parfumul din aer, mai vag decât reminiscențele în agonie, nu mai rămăsese nimic! Ori, dacă în vibrațiile de aer și de eter din odaie stăruiau poate încă ecoul glasului ei și imaginea figurii ei răsătoare, simțurile mele obtuze nu le puteau culege și trimite sufletului. Am tras unul după altul două saltare ale scrinului, în care nu mai era nimic decât tristețea mocnită a saltarelor goale, apoi pe al treilea, din care s-a răspândit, ca o adiere din trecut, același parfum al ei, și apoi pe cel din urmă, unde am găsit un degetar stricat și o bucățică de dantelă albă. Am luat obiectele scumpe și le-am pus în portofoliu Lângă mânășă, Lângă biletele ei, lângă pana pitpalacului și lângă acul de siguranță cu care mi-a prins pelerina în munții Văratifului. Afta rămăsese de la ea – și florile presate, rest mort din strălucirile verii, dispărută odată cu ea. Și în odaie, patul pe care dormise, scrinul unde-și ținuse pânzele subțiri și oglinda care-i reflectase capul, și pieptul, și brațele, și zâmbetul din dimineața de altădată.

Când am ieșit în cerdac, prin draperiile grele de pe deal s-a furișat o rază, răspândind peste plai un abur de aur, ca atunci pe Ceahlău. Dar în curând raza se stinse în negurile tomnatice de pe înălțimi.

